

Comença lo libre appellat Sompny den
bñt Metge lo p̄mer tractat :

POch temps ha passat que estat
en la presó no per demerits q̄
mos p̄seguidors e enueiosos fa-
bessen contra mi segons q̄ despuys
clarament aluz vergonya ses
demostrat Mas p̄ sola iniquitat que haue
Op ventura p̄ algun secret py de deu ¶ In di-
uendres entorn mitge nit studiant en la
cambra don yo haia acostumat esta la
qual es testimonij de les mies cogitacions
ne ch' foit de la vergonya de dormir
me en peg passetz vn poch p̄ la dita cambra
Mas son de la forma q̄ se acostuma a gitar
sobrel lit / es obtosament sens despullar adormi
no pas en la forma acostumada Mas en
aquella q̄ malalts o fameiats solen dormir.
Estant axi amj a pech amon vijazes vn homi
de mitge estatura ab reuerent cara bestit
de bellut pellos carmesi sembra de corones
dobles d'aur ab vn barret d'omell en lo cap.
E a cōpanya en lo dos homens de gran estatura.

TFG – LITERATURA I CULTURA

DIRECTORA: ANTÒNIA CARRÉ PONS

UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA – CURS 2015-2016

ESTHER LUCEA TERUEL

ÍNDIX

RESUM.....	3
ABSTRACT.....	3
AGRAÏMENTS.....	4
INTRODUCCIÓ.....	6
1. CONTEXTUALITZACIÓ DE LES OBRES I DELS AUTORS	9
1.1. Giovanni Boccaccio i el <i>Corbaccio</i>	9
1.2. Bernat Metge i <i>Lo somni</i>	12
2. EL CONCEPTE D'AUTORIA A L'EDAT MITJANA	15
2.1. El <i>Corbaccio</i> a <i>Lo somni</i>	16
2.2. Algunes altres fonts del <i>Corbaccio</i> i de <i>Lo somni</i>	19
3. EL DEBAT SOBRE LA CONDICIÓN FEMENINA	21
4. PLANTEJAMENT DEL DEBAT A <i>LO SOMNI</i>	24
4.1. Supèrbia/Humilitat	26
4.2. Avarícia/Caritat.....	27
4.3. Luxúria/Castedat	29
4.4. Ira/Paciència.....	30
4.5. Gola/Templança	31
4.6. Enveja/Benevolència	32
4.7. Mandra/Diligència	34
5. CONCLUSIONS	36
6. BIBLIOGRAFIA	38
Fonts documentals.....	38
Bibliografia.....	38
7. ANNEXOS	41
7.1. ANNEX I.....	41
7.2. ANNEX II.....	56

RESUM

Bernat Metge va bastir part del llibre III de *Lo somni* basant-se estilísticament, argumentalment i temàticament en el *Corbaccio* de Giovanni Boccaccio, excel·lint en el que era el model habitual de la literatura de l'edat mitjana, la prosa imitativa. El *Corbaccio* tracta de la condició femenina, i així ho fan dos dels quatre llibres de *Lo somni*, i per tant els podem inscriure tots dos en el debat que sobre aquesta qüestió es va dur a terme al llarg de tota l'edat mitjana. Aquest treball farà un breu esbós de com era considerada la dona a l'època medieval i resseguirà com aborden aquests dos autors aquest debat, tot mirant d'esbrinar quines són les relacions que estableixen amb altres obres que han tractat de la condició femenina, tant les que els han precedit i els han servit de font, com les que han estat posteriors i es pot considerar que són deutores dels autors estudiats.

ABSTRACT

Bernat Metge developed part of the 3rd book of *Lo Somni (The Dream)* following the style, argument and theme of the *Corbaccio* by Giovanni Boccaccio, standing out from the common pattern of literature in the Middle Ages, the imitative prose. The *Corbaccio* deals with the feminine condition, and so do two of the four books of *Lo Somni*, therefore, both can be included in the discussion that went on about this matter throughout the Middle Ages. The present work will outline briefly what was the idea of woman in the Middle Ages and will also follow the way the two authors addressed the discussion. Furthermore, it will try to find out what connections their books have with other works about the feminine condition, either the ones which came before and were a source for them, or the later ones, which probably owe a lot to the studied authors.

AGRAÏMENTS

L'itinerari s'acaba i ha arribat el moment de fer balanç, de valorar el transcurs d'un trajecte per uns estudis completament diferents dels que havia fet. De farmàcia a filologia, dues matèries amb ben pocs punts de contacte, a priori. El format virtual dels estudis, desconegut, també col·laborava a la incertesa, així com el bagatge personal que l'edat comporta, amb responsabilitats professionals. Així, es pot dir que em vaig matricular a la UOC una mica per provar, empesa sobretot pel meu interès inaturable en la llengua i en la literatura, sobretot aquesta darrera, per unes matèries que acadèmicament havia perdut de vista en l'incomprensible moment que els estudis de batxillerat em van fer triar entre ciències i lletres.

El balanç final d'haver estudiat a la UOC és indescriptiblement positiu. El sistema virtual dels estudis sens dubte funciona, i s'aprèn molt. El mètode, a més, possibilita combinar l'aprenentatge amb la feina i la vida personal. Així i tot, encara que el bagatge lectiu que he extret del meu pas per la UOC és enorme, i aquest és el motiu pel qual m'hi vaig matricular, queda a anys llum del que aquests estudis m'han aportat, que són totes les persones que hi he conegut, les relacions que hi he establert. Perquè, per molt que els estudis siguin virtuals, les persones que hi estudiem som reals, i en aquest apartat d'agraïments, tot i que no puc ser exhaustiva amb l'enumeració, hi ha certes persones que em cal esmentar.

En primer lloc m'agradaria començar per aquella rara espècie de professorat que aconseguix que l'alumne s'apassioni per la matèria que imparteix, encara que a vegades sigui un tema ben allunyat dels interessos de l'estudiant. És el cas de la Carme Bové, pur dinamisme motivacional a l'aula més actualitzada tecnològicament de totes les que he vist a la UOC. Vull esmentar també l'Eulàlia Miralles, un luxe de professora tant pel seu rigor acadèmic com per la vastedat del seu coneixement. També, sobretot, la Flora Grífol, la genial persona que heroicament va aconseguir que aprenguéssim el poc llatí que sé (i sé que em renyarà quan llegeixi això...). En realitat, l'aula de llatí de la Flora va ser el camp de cultiu per a que un grup d'estudiants establíssim uns llaços d'amistat que han sortit de l'esfera acadèmica i han arribat a la personal. La darrera professora que m'és imprescindible anomenar és l'Antònia Carré, que em va fer fruir tant de l'assignatura *Narrativa medieval* que em va fer decidir a fer aquest TFG. La seva gran categoria, tant personal com acadèmica, fa que sigui capaç de transmetre el coneixement amablement, sense fer patir gens l'alumnat. Li he d'agrair, moltíssim, les seves pautes, correccions i comentaris en totes les etapes d'aquest treball.

I sobretot els companys. Primer els *Patatatus*, el grup de l'aula de llatí. Amb l'Anna Maria Martí, el Rafa Muñoz, la Carme Nasarre de Letosa i la Judith Vidal hem compartit força assignatures i molts bons moments dins i fora les aules. Tampoc puc deixar-me d'anomenar el Fernando Alcántara, la Diana Pagès i la Núria Vives. Tots ells han fet que la UOC perdi virtualitat i li han donat la cara humana.

I per finalitzar, les persones a qui els he d'agrair especialment l'ajut que m'han ofert al llarg dels estudis i amb qui he establert un lligam especial. La Lola Garcia Oriola, l'amiga que pacientment m'ha escoltat cada cop que he rondinat en el transcurs d'aquests anys a la UOC i que ha tingut prou humor com per llegir-se totes les versions d'aquest TFG i enriquir-lo i millorar-lo amb els seus sempre encertats comentaris. I molt especialment, el Toni Miret Puig, el company que la UOC em va fer conèixer, que sense dubtar-ne gens puc qualificar-lo com el millor que la UOC m'ha ofert i que també ha mostrat infinita paciència i sapiència ajudant-me a revisar les diferents versions d'aquest treball.

Moltíssimes gràcies a tots i totes.

INTRODUCCIÓ

Les dones constituïm, aproximadament, la meitat de la humanitat, una meitat, però, que sovint ha estat etiquetada com a minoria. Una reivindicació, aquesta, que va sorgir paral·lelament al naixement del feminisme a finals del segle XVIII, quan les dones van prendre consciència que sempre se'ls havia reservat un paper secundari; van adonar-se que no només havien ocupat un rol subaltern en relació amb l'home sinó que també van copsar que la narració de com és la dona sempre s'havia fet des del punt de vista de l'home. Deixant de banda si és pertinent o no l'assignació de les dones a una minoria, és innegable que la producció i la recepció literària ha estat diferent segons el gènere, la raça, la classe i l'orientació sexual, i que bona part de la culpa que les dones haguem ocupat aquest rol subaltern està relacionat amb el debat sobre la condició femenina que es va produir al llarg de l'època medieval.

En realitat, la consideració de la dona com a ésser inferior a l'home no parteix de l'època medieval sinó que és molt anterior, es pot dir que es remunta a mil·lennis abans. Però a l'època medieval aquest concepte va ser adoptat, reivindicat i transmès a través del pensament eclesiàstic per teòlegs, per moralistes i per laics. Aquests recullen de l'Antic Testament la idea que la fecunditat constitueix l'essència de la condició femenina, però hi afegixen uns filtres segons els quals les dones han de mantenir una necessària puresa i castedat. Tot i que aquest dualisme pugui semblar incompatible, no ho era del tot per a una religió que disposava d'uns teòlegs que havien aconseguit fer compatible la fecunditat amb la virginitat.¹

Aquest procés reeducador es va produir, en bona part, entre finals del segle XII i principis del XIV. Va ser llavors que les dones van passar a formar part dels temes que tractaven els homes de l'Església, van passar a protagonitzar bona part dels seus textos i de les seves prèdiques tot preparant la base per a una pedagogia dedicada a la dona que duraria força temps. Però, tot i que en realitat alguns d'aquests textos miren cap al passat i recuperen veus que ja havien tractat de la condició femenina, és en aquesta època que es va produir un veritable neguit per a fer entrar les dones en un camí virtuós, de salvació, i que van començar a construir un model femení que va transcendir durant segles.

Aquests homes van optar per una classificació de les dones per a sotmetre-les a una sociologia que en realitat és una ideologia en funció d'un concepte moral. La classificació, en si, serveix de model. Així, s'intenta organitzar totes les figures femenines en tres categories que permeten

---

¹ Pedro M. Cátedra a FONQUERNE, Yves-René; ESTEBAN, Alfonso (coord.) (1986) *Coloquio hispano-francés. La condición de la mujer en la edad media*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense, pàg. 40.

articular la sexualitat i regular i promoure la castedat: verges, vídues i casades. S'aconsegueix, així, establir els valors que han d'assolir les dones. La verge es considera una figura de perfecció, té el cos íntegre i manté la puresa de pensament. La vídua obté una condició que l'allunya de les relacions sexuals i l'apropa a la virtut. La casada ha de viure la seva sexualitat en l'àmbit matrimonial amb unes intencions purament propagadores de l'espècie. L'obligació de l'esposa és estimar el marit, ser-li fidel i obeir-lo. Ha de fer-se estimar, per evitar que la libido descontrolï el seu home, però no ho ha de fer en excés, per evitar ser ella qui li excita la libido.

D'altra banda, cal tenir en compte la classe social que la dona ocupava. Reines, princeses, dames de la cort i nobles tenen oberta la possibilitat de convertir-se en exemplars, en un model per a la resta de dones, i han de mantenir sempre un comportament elevat. La resta de dones, o pertanyen a una institució religiosa, o només es poden articular socialment pertanyent a una família. O són mullers, o mares, o filles, amb una funció generalment limitada a tenir fills. Les úniques dones que treballen fora de l'àmbit familiar són pecadores, exclusivament prostitutes, dones que haurien de redimir-se i abandonar la seva condició i el seu camí de perdició.²

L'interior de la dona, a més, restava completament desconegut. La medicina només disposava de models masculins, ja que la iconografia mèdica de l'edat mitjana escasseja notablement d'anatomies femenines. La dona, també fisiològicament, era menystinguda, ja que es representava sobre un model masculí però amb l'aparell reproductor invertit. Creien que la matriu era un penis ficat cap endins. Aquest concepte va propiciar que es considerés que les dones estaven mancades, que eren com els mascles però faltant-los atributs. Es tracta del *masculus occasionatus* d'Aristòtil o de Sant Tomàs.³

Erròniament, dins d'aquest panorama, es podria creure que el model cortès, en el qual el personatge femení esdevé central, empodera la dona, ja que es converteix en la *dama* (o *midons*). Aquesta, que només podia ser una dona casada, és qui accepta o rebutja un cavaller a qui l'enamoramant l'ha fet convertir en vassall seu. Però era un poder molt limitat, mai no podia sortir d'aquest joc amorós, d'aquesta idealització de l'adulteri. Aquesta dona continuava estant casada amb el seu marit, de qui no era mestressa, i del seu cavaller era *midons* només mentre continuava el joc, mentre la màgia de la conquesta mantenia aquesta relació poc menys que onírica.⁴ Perquè es creu que aquest joc no existia fora de l'àmbit literari, i que si va participar en l'àmbit social va ser

---

² Carla Casagrande a DUBY George; PERROT, Michelle (dirs.) (1992). *Historia de las mujeres* (Volumen 2: La Edad Media). Madrid: Taurus, pàgs. 112-118.

³ Marie-Christine Pouchelle a FONQUERNE, Yves-René; ESTEBAN, Alfonso (coord.) (1986) *Coloquio hispano-francés. La condición de la mujer en la edad media*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense, pàgs. 315-326.

⁴ George Duby a DUBY George; PERROT, Michelle (dirs.) (1992). *Historia de las mujeres* (Volumen 2: La Edad Media). Madrid: Taurus, pàgs. 319-326.

només gràcies a la difusió que van tenir els relats cortesos, no perquè el joc cavalleresc es dugués a terme socialment.

D'altra banda, el cert és que l'actitud d'aquesta cultura cavalleresca envers les dones era ben diferent de la que propugnaven els eclesiàstics, i fins i tot es pot considerar que la primera va néixer en contraposició de la segona. A mesura que la doctrina repressiva dels eclesiàstics anava pujant el to, creant veritables pamflets antifeministes, van anar apareixent veus que defensaven la dona. La literatura cortès reivindica la dona, sí, però ho fa tot establint-ne una imatge allunyada de la realitat. A la segona meitat del segle XIII, els poetes van reformular el plantejament, manllevant dels teòlegs i filòsofs els conceptes coherentment, en un marc doctrinal d'inspiració aristotèlico-universitari, de manera que van prescindir del que consideraven que eren exageracions amoroses dels trobadors, o bé recuperant la dimensió carnal, o bé elevant el to idealitzador, creant l'etèria dona-àngel característica del *dolce stil nuovo*.⁵ Tots ells defensen la dona, però ho fan immersos en una societat que considera la dona inferior a l'home per naturalesa. I això ho manté el discurs moral, el filosòfic i el científic. Per tant, la defensa que faran no mirarà, en cap cas, de fer trontollar aquesta "veritat".

Un cop feta aquesta breu introducció sobre la situació de la dona en la societat medieval, necessària per a copsar en quines circumstàncies es va esdevenir el debat sobre la condició femenina, cal donar pas al gruix del treball, centrat a analitzar com Bernat Metge hi participa. Ho fa articulant un argumentari en contra de les dones, extret gairebé en la seva totalitat del *Corbaccio* de Giovanni Boccaccio, per a després esgrimir un argumentari defensant-les. El treball començarà contextualitzant aquests dos autors i les seves obres i seguirà explicant quin era el concepte d'autoria a l'edat mitjana, necessari per a entendre el "plagi" de Metge. La tercera part estarà dedicada a fer una breu ressenya del debat sobre la condició femenina. La quarta analitzarà com aborda Bernat Metge aquest debat, per acabar mirant d'esbrinar, a les conclusions, quin és el seu plantejament, si a la fi es posiciona a favor o en contra de les dones. Perquè Metge, ben fidel a la seva natura, es mostra esmunyedís i molt difícil d'interpretar.

---

⁵ Lola Badia (2003). *Tot per a la dona però sense la dona: notes sobre el punt de vista masculí al "Tirant lo Blanc"*. Alacant : Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives [document virtual].

1. CONTEXTUALITZACIÓ DE LES OBRES I DELS AUTORS

A l'època medieval, a l'actual Itàlia, tres autors van destacar amb les seves obres, moltes d'elles escrites en toscà, unes obres que han esdevingut clàssics intemporals i que en el seu moment van fer que el toscà fos el dialecte escollit per a establir la base de la llengua literària italiana. Es tracta de Dante, Petrarca i Boccaccio, sent Boccaccio el considerat com a “pare” de la narrativa europea.⁶ Gràcies a diversos elements de la seva obra, sabem que Bernat Metge coneixia i admirava aquests tres autors, fet que es reflecteix a diversos passatges de *Lo somni*. La importància de Dante, Petrarca i Boccaccio és cabdal per a la cultura occidental, ja que són considerats els clàssics moderns i posseeixen un prestigi equiparable al dels clàssics antics, que són Virgili, Horaci i Ciceró.

Pel que fa a *Lo somni*, el pes específic de l'obra de Boccaccio destaca especialment, ja que gran part del llibre III n'és deutor, i el llibre IV, que en la seva totalitat es pot considerar una resposta a les acusacions contra les dones que Boccaccio fa al *Corbaccio*. Aquesta és, doncs, la font més copiosa de *Lo somni* en aquests dos llibres; una bona part del llibre és la traducció de pàgines i pàgines d'aquesta obra de Boccaccio per a després, al llibre IV, rebatre els seus arguments. Aquest procediment permet a Metge entrar en debat directament amb Boccaccio, aconseguix dialogar amb ell a través del seu llibre.

Per tant, està justificat començar el treball contextualitzant aquest autor, Giovanni Boccaccio i la seva obra, per a continuació fer el mateix amb Bernat Metge. Perquè de la mateixa manera que Metge es va emmirallar en els autors que admirava i els va imitar, és possible fer el mateix exercici en el *Corbaccio* i buscar-hi passatges d'obres que havien servit a Giovanni Boccaccio per a bastir aquest llibre, passatges que, evidentment, retrobarem a *Lo somni* de Bernat Metge.

1.1. GIOVANNI BOCCACCIO I EL CORBACCIO

Giovanni Boccaccio (1313-1375) és conegut sobretot per ser l'autor del *Decameró*, una obra cabdal no només en l'àmbit de la literatura medieval sinó que també ha influenciat poderosament la literatura universal fins als nostres dies. Les característiques d'aquesta obra han fet que Boccaccio sigui sovint vist com un autor procaç, d'una gran lascívia i lubricitat, fins al punt que el *Decameró* ha estat etiquetat d'immoral i de ser una antítesi de la *Divina Comèdia*, de ser l'*Anticommedia*, l'obra en què la carn riu de l'esperit. Aquesta és una etiqueta desafortunada, tal com

---

⁶ Branca, Vittore (1975). *Bocaccio y su época*. Madrid: Alianza Editorial, pàg. 169.

fa constar Francesc Vallverdú a la introducció de la traducció al català que va fer del *Decameró*.⁷ Perquè, en realitat, aquesta obra no es contraposa a la *Divina Comèdia*, sinó que, potser no casualment, la complementa, ja que Boccaccio, gran admirador de Dante, va rellegir durant tota la seva vida aquesta obra, la *Comèdia*, i fins i tot es dona la circumstància que va ser ell qui va adjectivar-la com a *divina*. Vittore Branca, el més reconegut especialista en Boccaccio, al llibre *Boccaccio y su época* argumenta sobre aquest assumpte que si algú volgués fer un retrat de l'edat mitjana a partir d'una d'aquestes dues obres n'extrauria una imatge unilateral i esbiaixada. En canvi, si ho fes amb les dues, a partir de l'obra de Dante podria extreure l'organització moral de l'època i les punyents amenaces per als que no segueixin els preceptes morals i, a partir de l'obra de Boccaccio, extrauria la realitat quotidiana de l'època, les petites històries de la gent de les més variades extraccions socials. Són històries quotidianes però narrades amb una força expressiva inusual i que acaben configurant un retrat humà que transcendeix allò representat, per acabar adquirint un valor universal. Una altra característica del *Decameró* és que un bon nombre de les històries són reelaboracions de material narratiu popular medieval, però exposades amb el nou vigor que la prosa de Boccaccio els confereix. A més, la construcció de l'obra és complexa i deliberada i el seu desenvolupament avança coherentment, tant en l'aspecte retòric com en el moral.

El *Decameró*, per tant, és la més coneguda de les obres de Boccaccio, la seva obra mestra, que es creu que va ser escrita entre 1348 i 1351. Pocs decennis després d'haver estat elaborada, era de les obres escrites en una de les llengües noves que més circulava, tant en la seva versió original com traduïda, per tota l'Europa civilitzada.⁸ Boccaccio era un autor reconegut a Catalunya durant el segle XV i era considerat, en aquesta època, com a autoritat i com a enciclopèdia del saber, tal com Martí de Riquer afirma a “Boccaccio en la literatura catalana”. Això queda demostrat pel nombre de traduccions seves que existien a l'època. Segons Riquer, circulaven traduccions del *Decameró*, de la *Fiametta*, i del *Corbaccio*, obres que van deixar empremta en l'obra de Bernat Metge, Francesc Ferrer, Pere Torroella, Bernat Hug, Joanot Martorell, així com en el *Curial e Güelfa*.⁹

Pel que fa al *Corbaccio*, contextualitzar-lo en l'obra de Boccaccio no és una tasca fàcil perquè hi ha hagut certa polèmica en la datació de l'obra, ja que diversos autors l'havien analitzada com si es tractés d'una narració amb un rerefons biogràfic i la dataven agafant com a referència d'edat real de Boccaccio en el passatge en el qual es diu l'edat del narrador:

“E primerament la tua edat, la qual, si los cabells blancs e la canuda barba no'm engana, tu deurias haver los costums del món ya fora lo teu recort, car ya són en tu dels anys pasats coranta, e

⁷ Boccaccio, Giovanni (2002). *Decameró*. Traducció, introducció i notes a càrrec de Francesc Vallverdú. Barcelona: Edicions 62, pàg. 7.

⁸ Branca, Vittore (1975). *Boccaccio y su época*. Madrid: Alianza Editorial, pàg. 238.

⁹ Riquer, Martí de (1975). “Boccaccio en la literatura catalana medieval”. *Filología moderna*, XV, núm. 55, pàg. 451-471.

en asò quinza pasats que has comensat aver plena conexensa e longa espariència de las fatigues d'amor [...]” (Boccaccio, 1935, pàg. 35).

Així, es considerava que aquesta obra havia estat escrita el 1354 o el 1355. Posteriorment, aquesta datació ha estat revisada i es creu que podria situar-se al voltant del 1365. Vittore Branca es decanta per aquesta última opció, i ho argumenta gràcies a la semblança entre la prosa del *Corbaccio* i una carta que Boccaccio va escriure a Francesco Nelli el 1362, ja que, segons Branca, en ambdós escrits hi ha la mateixa força biliosa i caricaturesca. A més, hi ha massa distància entre el món del *Decameró* i el del *Corbaccio*, fet que per als partidaris de la datació tardana demostra que havien passat uns quants anys entre ambdues obres i que Boccaccio havia canviat els seus interessos i ideals. D'altra banda, s'han establert correlacions entre un conte de la jornada VIII del *Decameró* i certs passatges del *Corbaccio*, un conte protagonitzat per una vídua i un estudiant, en el qual la vídua ofèn el noi i aquest decideix venjar-se'n. Això propicia que els partidaris de la tesi autobiogràfica defensin que aquesta anècdota sigui real en la vida de Boccaccio i que per aquest motiu la faci aparèixer en les dues obres.

El *Corbaccio* és, certament, una sàtira misògina escrita en primera persona per un narrador que diu d'ell mateix que és un home docte, escriptor famós i bon coneixedor de la bellesa femenina. Aquest narrador explica que la seva desesperació per un amor frustrat envers una dona vídua el porta fins a l'extrem de pensar a suïcidar-se, però que gràcies a un somni se salva. Al somni, un esperit l'alliçona sobre la maldat de la seva enamorada, que coneix de primera mà, perquè aquest esperit no és altre que el marit de la vídua de qui el narrador està enamorat.

Sigui quina sigui la datació correcta del *Corbaccio*, ningú no dubta que pertany a la tercera de les etapes en què es divideix l'obra de Boccaccio. La primera etapa, que culmina amb el *Decameró*, és la que reflecteix els ideals literaris de la cort de Nàpols i té com a destinatari principal la classe mercantil florentina. La segona etapa correspon als anys florentins, marcats per la relació que va establir amb Petrarca, fet que va originar la seva afició per l'estudi dels clàssics grecs i llatins, l'orientació prehumanista. La tercera etapa comença quan Boccaccio marxa a viure a Certaldo, el lloc on es creu que havia nascut, en un retir tant artístic com espiritual. Un retir mitjançant el qual Boccaccio volia assolir els ideals de vida elevada i contemplativa i en el transcurs del qual va escriure el *Corbaccio*, es diu que potser reflexionant sobre els anys en què també ell havia patit la bogeria de l'amor. Llegint el *Corbaccio* s'intueix una actitud vital molt diferent de la que l'autor mostrava al *Decameró*, s'entreveu un home que ha abandonat la vida mundana i que té una visió amarga i desenganyada del món. Un autor, però, que no es penedeix d'haver escrit un llibre com el *Decameró*, ja que en els anys del seu retir a Certaldo, al voltant de 1370, va revisar i copiar de nou aquesta obra.

1.2. BERNAT METGE I LO SOMNI

Bernat Metge (~1348/1350-1413) va néixer a Barcelona i va estar sempre vinculat a la cort reial, on treballava de notari i secretari reial. El seu pare era apotecari i oferia els seus serveis a la cort, tenia un obrador al carrer de l'Especieria (és l'actual carrer de la Llibreteria). El pare va morir l'any 1359, i la mare es va casar de nou, cinc anys més tard, amb Ferrer Saiol, que era escrivà de ració de la reina i que anys més tard va exercir de protonotari. Aquest càrrec requeria un bon coneixement de l'expressió escrita per a la redacció dels documents, domini que s'adquiria gràcies a l'aprenentatge del llatí: les arts del trivi (gramàtica, retòrica i lògica) i l'*artes dictandi* (que és la teoria sobre la composició epistolar). L'ofici del padrastrer, així, va determinar no tan sols la carrera de Metge a la cancelleria, sinó també l'orientació de la seva obra literària, marcada per un bon coneixement de la cultura llatina medieval i un esperit marcadament protohumanista.

Aquest coneixement profund de les obres clàssiques llatines configura l'obra de Metge. Així, el *Llibre de Fortuna i Prudència* va ser concebut a l'ombra de la *Consolació de la filosofia* de Boeci i hi va adaptar fragments de l'*Anticlaudianus* d'Alà de Lilla i l'*Elegia* d'Arrigo de Settimello, dues obres del segle XII, en vers, habituals en l'ensenyament del llatí de l'època de Metge. Altres obres típiques dels textos escolars que apareixen als seus llibres són les d'Ovidi com l'*Ars amatoria*, els *Remedia amoris* i les *Metamorfosis*, els *Factotum ac dictorum memorabilium libri* de Valeri Màxim, l'*Hercules furens* de Sèneca, l'*Eneida* de Virgili. A aquestes obres de l'etapa escolar hi va afegir el coneixement de la *Divina Comèdia* de Dante, tractats morals de Ciceró, l'obra de Petrarca en llatí, Juvenal, Lucà i coneixements de cultura cristiana. D'aquest bagatge en deixarà una bona mostra a *Lo somni*.

A més de *Lo somni*, la seva obra mestra, Metge és autor d'altres obres, alguna d'elles perduda, com és el cas de *Lucidari fet per en Bernat Metge*. Entre les que sí que s'han conservat hi ha el *Sermó*, escrit en vers narratiu i que parodia el *sermo modernus*, en el qual es partia una citació bíblica o *thema* i es dividia en branques per a fer que cadascuna d'elles tornés a l'arrel principal fins a demostrar la veritat. Metge substitueix el *thema* bíblic per una sentència secular, i entre el *thema* i el retorn enfila consells que van contra la moral establerta. Una altra obra breu és *La medecina feta per en Bernat Metge apropiada a tot mal*, que és en versos octosíl·labs ariats, en la qual elabora una falsa recepta a partir de components reals i d'altres d'inventats tot estrafent les pràctiques mèdiques i les creences supersticioses. El *Valter e Griselda*, una altra de les obres de Metge, és una versió d'un dels contes de l'última jornada del *Decameró* de Boccaccio que va ser traduït per Petrarca al llatí, i posteriorment en va fer una versió titulada *Griseldis*. El *Griseldis* de Petrarca va ser la font principal de la versió de Metge, que també presenta la història en un marc epistolar. *El llibre de Fortuna i Prudència*, que és la més ambiciosa de les obres en vers de Metge, consisteix en un viatge meravellós

d'un home angoixat, Bernat. Aquest, al port de Barcelona, troba un vell que se l'endú amb una barca mar endins, fins a l'illa de Fortuna. Allà debat amb els personatges al·legòrics de Fortuna i Prudència. És una obra que, igual que *Lo somni*, permet múltiples lectures i que beu de diverses fonts clàssiques, antigues i modernes.

Lo somni és una obra també protagonitzada per en Bernat, que mentre està a la presó té un somni al llarg del qual es desenvolupen tres diàlegs amb tres personatges diferents, que són l'ànima del rei Joan I, Orfeu i Tirèsies. Està composta de quatre llibres, el primer i el segon corresponen al diàleg amb el difunt Joan I, un rei que havia mort el 1396 en estranyes circumstàncies, en un accident de caça. Això va originar una crisi successòria, ja que el testament de Joan I deia que el regne passava a qualsevol fill del rei amb la seva dona, Violant de Bar, fins i tot si aquest fill naixia pòstumament a la mort del rei, i que en el cas que no tinguessin cap descendent, el regne es transmetria per línia lateral al seu germà Martí. Maria de Luna, l'esposa de Martí, sense esperar que es fes públic el testament, va prendre el poder i va constituir un Consell de Regència. Violant de Bar, per la seva banda, va declarar que estava embarassada i que tenia drets de successió. La crisi va comportar un procés contra els oficials del rei i l'empresonament de Bernat Metge, en part com a sospitós de no ser partidari que Martí fos coronat. El 1398, Martí I va absoldre tots els imputats, i Bernat Metge, que de ben segur ja havia enllestit el llibre, aspirava al reingrés a la cancelleria. El 1399 el rei Martí va enviar una carta a Metge demanant-li *Lo somni*, probablement gràcies a la intercessió de bons contactes polítics a la cort. El 1402 Bernat Metge tornava a ser escrivà de la cancelleria, i el 1405 ja era secretari de Martí I, i ho fou fins a la mort del rei el 1410.¹⁰

La conversa amb l'esperit del rei Joan a *Lo somni*, doncs, té la intenció subjacent d'explicar les circumstàncies de la seva mort i d'exculpar Metge dels càrrecs. A més, en un intent de guanyar-se Martí I, conegut per les seves conviccions religioses, als llibres I i II mira de redimir-se de les postures herètiques que havia mantingut fins al moment. Aquest és també, possiblement, el motiu pel qual al llibre III accepta que és impropri tenir una amant mentre s'està casat. Al llibre IV, d'altra banda, fa lloances tant de Violant de Bar com de Maria de Luna, unes lloances, que al cas de Violant de Bar fan sospitar que tenen un deix irònic (Riquer, 1959, pàg. 146).

Pel que fa als altres diàlegs, la conversa amb Orfeu es desenvolupa al llarg de la primera part del llibre III i versa sobre l'infern i sobre el sentit de la poesia com a ficció. A la segona part d'aquest mateix llibre irromp Tirèsies amb una exaltada crítica a la condició femenina. Aquesta és la part deutora de Boccaccio, però cal fer constar que la prosa que l'havia precedit també havia estat elaborada mitjançant la interpolació d'altres textos, per la combinació d'obres d'Ovidi, Ciceró

---

¹⁰ Vegeu, a l'[Annex II](#), la cronologia de la vida i de les obres de Bernat Metge.

i Petrarca, entre d'altres. El llibre IV, en canvi, està majoritàriament redactat per Metge, amb les tècniques de la prosa imitativa. Aquesta part revela la gran habilitat narrativa de Bernat Metge, que confereix a la seva prosa una vivor i una naturalitat remarcables. D'altra banda, *Lo somni* és una obra literària única en el context de la literatura catalana, ja que no encaixa en cap dels gèneres literaris cultivats al seu temps. Així i tot el seu èxit va ser notable, va ser una obra de referència, i la seva presència ha estat inventariada en nombroses biblioteques privades fins al començament del segle XVI. Fins al 1889 no es va reeditar, i de llavors ençà el seu prestigi no ha fet més que créixer, ja que s'hi aprecia la lectura que l'autor fa del classicisme, així com l'exploració que fa d'un ordre superior de veritats, anàlisi que sap combinar amb un esperit humorístic i un distanciament que fa dubtar, tant als lectors com als crítics, de la interpretació final. Bernat Metge, doncs, es manté fidel a un dels consells que dóna al *Sermó*: “Siats de natura d'anguila en quant farets”.

2. EL CONCEPTE D'AUTORIA A L'EDAT MITJANA

Durant l'edat mitjana, el terme *autor* no era aplicable ni als poetes ni als escriptors en prosa vulgar. Els primers eren trobadors, joglars o cobejadors. Els segons es considerava que copiaven, traslladaven o relataven els seus textos. Els autors (*auctores*) eren els escriptors clàssics llatins, com ara Ciceró, Boeci, Sèneca, Sal·lusti i Livi, i els poetes (*poetae*) eren aquells *auctores* que havien escrit la seva obra de ficció en vers, com ara Ovidi, Virgili, Lucà i Estaci. Així, mentre que els poetes lírics, des dels temps dels trobadors, havien tingut un lloc a la cort de la noblesa i de la reialesa, l'estatus de qui redactava obres extenses en llengua vulgar, és a dir l'escriptor, mai va acabar d'estar definit durant aquesta època.

Pel que fa als escriptors clericals, el concepte d'autoria els remetia a un origen últim de la veritat, és a dir a l'inspirador mateix de la Sagrada Escripura, Déu. Per tant, per a ells, tot text elaborat no serà més que un dels innumbrables reflexos de la veritat única que la *Bíblia* revela. Aquest punt de vista fa que l'elaborador del text no sigui més que un "compilador", un "ordenador" o un "reportador", molt menys respectat que els auctores clàssics. A més, la producció d'un text nou podia ser considerada com una intrusió en el coneixement i, per tant, podia ser punible. Aquest és el motiu pel qual molts escriptors recorrien al recurs de presentar l'obra com a fruit d'una il·luminació divina o com a fruit d'un encàrrec rebut en el transcurs d'una visió o d'un somni, com fa Bernat Metge a *Lo somni*.

Bernat Metge, d'altra banda, es considera que va ser el primer a utilitzar en català les poètiques ficcions i l'escripura imitativa. L'exercici imitatiu el duu a terme al llarg del llibre IV, quan elabora la defensa dels homes seguint el model de la prosa de Boccaccio. Un exemple d'utilització de les fonts seria quan a *Lo somni* narra les històries dels personatges Orfeu i Tirèsies, que estan directament extretes de les *Les metamorfosis* d'Ovidi. En el fragment corresponent a Tirèsies, aquest presumeix que sap molt de les dones perquè es va convertir en una durant set anys, i explica com va succeir aquesta transformació. Llegint aquesta història a *Les metamorfosis* i a *Lo somni* permet apreciar els nombrosos paral·lelismes entre ambdós episodis:

Lo somni	Les metamorfosis
"E per ma ventura, passant prop d'un riu, en una selva trobé dues serpents, una masculina, altra femenina, que s'eren ajustades carnalment; e ab aquest bastó que tenc a la mà, doné'ls gran colp, e encontinent fui mudat en fembra. En tal estament fui per espai de set anys. Passats aquells, un jorn trobé les dites serpents ajustades en la forma dessús dita, e diguí: «Si tan gran és lo poder de la vostra nafra, que per virtut d'aquella, contrària mutació se segueasca, altra vegada vos batré». E de fet així se seguí: tantost fui transformat en la primera figura, segons que d'abans era" (Metge, 1999, pàg. 125).	"Sí, perquè dues serps va trobar en un bosc que s'unien i ell, amb un cop de bastó, llavors volgué separar-les, però, cosa admirable, el baró va fer-se una dona i van passar set tardors. Un altre cop les va veure a la vuitena i «Si tant podeu contra aquells que us ataquen», diu, «que el vostre agressor convertiu al sexe contrari, ara també us feriré!» I atacant de nou les colobres recupera els trets d'abans, i l'antiga figura" (Ovidi, 2008, pàg. 81).

Les poètiques ficcions es van començar a cultivar durant les darreres dècades del segle XIV i durant el segle XV. Es tracta d'un nou model de prosa que imitava la frase llatina clàssica i que introduïa al català elements gramaticals propis del llatí, com seria l'ús dels participis concertats, la col·locació dels verbs al final de la frase o la d'adjectius al davant dels substantius. A més hi havia un predomini de la frase subordinada, hipotaxi i un ús preferent de lèxic culte. Aquesta prosa, sobretot característica del segle XV, és anomenada *prosa d'art* o *artitzada*, o també *valenciana prosa*. Joan Roís de Corella seguia aquest estil elevat, ben difícil de dur a terme, perquè requeria un bon coneixement dels *auctores* clàssics. Sovint, els escriptors catalans del segle XV no només aplicaven a la seva obra els recursos estilístics del seu model clàssic, sinó que adaptaven directament a la seva obra citacions literals traduïdes, ja sigui traduint directament del text clàssic, ja sigui transvasant de memòria el pòsit que les lectures reiterades havien deixat.

Així doncs, tots aquests factors deixen clar que, a l'època, la frontera entre composició literària i traducció no estava definida com ho està per a nosaltres. Això és degut, també, al fet que els antics procediments escolars estaven basats en l'emulació i en l'escriptura imitativa. La idea que les obres literàries pertanyen a una tradició comuna era vigent durant l'edat mitjana.¹¹ Perquè de la mateixa manera que Bernat Metge va bastir la seva obra, ho va fer Boccaccio. Per tant, com veurem, si a *Lo somni* trobem fragments del *Corbaccio*, i al *Corbaccio* en trobem de la *Sàtira VI* de Juvenal, acabarem trobant Juvenal a *Lo somni*, en el que pot ser un inacabable entramat de citacions fragmentades, amb l'agreujant que no hi ha manera de saber si Metge agafa les referències de la sàtira de Juvenal directament o bé si ho fa a través de Boccaccio.

2.1. EL CORBACCIO A LO SOMNI

La font més abundant de *Lo somni*, pel que fa al debat sobre la condició femenina, és el *Corbaccio*. L'exercici comparatiu del llibre III de *Lo somni* amb els fragments del *Corbaccio* que es corresponen, que està consignat a l'[Annex I](#), és revelador, tant per l'alta coincidència que presenten els fragments com per l'extensió de l'episodi copiat. A més dels nombrosos fragments del llibre III, Metge també sembla manllevar del *Corbaccio* el fet que el protagonista s'adormi just abans de prendre contacte amb la seva visió, així com les aparicions en el transcurs del somni. Però, tal com serà detallat al llarg d'aquest treball, en cap cas cita Boccaccio com a autoritat. L'escenografia del somni és habitual, a més de en obres clàssiques en un gran nombre de tractats de la tardor

---

¹¹ En referència a les poètiques ficcions i l'escriptura imitativa, vegeu Carré, Antònia; Soler, Albert *Narrativa catalana medieval*, Barcelona, FUOC (material docent de la UOC), 2011.

medieval, que ben probablement van influir en Bernat Metge, tal com estudia Joan Mahiques a “Lo somni de Bernat Metge i els tractats d’apareguts”.¹²

La procedència boccacciana de molts fragments de *Lo somni* era reconeguda i valorada a l’edat mitjana. Ja al segle XV, el copista del manuscrit U, conservat a la Biblioteca Universitària de Barcelona, en arribar al parlament de Tirèsies va posar una nota a peu de pàgina que deia:

“Johan Bochasi diu que amor és una passió dissecadore de la ànima, desviadore de enteniment, grocitud e privació de la memòria, dissipadora de la tendre facultat, guastadora de vicis, habitadore de vans pits, cosa sens rahó, sens orde e sens estabilitat alguna, niu de la pensa no sana et sotsmetedora de la humana llibertat, etc”.¹³

Aquesta frase anotada pel copista correspon al *Corbaccio*, és just unes línies més amunt d’on comença el fragment amb el qual Tirèsies inicia el seu parlament, que en la versió de Narcís Franch diu:

“És doncs amor una passió dissipadora de la ànima, egrotitud del enginy, privació de la memòria, enganadora de la voluntat, guastadora de la forsa, enganadora de joventut, mort de velle-sa, engendradora de visis, enemiga d’onor, destruydora dels béns, cometadora d’omicidis, e cruel, desrehonable, sens ninguna fermetat, e de la llibertat privadora”. (Boccaccio, 1935, pàg. 32)

De la mateixa manera, el 1450, Ferran Valentí, al pròleg de la seva traducció de l’obra *Paradoxa* de Ciceró, esmenta Bernat Metge entre els traductors, i afirma que a *Lo somni* s’hi poden trobar amplis passatges de les *Tusculanae* de Ciceró, a més de la part corresponent a Boccaccio.¹⁴ Martí de Riquer, que als seus escrits adopta un to que pot arribar a semblar consternat per la “còpia” que va dur a terme Bernat Metge, en parla dient que és “una mera traducció de passatges del *Corbaccio*, encara que estructurats, quant a ordre d’aparició, altrament que en l’obra italiana” (Riquer, 1964, pàg. 97).

Tot i això, la vàlua de Bernat Metge com a escriptor no és posada en dubte, i així ho manifesta Martí de Riquer:

“Como en Ramon Llull, hay en Bernat Metge un imperativo estético que le lleva a redactar en su lengua materna lo que todos sus contemporáneos –los de aquél a finales del siglo XIII, los de éste a finales del siglo XIV, escribían en toda Europa exclusivamente en la lengua sabia.” (Riquer, 1959, pàg. 165).

Aquesta vàlua de l’habilitat narrativa de Metge també es pot copsar consultant l’[Annex I](#), en el qual es pot apreciar que hi ha una gran diferència entre la prosa que compona Bernat Metge a partir dels fragments del text de Boccaccio i el text que compagina Narcís Franch traduint el

¹² Joan Mahiques (2005). “Lo somni de Bernat Metge i els tractats d’apareguts”. *Llengua & Literatura*, 2005, vol. 16, pàg. 7-31.

¹³ Riquer, Martí de (1959). *Obras de Bernat Metge*. Barcelona: Universidad de Barcelona, pàg. 286.

¹⁴ Riquer, Martí de (1975). “Boccaccio en la literatura catalana medieval”. *Filología moderna*, XV, núm. 55, pàgs. 451-471.

Corbaccio. Es tracta d'un mercader barceloní que va fer la traducció a finals del segle XIV, i l'obra va ser estampada a Barcelona el 1498. Es va donar el cas que l'únic exemplar que s'havia conservat d'aquesta edició es va perdre, fet que va fer decidir a Francesc de B. Moll a copiar sencer el manuscrit que se'n conservava a la Biblioteca Nacional de Madrid i publicar-lo. La valoració que Moll fa al pròleg d'aquesta nova edició és ben clara:

“La traducció feta per Narcís Franch, tal com es troba en el manuscrit de què parlem, no és cap model de correcció. En general tradueix molt malament; són molts els passatges en què els conceptes de l'original italià resulten desfigurats i capgirats pel traductor [...] En quant al llenguatge i l'estil del traductor, també està lluny de la puresa que admiram en la majoria d'escriptors catalans del segle XIV. Es ben veu que Narcís Franch era més mercader que literat”.¹⁵

D'altra banda, els fragments que Bernat Metge escriu tot allunyant-se del text de Boccaccio (vegeu a l'[Annex I](#) els fragments 14, 21, 28, 45) demostren el coneixement farmacèutic d'aquest autor (cal no oblidar que el seu pare, Guillem Metge, era apotecari reial), del qual ja se'n tenia coneixement gràcies a la *Medecina feta per en Bernat Metge apropiada a tot mal*. Així, allà on Boccaccio diu untures, Metge aprofita per enumerar-ne algunes. El quadre següent ho mostra gràficament: a la part corresponent al *Corbaccio* les parts copiades per Bernat Metge apareixen amb lletra blava, i a la corresponent a *Lo somni* els afegits fets per Metge al text de Boccaccio es mostren amb lletra morada.

<i>Lo somni</i>	<i>Corbaccio</i>
E per haver especialment la carn lluent e clara, no curants que n'envelleixen abans de temps e en perden les dents e poden fortment, sinó que les aigües, perfums, algàgia, ambre e coses aromàtiques que porten supleixen llur pudor, pinten-se ab innumerables ungüents e colors. E per tal que mills ne puixen venir a la fi que desigen, aprenen d'estil·lar, de fer untaments, de conèixer herbes e saber llur virtut, e propietat de les figues seques, del vermell de l'ou, del pa fresc de pura farina pastat, de les faves seques e de la llur aigua, de la sang e sagi de diverses animals e de la llet de la somera. Llurs cambres e altres llocs secrets trobaràs plens de fornells, d'alambrics, d'ampolles, de capses e d'altres vaixells peregrins, plens de les confeccions que ab gran estudi hauran aparellades a llur pintar, ab ajuda de molts. Car no hauran algun especial veí o hortolà que per elles no sia terriblement ocupat: alguns per fer argent sublimat, argentada, pomada lliriada e mil llavadures e untaments; altres per anar cavant e cercant rael e herbes salvatges que no em pens que jamai hages oit nomenar.	E no contenta de aver bella cara assau, ans encara la volia lluent e clara axí com si una joveneta fos, la qual esser [pàg 57] per maridar li covengués de necessitat suplir al que natura avie a son parer fallit; e après de la cura del ben menyar e del ben beura e del vestir, sobiranament a destillades aygues, a untures, a grexos e servells de diversos animals, e multitud de erbas, a olis, e en semblants cosas sentía la casa mia, y era plena de fornells, de alembís e de barals, e de veritat no havia en Florensa amichs ni parents, y especialmente los veyns, ni en lo comptat algún ortollà ni erbolari que en faenes no'ls faés estar, los uns fer argent soblimat e ensecar verdes rames de diversos arbres per fer molts lavaments, e los uns cavant raylls salvatges e erbas que may pas no fores oydes anomenar sinó d'ella.

Certament, l'exercici comparatiu entre aquests dos textos ofereix moltes més possibilitats que no les que abasta aquest treball, centrat, recordem-ho, en el debat sobre la condició femenina a l'edat mitjana. Per tant, aquest serà l'eix sobre el qual girarà l'apartat següent, el de l'anàlisi d'altres fonts que han alimentat tant *Lo somni* com el *Corbaccio*. De la mateixa manera, l'anàlisi de les fonts

¹⁵ Francesc de B. Moll, al Pròleg a Boccaccio, Giovanni (1935). *El "Corbaccio"*. Traduït per Narcís Franch, Transcrit i publicat en primera edició amb pròleg, notes i glossari per Francesc B. Moll. Mallorca: Edicions de l'obra del diccionari, pàgs. 3-4.

seguirà el mateix criteri, estarà centrat en les parts de *Lo somni* que tracten de la condició femenina, amb la petita excepció que justifica el format dialogat.

2.2. ALGUNES ALTRES FONTS DEL *CORBACCIO* I DE *LO SOMNI*

Un dels majors mèrits de *Lo somni*, segons Riquer,¹⁶ rau en haver compost un diàleg en la tradició de Plató i Ciceró, però en llengua vulgar, una fita que Petrarca mai no s'hauria ni plantejat. El format dialogat de *Lo somni*, així, consisteix en una adaptació en llengua vernacle del diàleg ciceronià que Petrarca havia recuperat. L'aparició de Joan I i dels seus dos acompanyants, a més del *Corbaccio*, està inspirada en el *Secretum* de Petrarca, escrit en llatí. D'altra banda, una altra de les fonts de l'inici del llibre són les *Tusculanae disputationes* de Ciceró, que també plantegen, com a l'obra de Petrarca, el tema de la immortalitat de l'ànima.

Pel que fa a com aquestes obres aborden el debat sobre la condició femenina, es poden trobar paral·lelismes entre les *Sàtires* de Juvenal, el *Corbaccio* de Boccaccio i *Lo somni* de Bernat Metge. En el quadre següent n'hi ha un exemple:

Lo somni	Corbaccio	Sàtires
No deu ésser nombrat entre los savis qui creu que alguna mare s'adelit en haver millor e pus casta filla de si mateixa. Si han mester a dir una falsia o fer un perjuro una gran malvestat, o molts sospirs o falses llàgremes, no els ne cal eixir de casa ne anar-les manllevant per lo veïnat; (Annex I, 93)	E foyll és qui creu que alguna mara se adelit de haver millor fila que si-matexa, ne pus casta ni honesta, y per una falsia, per un falç sacrament, per una malvestat, per mil sospirs e cent milia falcias, falses llàgremes lansan y com elles no fan a lur voluntat com mester los han los presten. (Annex I, 93)	¿Potser creies que la mare ensenyaria a la teva muller uns costums honestos que ella mateixa no posseeix? A aquesta vellota li és profitós de criar una filla amb hàbits indecents! (Juvenal, 1961, pàg. 109)

Juvenal, autor llatí del segle II i molt estudiat a les escoles de gramàtica de l'edat mitjana, va escriure unes sàtires, la VI de les quals es posiciona contra les dones, de manera que ha estat citat recurrentment pels autors que han tractat aquest tema. El seu text va servir a Boccaccio per a bastir bona part dels seus retrets. La lectura d'aquest fragment així ens ho pot suggerir, ja que en llegir-lo pot recordar poderosament tant el *Corbaccio* com *Lo somni*:

“Al llit conjugal no paren les discòrdies i els retrets recíprocs. No s'hi dorm mai. Mai no és més avorrible com quan, conscient d'una vilesa oculta, simula sanglotar més feresta que una tigressa a qui han robat la cria. Adés protesta contra els fills, adés declara que el marit té una amiga, i arrenca en plors, perquè té abundància de llàgrimes sempre disposades al lloc de guàrdia, per sortir a l'hora i en la forma que ella ordeni. Tu, creient-ho amor, malaurat, te'n gaudeixes, i li eixugues a besades els plors... Quines tauletes, quins escrits llegiries si s'obrien per a tu els cofres d'aquesta adúltera gelosa!” (Juvenal, 1961, pàg. 110)

¹⁶ Riquer, Martí de (1959). *Obras de Bernat Metge*. Barcelona: Universidad de Barcelona, pàg. 152.

Una altra de les fonts del *Corbaccio* de Boccaccio és un fragment de *De nuptiis* de Teofrast, que va arribar a l'edat mitjana a través d'una cita a l'obra de Sant Jeroni *Adversus Jovinianum*, que propugna la castedat i la renúncia al matrimoni. Aquests autors ja havien tingut una gran influència en tots els autors que havien tractat el tema de la condició femenina. Una altra de les fonts és l'*Ars Amatoria* d'Ovidi. En canvi, sembla que Boccaccio va decidir no utilitzar la rica tradició antifeminista de la *Bíblia*.

D'altra banda, la raó per la qual Bernat Metge no esmenta Boccaccio en la seva obra, mentre que Petrarca sí, és, segons Martí de Riquer, perquè la seva intenció és refutar les seves paraules contra les dones. Més concretament, el que Metge vol desmentir és el Boccaccio en toscà, i per a fer-ho es serveix del Boccaccio en llatí (*De claris mulieribus*), que és una de les obres en la qual es basa el catàleg de dones virtuoses del llibre IV. Per a aquesta part també va imitar una epístola de Petrarca (*Familiar XXI*, 8), a la qual va afegir informació de Valeri Màxim. En aquest catàleg, després de les dones famoses, les bíbliques i les contemporànies, Metge hi va inserir l'amor conjugal de la història de Griselda que anteriorment havia traduït, tot afegint-hi una frase d'una altra epístola de Petrarca (*Familiar XVI*, 13). Una història, la de Griselda, que tornarà a aparèixer a l'apartat 4.4 d'aquest treball.¹⁷

Pel que fa a la part dels defectes dels homes, és producte de l'escriptura imitativa de Metge i, per tant, completament original, no només pel que fa al text, sinó també pel que fa al plantejament. Segons Rosanna Cantavella, "l'adducció que, si les dones no són perfectes, no ho són tampoc els homes, i que, dels defectes d'elles, ells en participen en igual o major mesura [...] resulta totalment original en la tradició del debat medieval". (Cantavella, 1992, pàg. 31)

Així, Bernat Metge sap jugar amb l'ambigüitat i planteja l'obra intel·ligentment, fusionant els diversos temes que tracta segons quina sigui la seva conveniència. Segons Lola Badia, el Bernat de *Lo somni*:

"[...] explora un ordre superior de veritats que superin les contradiccions i les amargors de la condició humana desconnectada de la transcendència, però no amaga la seva fama d'intel·lectual díscol i, sobretot, practica un gust per l'ambigüitat i un distanciament humorístic del tot aliens a les fonts filosòfiques i morals de filiació platònica que adapta amb tanta eficàcia". (Badia, 2014, pàg. 221)

Aquest pot ser el motiu que la discussió entre Bernat i Tirèsies creï una sensació ambivalent que envaeix el lector i la crítica, ja que la intencionalitat de Metge sempre s'escapa, en bona mesura gràcies a la seva natura d'anguila.

¹⁷ Cabré, Lluís. a Badia, Lola. (dir.) (2014). *Història de la literatura catalana. Literatura medieval (Volum II)*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, pàg 217.

3. EL DEBAT SOBRE LA CONDICIÓN FEMENINA¹⁸

Tant el *Corbaccio* com *Lo somni* són obres que s'afegeixen al debat sobre la condició femenina que es va produir al llarg de l'edat mitjana, un assumpte en el qual moltíssims autors es van posicionar, ja sigui a favor o en contra, o bé assumint ambdues postures. Tal com ja ha estat descrit a la introducció d'aquest treball, la consideració de la inferioritat femenina era indiscutible, i tant els tractats mèdics com els religiosos no deixaven cap mena de dubte al respecte. Aquest no era el tema del debat.

La subordinació de la dona a l'home característica de la societat medieval es pot considerar que és fruit del judeocristianisme, ja que la *Bíblia*, començant per l'expulsió del Paradís Terrenal, té nombroses referències negatives envers les dones. Així, es considerava que el pecat original era responsabilitat d'una dona i, per extensió, de totes les dones. Aquest és un tòpic molt habitual al discurs antifemení. El pecat d'Eva va fer que, a més, s'establís una identificació de la dona amb el dimoni i que diversos autors relacionats amb l'Església argumentessin en aquest sentit. Un exemple apareixerà a l'apartat 4.5, ja que Joan Baptista Binimelis fa aquesta comparació. Eiximenis, al *Terc del cristià* recull la teoria que els homes, en néixer ploren amb la *a*, mentre que les dones ho fan amb la *e*, en record d'Eva.¹⁹ Si bé Eva provoca la caiguda de la humanitat, hi ha Maria per a salvar-la. Aquesta és saludada per l'arcàngel sant Gabriel amb *Ave Maria, gratia plena*, una frase que conté una *annominatio*, la contraposició d'Eva amb *Ave*.²⁰ Maria encarna el paradigma absolut de la virtut gràcies al seu paper de Mare de Déu i al manteniment de la seva condició virginal, tot i la maternitat. Maria és lloada per tots els misògins sense excepció i entre els seus atributs més lloats destaquen la humilitat, la obediència, la paciència i la castedat.

La cultura clàssica també es caracteritza per la consideració que la dona era un ésser inferior, tant físicament com moralment. Cal recordar el plantejament aristotèlic, ja descrit a la introducció d'aquest treball, que considerava la dona com un *masculus occasionatus*, és a dir, un home mutilat o deformat. La seva filosofia assimila el mascle a la forma i a l'ànima, i la femella a la matèria i al cos. Hipòcrates i altres teòrics de la medicina afirmaven, tal com també s'havia avançat a la introducció, que l'aparell reproductor femení era el mateix que el de l'home però invertit. Per a ells, la teoria dels quatre elements o humors confirmava aquesta inferioritat. La naturalesa freda i seca

---

¹⁸ Vegeu l'[Annex II](#), que conté una cronologia amb les diferents obres esmentades al llarg d'aquest apartat.

¹⁹ Antònia Carré aclareix que el primer en usar aquest motiu va ser Pere Comestor al segle XII als "Comentaris" a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 711.

²⁰ Lola Badia a Badia, Lola. (dir.) (2014). *Història de la literatura catalana. Literatura medieval (Volum II)*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, pàg. 234.

de la dona li atorgava un temperament melancòlic i una necessitat d'humilitat, que adquiria mitjançant el coït. Això propicia un dels tòpics misògins més estesos, la luxúria femenina. Durant l'imperi romà, també es va desenvolupar la crítica a les dones com a tema literari. Ovidi i Marcial van tractar aquest tema, però el que hi va excel·lir va ser Juvenal, que a la seva *Sàtira* VI va compendiar tots els tòpics misògins. Aquesta obra de Juvenal ja ha aparegut a l'apartat 2. Teofrast va tractar del paper de la dona en el matrimoni tot plantejant unes temibles conseqüències per al marit. La seva obra, *De nuptiis*, va ser coneguda gràcies a Sant Jeroni.

El cristianisme considera que la dona ha de ser regida per l'home, perquè no té discerniment. Aquesta característica, juntament amb la seva luxúria i la seva capacitat de desfermar la libido masculina fa arribar a l'argument que el millor per a l'home és viure allunyat de les dones. La misogínia i la misogàmia s'interrelacionen ben aviat. El discurs contra la dona sovint acaba recomanant estar lluny de les dones i no casar-s'hi. Propugnen la virginitat masculina. Així ho fan evangelistes com Mateu i Lluç. Pares de l'Església aborden aquest discurs en diversos sentits. Tertul·lià critica les dones perquè comporten un perill sexual. Sant Ambròs propugna la virginitat. Sant Agustí defensa el matrimoni. Sant Jeroni és l'autor de l'al·legat contra les dones més influent, l'*Adversus Jovinianum*, en el qual adaptava l'obra de Teofrast. Tal com ja ha estat esmentat a l'apartat 2, l'*Adversus Jovinianum* figura entre les fonts del *Corbaccio*, cosa que no és gens estranya, ja que es considera que aquesta obra de Sant Jeroni és l'al·legat que va tenir més repercussió contra les dones i contra el matrimoni al llarg del temps. Tot i això, al segle XIII es va acabar imposant socialment el concepte cristià del matrimoni que per als eclesiàstics constituïa un mal necessari que regulava l'accés a les relacions sexuals i era una forma de controlar la sexualitat.²¹

Després de segles d'aquest cristianisme exacerbant que considerava la dona com un perill, contrasta l'aparició d'un moviment literariocultural que reivindica les virtuts de la dama. És la poesia trobadoresca, que es caracteritza perquè el poeta expressa admiració envers la seva dama, no la dona. Només és lloada aquella a qui el trobador estima. A més, també existeix alguna composició trobadoresca que acusa les dones, com és el cas de "Can vei la lauzeta mover" de Bernat de Ventadorn, però aquestes pertanyen al gènere del "maldit". Una de les obres paradigmàtiques de la literatura cortesa, el *De amore* d'Andreas Capellanus, que va establir els paràmetres de l'amor cortès, alhora conté un llibre III en el qual reprova les dones. La literatura cavalleresca assumeix part dels postulats trobadorescos però presenta diversos punts de vista respecte la qüestió de si l'amor s'ha de trobar dins o fora el matrimoni. Així, hi ha obres que defensen un amor adúlter, com *Lancelot, o el cavaller de la carreta* o *Tristany i Isolda*. També hi ha les que opten pel

---

²¹ Antònia Carré a "Introducció" a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàgs. 39-46.

matrimoni per amor, com *Erec i Enide* o *El cavaller del lleó*. Altres, que són posteriors, de la segona meitat del segle XV, defensen directament l'amor, que ocuparà l'espai del matrimoni. És el cas del *Tirant lo Blanc*, del *Curial e Güelfa* i de *Paris e Viana*.

Una altra mena de literatura, la de to moral, debat també sobre el matrimoni, però ho fa amb un discurs proper al teològic, tot criticant les dones i evidenciant que considera el matrimoni com un mal necessari. Pertany a aquesta categoria el poema llatí de voltants de 1295, de Mateu de Bolonya, *Liber lamentationum Matheoluli*, que en aquesta obra exposa autobiogràficament les terribles desgràcies que va patir en el seu matrimoni. L'obra no va gaudir de gaire difusió fins al segle següent, quan va ser traduïda al francès per Jean Le Fèvre amb el títol *Les lamentations de Matheolus*. La traducció d'aquest text misògin i misogàmic va ser molt citada al llarg del segle XV en les obres que van tractar la condició femenina. Una altra obra important en aquest debat és la segona part del *Roman de la rose*, de Jean de Meun. La reacció d'un seguidor de Jean de Meun, Jean de Montreuil, a aquesta segona part, va provocar la resposta de Christine de Pizan, que va reaccionar contra la misogínia imperant i per defensar l'accés de les dones a la cultura. Les obres de Christine de Pizan desencadena un veritable debat entre autors, donant-se el cas que alguns fins i tot defensen els dos posicionaments.

En l'àmbit català, a més de l'obra protagonista d'aquest treball, cal esmentar el *Maldit bendit* de Cerverí de Girona, que presenta la particularitat que inclou les dues posicions en una mateixa obra. Francesc d'Eiximenis, com a moralista que és, busca amb les seves obres educar la població. Tot i així, transmet un pòsit de misogínia. L'*Espill* de Jaume Roig és una obra de més de 16.000 versos tetrasíl·labs que recomanen el rebuig de les dones i una vida ascètica, però ho fa en un to còmic que busca el somriure del públic. Joan Roís de Corella també va abordar el debat però en sentit contrari al de Jaume Roig, amb *Triunfo de les dones*. D'altra banda, es considera probable que l'obra de Roig també provoqués que Isabel de Villena escrigués *Vita Christi*, una obra en la que reivindica la dignitat femenina.

I arribats aquí, caldria acabar aquestes breus pinzellades del debat sobre la condició femenina. Només caldria afegir que l'arribada del renaixement no va fer que el tema s'obviés, sinó que es va tornar a posar de moda tractar el tema del matrimoni. Es va fer des d'un altre punt de vista, però sense deixar de considerar indiscutible la superioritat de l'home. I encara es troben obres antifemenines, com és el cas de l'obra de Joan Baptista Binimelis, *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable*, el plantejament de la qual, junt amb citacions de, sobretot, *La ciutat de les dames* de Christine de Pizan i l'*Espill* de Jaume Roig, serviran per bastir l'estructura de la quarta part d'aquest treball.

4. PLANTEJAMENT DEL DEBAT A LO SOMNI

Durant l'edat mitjana, el cristianisme dominava totes les facetes de la vida humana i del coneixement, dipositat en l'Església catòlica. Aquesta fonamenta el seu guiatge en els seus textos sagrats, atribuïts al dictat diví, i constituïts per l'*Antic Testament* (que és la *Bíblia* dels hebreus) i pel *Nou Testament* (que conté els quatre evangelis, els *Fets del Apòstols*, i l'*Apocalipsi* de Sant Joan). Aquests textos es van engrossir durant l'edat mitjana, ja que s'hi van anar afegint altres obres fins a conformar un ampli cos doctrinal que contemplava tots els aspectes de la vida humana. Segons els preceptes del cristianisme, calia viure seguint els manaments de Déu tot evitant els interessos materials, les passions sensuais i fins i tot les exigències del cos. La recompensa de tota una vida marcada per l'ascetisme, la penitència, la mortificació, el sacrifici i la renúncia als plaers sensuais és el paradís. Una eternitat de beatitud espera aquells qui compleixen els preceptes, ja que l'home, com a ésser creat a imatge i semblança de Déu, té lliure albir i pot triar entre el bé i el mal. Per tant, si escull seguir els preceptes de l'Església pot assolir la salvació eterna, o bé, si no ho fa, pot caure en els diversos vicis o pecats que l'assetgen i que el condemnaran a una pena eterna.

Entre els segles XIII al XV es distingia entre l'infern, on anaven a parar els qui havien comès pecats sense remissió, i el purgatori, lloc per on vagaven les ànimes que havien comès pecats menors i que encara tenien l'oportunitat de redimir-se i anar al paradís. L'obra més notable que planteja un itinerari per l'infern, el purgatori i el paradís és la *Divina Comèdia*, de Dante Alighieri, llibre que va provocar una profunda admiració en Boccaccio i que retrobem en diversos passatges del *Corbaccio*. Bernat Metge també coneixia aquesta obra de Dante i en retrobem certs fragments a *Lo somni*. Però més enllà de les estructures de l'infern i el purgatori, hi ha un altre aspecte del llibre que ens remet a la importància de l'Església i de la seva concepció del món, i és que reflecteix el marc conceptual existent a l'època, caracteritzat per la condemna o per la salvació, marcat pels pecats i per les virtuts. Aquest esquema de pensament el retrobem als retrets que Boccaccio fa a les dones, ja que hi podem enumerar tots i cadascun dels pecats capitals. I de la mateixa manera, en la defensa que Metge fa de les dones hi apareixen, d'una manera o altra, totes i cadascuna de les virtuts que es contraposen a aquests pecats. Ara bé, la defensa de Bernat Metge està feta per fer de contrapès de les acusacions? O quin és el seu plantejament?

Per a analitzar quin és el plantejament de Metge i mirar d'esbrinar en quin sentit es poden respondre aquestes preguntes, pot ser d'ajuda una obra de l'escriptor mallorquí Joan Baptista Binimelis, renaixentista, conegut sobretot per haver estat l'autor de la *Història general del regne de Mallorca*, de 1593, però que també va escriure nombrosos textos científics, ja que era metge.

Binimelis, que va ser un autèntic humanista que conreà la medicina, les ciències matemàtiques, físiques i astronòmiques, la historiografia i que també va escriure obres de caràcter farmacològic, és també l'autor de *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable* i del *Catàleg de les dones especialment doctes*. La primera, en contra de les dones, la segona defensant-les.

Segons Gabriel Ensenyat i Alexandre Font, autors de la introducció de la recent edició d'aquesta obra de Binimelis, en realitat es tracta d'un extracte d'un llibre escrit el 1512 per André Tiraqueau, conegut literàriament amb el nom de Tiraquellus, *De legibus connubialibus et iure maritali*. Aquesta va ser una obra de gran ressò, escrita amb el propòsit de posar a l'abast dels estudiosos el ric material literari del món clàssic sobre el tema, tot i que també hi introdueix autors medievals i llatins, i que va ser extensament utilitzada per altres autors, fet que va provocar amargues queixes del seu autor. Un d'ells va ser Binimelis, que estructura la seva obra en 27 capítols, 23 dels quals blasmen el sexe femení, mentre que només 4 són dedicats a lloar la dona. És així una obra antifemenina que es diferencia de les altres que intervenen al debat en la manca de sentit de l'humor i d'enginy (Ensenyat, 2013, pàg. 20-34). De fet, Binimelis es proposa demostrar que les dones tenen tots els vicis: “Quan hauré demostrat que les dones els tenen tots amb escreix, pensaré que he satisfet tothom, fins i tot els que estimen les dones” (Binimelis, 2014, pàg. 99).

Així, si el pressupòsit de Binimelis és que les dones tenen tots els vicis, podem considerar que aquest metge mallorquí s'afegeix, una mica tardanament, al debat sobre la condició femenina esdevingut durant l'època medieval, en el qual cadascun dels autors, amb la seva obra, volia donar resposta, rebatre, o donar suport als arguments dels autors que l'havien precedit. Així, es pot resseguir l'argumentari de Binimelis i comparar-lo amb el de Bernat Metge, amb el del *Corbaccio* i amb el d'altres autors que pensen com ell, com Jaume Roig, que també afirma que la maldat afecta totes les dones (amb una única excepció, comuna a tots els textos, la de la Mare de Déu):

“Al món no és dona complida e proveïda de saviea, virtuts, bonea e de seny clar: no en cal cercar car no n'hi ha. Bé es trobarà en qualque part, –mas lluny e tard– muller tal qual e cominal, toleradora, ordenadora, queucom curosa: en abundosa casa fornida, però regida per lo marit. [...] La que menys trona, que menys llampega, que menys mou brega, que menys fa tala, qual és menys mala, com l'agre vi és dir bon vi, és dita bona” (Roig, 2006, pàg. 288).²²

D'altra banda, també cal analitzar els arguments de Bernat Metge que aborden la postura contrària, la defensa de les dones. Per a fer-ho, de la mateixa manera que es pot usar l'argumentari de Binimelis i de Jaume Roig per a comparar-lo amb els postulats de Metge contraris a les dones, es pot usar els de Christine de Pizan, autora de *La ciutat de les dames*, per estudiar els arguments favorables. Tot amb un objectiu, que és el de respondre la pregunta sobre el posicionament de

---

²² Per qüestions de claredat expositiva, per a totes les citacions dels versos de Jaume Roig s'opta per estructurar-los com si fossin prosa enlloc de presentar-los amb estructura versificada.

Bernat Metge respecte a la qüestió femenina. Esbrinar, doncs, si la condició de la dona per a Bernat Metge és pecat o virtut.

4.1. SUPÈRBIA/HUMILITAT

La supèrbia, segons Binimelis, inclou la ingratitud i la hipocresia, la superstició, la xerrameca, la curiositat, l'ambició, la vanaglòria, la tossuderia, la rivalitat, el desig d'independència i la impaciència, un seguit de retrets ben habituals, tots ells, de trobar en la literatura que aborda el debat sobre la condició femenina. Jaume Roig, a l'*Espill* ho planteja incontestablement fins al punt de considerar que si algun home és vil, ho és per influència d'alguna dona:

“Que són, vull cloure, superbes, vanes, vils, inhumanes. En hòmens mil, no hi ha un vil, e si n'hi ha algun vilà en lo miler, fa-ho la muller –e qualsevulla dona lo sulla, mare també-; [...] No és hom tatxat per algun vici reputat nici, vilà, dolent, si no el volent, en res amant, participant gens ab alguna” (Roig, 2006, pàg. 320-322)

A *Lo somni* hi ha una al·lusió a la xerrameca femenina: “De llur parlar e rallar, que és una cosa fort malestant en fembra, ¿qui te'n poria dir la centena part?” (Metge, 1999, pàg. 137). Aquesta frase introdueix una divertida dissertació sobre tota la saviesa que les dones “adquireixen” parlant amb les veïnes. També se les acusa de vanitoses: “De vanitat han així plen lo cap, que impossible és que t'ho pogués tot dir; emperò dire't ço que me'n recorda” (Metge, 1999, pàg. 139).

També apareix el retret de la superstició femenina:

“E sobre açò, e per saber semblantment si els deu venir bona ventura o mala, o si morran llurs marits abans que elles, o llurs amadors, consulten e han fort cars los astròlegs, nigromàntics e les fetilleres e los devins, e especialment aquells qui moltes vegades són estats presos e punits per divinar, los quals enriqueeixen dels béns de llurs marits” (Metge, 1999, pàg. 133).

Un altre exemple de supèrbia femenina, que constitueix també un lloc comú a les obres que aborden el debat, són les divertides escenes en què les dones s'arreglen, totes elles extretes del *Corbaccio*. Així mateix passa amb l'acusació que els fa de tenir afeccions literàries:

“De vanitat han així plen lo cap, que impossible és que t'ho pogués tot dir; emperò dire't ço que me'n recorda. Elles entenen ésser en gran felicitat haver molt delicament e lloçania, e saber parlar diverses llenguatges, recordar moltes cançons e noves rimades, al·legar dits de trobadors e les *Epístoles* d'Ovidi, recitar les històries de Lancelot, del Tristany, del rei Artús e de quants amorosos són estats tro a llur temps” (Metge, 1999, pàg. 139).

Aquest és un retret molt semblant al que Roig expressa a l'*Espill*: “Més dir raons de variacions e meravelles: de *Cent Novel·les e Facecies*, filosofies del gran Plató, Tul·li, Cató, Dant, poesies e tragedies, tots altercaven e disputaven. Qui menys sabia més hi mentia, e tots parlaven, no s'escoltaven” (Roig, 2006, pàg. 166).

La defensa que Bernat Metge fa de les dones comença per la Mare de Déu, l'altra cara de la moneda del pecat d'Eva, i única entre les dones perquè exemplifica totes les virtuts:

“Tu saps bé que, per lo pecat de nostre primer pare Adam, tota humana natura per justícia mereixia, e encorria de fet, pena infernal. E no ignores que per una sola fembra és estada reemuda, la qual per la humilitat e excel·lència de virtuts que hagué sobre totes quantes foren, són e seran, meresqué ésser mare del Fill de Déu” (Metge, 1999, pàg. 147).

La resposta de Tirèsies, “una flor no fa primavera”, destaca el caràcter únic que constitueix Maria i en certa manera revela com de forçada arriba a ser la defensa de la condició femenina, basada en l'excepcionalitat de certes dones posades com a exemple. Jaume Roig també contempla el caràcter excepcional de les dones que són al·ludides en aquestes defenses, i rebutja aquesta mena d'arguments:

“Més vull respondre a l'argument, generalment, per què les dones formà Déu bones. Bondat alguna, sols la comuna si es vol, en tenen; d'elles ne prenen alguna part; les més, a part ben lluny l'arrullen e la's despullen, de si la llancen. Les que s'atansen fer qualque bé sots llei e fe, són estimades, un tant preades, en gran record –com l'home tort rei entre els ceccs–, per alguns llecs mencionades, perpetuades per llonga fama. D'aquestes ama lo que han bo, no pas tot el soroll que en fa la gent, sinó solament la sola virtut [...] (Roig, 2006, pàg. 564, 565).

Dit això, cal dir que la defensa de la humilitat femenina es fa difícil de trobar entre els exemples que dóna Metge. Potser la imatge d'una Semíramis que no s'espera a ser pentinada del tot, i que pren les armes amb una part dels cabells solta i l'altra tressada, contraresta la de les dones que dediquen tots els seus esforços a guarnir-se i pintar-se. D'altra banda, també cal no oblidar que Bernat Metge també fa un humorístic atac a la condició masculina, tot recordant que els homes també es guarneixen i miren de dissimular la seva edat, de manera que potser era més partidari de reconèixer l'existència de la vanitat masculina que de fer un al·legat sobre la humilitat femenina.

4.2. AVARÍCIA/CARITAT

Binimelis inclou dins del pecat de l'avarícia la mala fe i la fal·làcia, així com la “mendacitat”, mot amb el qual es refereix a la mentida i al perjuri. Aquestes acusacions a les dones són habituals, a les obres que aborden aquest debat. Metge afirma “¿Què et diré de la llur avarícia? Si ho començaré, dubta'm que me'n puixa lleixar” (Metge, 1999, pàg. 136). L'acusació de l'avarícia de les dones feta a *Lo somni* segueix el *Corbaccio*: “[t]ot llur estudi e pensament e altres coses no giren sinó a robar e enganar los hòmens” (Metge, 1999, pàg. 133). S'hi pot trobar un lloc comú amb altres obres que aborden aquest debat, es considerava que les dones es casen amb vells només perquè són rics: “No es poria trobar algun vell bavós, ab los ulls llagrimosos e encara que les mans e lo cap li tremolen, per vil, sutze e disformat que sia, que elles per marit rebutjassen solament que el vegem ric e opulent” (Metge, 1999, pàg. 136). Aquest tòpic que les dones trien marit pel seu poder

econòmic, encara que siguin vells, també apareix a l'*Espill*: “Si bé estimada fer vols que vixques, fes que parixques a quinque for! Ab gran error, per sos diners, aquest has pres marit ja vell! Fes aparell, si veus te fall, d’un altre gall millor granat, fet a ton grat! Muda-n’hi tants fins tants infants te veges vius!” (Roig, 2006, pàg. 273-274). En aquesta cita, a més, apareix la idea que si aquest marit vell fos impotent, la dona cercarà un amant, exactament com ho planteja Metge: “E és-los vijares que sens falla dins un mes seran vídues; puis, si en poden haver fills, bé està, e si no, bé saben elles d’on n’hauran: no et temes que muiren sens hereus” (Metge, 1999, pàg. 136).

A la defensa de la caritat femenina, Bernat Metge evidencia el lloc comú de les defenses de les dones, ja esmentat a l’apartat anterior: l’atac es fa contra el gènere femení en general però la defensa es limita a enumerar excepcions i anar exemplificant dones que no complien amb el tòpic. Així, en Bernat, a *Lo somni* diu, parlant de Violant: “Natura femenina és naturalment a avarícia inclinada, e aquesta, contra natura, és estada la pus liberal que haja llest ne oït, que em recorda. [...] La sua casa és estada, e és encara, temple de la liberalitat, molt pus ocupada en donar que en reebre” (Metge, 1999, pàg. 156). A l'*Espill* també es fa referència a la tendència a la despesa generosa de Violant de Bar, tot i que la Corona tenia llavors força dificultats econòmiques. El protagonista, possiblement amb intencions humorístiques, considera, erròniament, que una dona educada amb la reina Violant no gastaria supèrfluament: “Sera’m avara, no gastarà, ni rastrarà tan llongues faldes i tendrà baldes a la finestra” (Roig, 2006, pàg. 198, 650).

En realitat, aquestes lloances de Metge a la *liberalitat*, que en aquest context significa generositat, de Violant de Bar no poden ser més que cíniques.²³ El motiu és que la lloança de Metge a la reina Violant continua tot fent referència a l’amor conjugal de la reina: “Si oiràs parlar d’amor, d’ací avant, conjugal e d’aquesta no et serà feta singular menció, no hages per bon historial ni disert aquell qui en parlarà, car sàpies que poques en nombre són a elles estades eguals” (Metge, 1999, pàg. 156). El cinisme en aquesta frase es troba en el fet que la lloança que Metge fa just a continuació de la de Violant pot fer referència a la disputa successòria entre Violant de Bar i Maria de Luna. Aquesta darrera és esmentada com a reina “ara regnant”, i si Maria ja regnava volia dir que havia guanyat en la crisi successòria i que, per tant, ja se sabia que l’embaràs que havia al·legat Violant de Bar un cop mort el seu marit, el rei Joan, no era real. Per tant, no deixa de ser singular, aquesta lloança a l’amor conjugal en una reina que mira de retenir el poder del regne tot al·legant un embaràs fictici. Segons Riquer, el motiu és que a Bernat Metge no li interessa gens Violant de Bar un cop regnen Martí i Maria de Luna, i fins i tot el seu propòsit podia ser desairar Violant per a obtenir el favor de Maria.

²³ Riquer, Martí de (1959). *Obras de Bernat Metge*. Barcelona: Universidad de Barcelona, pàg. 148.

4.3. LUXÚRIA/CASTEDAT

L'al·lusió a la luxúria femenina és gairebé ineludible a les obres que aborden aquest debat. A *Lo somni*, s'afirma que “no és cosa que elles no assagen per poder satisfer llur apetit” i que tot i que les dones es mostren porugues en nombroses ocasions, “no hauran elles paor de passar per les sumitats dels terrats e de les torres, ni d'anar de nits e passar per los cementiris e pel mig dels hòmens armats, quan són cridades e esperades per llurs aimadors; e d'amagar aquells, si mester serà, en llocs secrets de llurs cases” (Metge, 1999, pàg. 132). És curiós que l'acusació de luxurioses que apareix al *Corbaccio* no és entre els fragments que Metge fa servir: “E no't penses que a la sua fogossa luxúria yo sol y bastàs ne un amant ne dos ultra mi, mas molts no eren bastans a una sola espurna del seu foch apagar [...]” (Boccaccio, 1935, pàg. 62).

Tot i això, la luxúria femenina descrita a *Lo somni* i al *Corbaccio* no és, ni de lluny, tan punyent com la de Juvenal. Aquest, a la *Sàtira* VI narra com la muller de l'emperador Claudi, veient que aquest dormia, s'escapà, i va anar a prostituir-se. Un cop allà, “va fer tots els possibles per ésser l'última a cloure la cambra, i, ardent encara per la tensió dels seus nervis vibrants, se'n va anar fatigada pels homes, però no associada” (Juvenal, 1961, pàg. 104). Aquesta idea, la impossibilitat d'associar la dona és fruit de l'aristotelisme, que va plantejar que l'excés d'humitat del cos femení dóna una capacitat sexual il·limitada.²⁴

Un altre exemple majúscul de la luxúria femenina el trobem a una obra posterior a *Lo somni*, a l'*Espill* de Jaume Roig: “Les dones totes saps que són glotes més que la mar; foc de cremar, terra del ros, d'infern caos, no són pus glots; Xúquer llurs clots no els ompliria ni hi bastaria Ebro tampoc” (Roig, 2006, pàg. 470). Aquesta és, segons Antònia Carré, una comparació que apareix al *De amore* d'Andreu el Capellà i que té referents clàssics, com seria el cas de la nimfa Caribdis²⁵.

Pel que fa a la defensa de la castedat femenina, Bernat Metge, entre d'altres exemples, esmenta Lucrècia, de qui diu que és un “rigorós exemplar de castedat”. La història de Lucrècia, que per tal de preservar la innocència de la seva ànima, es mata després de confessar al seu marit i al seu pare que ha estat forçada, és un símbol de la *virtus* romana, i ha estat elogiada també al *Valeri Màxim*, al *De claris mulieribus* de Boccaccio i a l'epístola de Petrarca a Anna.²⁶ En canvi, a l'*Espill* és blasmada: “No es féu gran tort aquella nècia dita Lucrècia, gentil, infel. Mogué-la-hi zel –de què es vol fos– matant son cos, car coneixia que mereixia per son fallir tantost morir” (Roig, 2006, pàg.

---

²⁴ Claude Thomasset a DUBY George; PERROT, Michelle (dirs.) (1992). *Historia de las mujeres* (Volumen 2: La Edad Media). Madrid: Taurus, pàg. 95.

²⁵ Antònia Carré a “Comentaris” a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 752.

²⁶ Antònia Carré a “Comentaris” a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 801.

586). El contrast d'aquests tetrasíl·labs amb les paraules que escriu sobre ella Christine de Pizan no pot ser més gran, ja que aquesta, a *La ciutat de les dames*, explica la història de Lucrecia per a exemplificar i “per a refutar els que diuen que a les dones els agrada de ser violades” (Pizan, 1990, pàg. 183). Els plantejaments són, tant en aquest pecat i virtut, com en els altres, ben divergents.

4.4. IRA/PACIÈNCIA

Pel que fa a la ira, Binimelis titlla les dones de baralladisses, litigioses i cercabregues, d'injurioses, de cruels, despietades, inhumanes, violentes, aspres, furioses i terribles. Aquest aspecte és recollit a *Lo somni* en un dels episodis que no és extret del *Corbaccio* (vegeu l'[Annex I](#), 55):

“La sospita e ira d'elles són incomportables [...] si per ventura lo ca de llur pobre veí les haurà de nits lladrant despertades, e així serà mester que es faça encontinent que el ca sia davant elles carregat de bastonades, e son senyor no en sia quití. E si per ventura la nit passada llurs marits los hauran girades les anques e los hauran dir alguna paraula desplaent, lo sendemà les serventes e catives seran bé batudes e los escuders e servidors vituperats, alguna justa causa no procedint, sinó sols iniquitat que han, com no es poden venjar de llurs marits així com volrien.” (Metge, 1999, pàg. 133)

Juvenal també hi fa referència, acaba la *Sàtira VI* al·ludint a la ira de les dones amb una imatge ben punyent: “[...] sempre és la ira allò que els empeny cap al crim, i una ràbia que arbora les entranyes, els arrossega furient, com roques arrencades dels cimadals, quan la muntanya s'enfonsa, i s'esllavissa el flanc pels pendents”. (Juvenal, 1961, pàg. 126)

Pel que fa a la defensa de la virtut contrària, Bernat Metge utilitza un símbol universal de la paciència, Griselda, una història que no explica i que només esmenta, tot dient que ell mateix l'havia traduïda del llatí al vulgar. Segons Lola Badia, aquesta traducció va ser la iniciació del tracte de Metge amb Petrarca i Boccaccio, “se cita sobretot el primer i s'utilitza a fons el segon” (Metge, 1999, pàg. 226). El cas és que Petrarca, potser disconforme amb el plantejament d'aquesta història que Boccaccio va utilitzar per a concloure el seu *Decameró*, va fer-ne una versió amb voluntat de donar dimensió psicològica als personatges, més versemblant, i amb valor cristià. Aquesta versió és la que utilitza Metge per al seu *Valter e Griselda*.²⁷

Curiosament, la versió que apareix a *La ciutat de les dames* de Christine de Pizan segueix gairebé literalment la de Boccaccio, sense fer cap judici de valor de la crueltat extrema a la qual Valter sotmet Griselda. Pizan només lloa la fortalesa de caràcter d'una dona que suporta que el seu marit assassini els seus fills (sortosament només ho fingeix per a provar-la), que la repudiï, i que la faci tornar per netejar-li la casa, per rebre com cal la seva nova esposa, que considera més digna d'ell

---

²⁷ Cabré, Lluís. a Badia, Lola. (dir.) (2014). *Història de la literatura catalana. Literatura medieval (Volum II)*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, pàg. 217.

(casament que també és fingit). Aquesta és, per a Pizan, segons sabem per les paraules que precedeixen aquesta història, una “vida edificant i molt bella de sentir” (Pizan, 1990, pàg. 193).

4.5. GOLLA/TEMPLANÇA

La golafreria i l'embriaguesa van juntes, tant en el plantejament de Joan Baptista Binimelis com en el de Bernat Metge. El de Metge coincideix plenament amb el del *Corbaccio* (vegeu Annex I, 103 i 104), només hi afegeix una frase referent a la preferència que les dones, com a bones bevedores, tenen pels vins d'importació (Annex I, 105). Binimelis, en canvi, comença els seus arguments forçant la interpretació de la *Bíblia*, tot establint que la immoderada golafreria de les dones es pot deduir gràcies al fet que “aquell antic dimoni, oblidant-se d'Adam, atacà Eva, entre d'altres amb aquest gènere d'arma i la vencé sense cap problema; sabia, en efecte, que el sexe femení és més propens a aquest vici i que la dona s'hi sotmetria amb més rapidesa i menys esforç que l'home” (Binimelis, 2014, pàg. 141).

Pel que fa als plantejaments de la defensa de les dones en aquest aspecte novament s'explica el mateix episodi tant a *Lo somni* com a *La ciutat de les dames*. Es tracta de “la mesquina mare, per crim capital per lo pretor a mort condemnada en lo carçre, e per compassió de son executor, per tal que aquí famejant morís, reservada”, la filla la visitava i “veient que en altra manera no li podia ajudar, la sostenc amb la llet de les seues mamelles per gran temps”, i en ser això sabut pels guardes, en van informar al pretor i “obtingueren a aquelles per aquesta novetat remissió graciosa” (Metge, 1999, pàg. 153). Pizan explica aquesta mateixa història tot lloant l'amor de la filla envers la mare: “A la seva vellesa la noia li tornava, doncs, el que li havia pres en la infantesa” (Pizan, 1990, pàg. 138).

Cal entendre la importància de la lactància en una època que estava lluny d'imaginar que algun dia es crearien fórmules làcties artificials per a l'alimentació dels nadons, i que per tant, la supervivència d'un nounat depenia exclusivament de la lactància natural, fos directament de la mare o bé gràcies a la participació d'una dida. A l'època medieval, la lactància i la dieta tenen una relació directa, i per tant era possible responsabilitzar la mare si aquesta no tenia bona qualitat de llet. Antònia Carré ho analitza als “Comentaris” a l'*Espill*,²⁸ ja que en aquesta obra s'hi fan nombroses referències a aquesta relació, totes elles basades en la pràctica de la medicina al segle XV, ja que, cal no oblidar-ho, Jaume Roig era metge. L'embriologia medieval considerava que la lactància determinava el caràcter d'una criatura, ja que a través de la llet es transmetien les qualitats

---

²⁸ Antònia Carré a “Comentaris” a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàgs. 662-663.

de la mare o les de la dida. Una bona dida, per a ser-ho, havia d’haver estat ben alimentada, no havia de ser viciosa, no havia de mantenir relacions sexuals, i a ser possible havia d’haver parit ja dos cops. Així, una dida que passa de dur una dieta gairebé vegetariana a una basada en menuts d’animals, l’abús del vi i el consum d’esmorzars i de berenars abundants, veu empitjorar la qualitat de la seva llet:

“Sovint revida mudar de dides: quantes parides de poc trobares s’hi remuntaren. Una dorm massa, l’altra, llet grassa, blava, cerosa, e l’altra aiguosa, altra cabruna. Altà-li’n una que era aveada sols d’ensalada, alls e formatge, molt tard potatge, carn algun dia. Sana vivia, criava sans sos fills d’abans. Ab esmorzars e berenars, turmes, resoles, e lleteroles, formatges frescs, muscats e grecs e forts vins fins que tots matins feia tastar, li féu gastar la bona llet” (Roig, 2006, pag. 242).

En aquest episodi la mare és culpable, tant del canvi de dieta de la dida com pel fet que no va voler alletar el seu fill per uns motius purament egoistes: “Jo novençana, no pelicana, plaer vull prendre, no em plau desprendre, los pits nafrar, per al fill dar la sang del cos!” (Roig, 2006, pàg. 238). Així, també en aquest aspecte, Jaume Roig no només acusa les dones sinó que també desmunta els arguments de les defenses.

4.6. ENVEJA/BENEVOLÈNCIA

Binimelis es basa en Matuanus per dir que totes les dones són envejoses i afirma que Aristòtil, Avicenna i Albert Magne declaren que ho són més que els homes. La tessitura de Bernat Metge sembla ben coincident amb ells i amb un altre dels autors citat per Binimelis, Eurípides, que a l’*Andromache* escriu: “L’ànima femenina és envejosa i sempre especialment cruel amb els marits” (Binimelis, 2014, pàg. 145). Una crueltat que a *Lo somni* està representada pels retrets que la dona fa al marit a les nits, no deixant-lo dormir (vegeu [Annex I](#), 62-73), molts d’ells no originaris del *Corbaccio*, sinó fruit de l’escriptura imitativa. Són, per tant, segons Lola Badia, un exercici de creació de llenguatge literari català de registre col·loquial fet per Bernat Metge tot seguint el model toscà.²⁹

Jaume Roig també tracta sobre l’enveja femenina, tot relacionant-la amb les relacions sentimentals:

“Generalment los animals que són brutals fan meravelles. D’ells llurs femelles mai són geloses, ni receloses elles ab elles: vaques, ovelles, egües, someres, molt grans raberes, ab un mardà, toro, guarà, se comaneges, mai se’n breguegen. Cert temps de l’any ab poc afany llur mascle esplen, sols s’hi jusmeten fins que s’emprenyen; tantost los renyen, no els cansen pus, fins que per llur ús, havent parit e fills nodrit, les mou natura. A dones dura tot l’any bon temple, mesclant-hi sempre llur voluntari” (Roig, 2006, pàgs. 350-352).

---

²⁹ Lola Badia a “Comentaris” a Bernat Metge (1999). *Lo somni*. Edició i comentaris de Lola Badia. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 219.

En aquest fragment, a més de fer esment de l'enveja de les dones, Roig al·ludeix a la lascívia femenina i a la menstruació. El concepte que a l'època es tenia de menstruació és una mostra de com d'imperfecta es considerava la dona comparada amb l'home, ja que així ho establí el coneixement mèdic medieval. Així, es considera el semen masculí un líquid preciós, però en canvi, la menstruació és un líquid impur, un sistema que el cos femení té per a regular el seu temperament defectuós, i que per tant, als homes no els és necessari. Aquesta consideració negativa de la menstruació fa que la dona sigui etiquetada de ser l'animal més brut del món, tal com podem comprovar tant a *Lo somni* com al *Corbaccio* (vegeu Annex I, 1-5). La diferència entre ambdues obres és que a l'obra de Boccaccio sí que hi trobem referència explícita a la menstruació mentre que a la de Metge no, i tot i que aquest aprofita gairebé tota la frase del *Corbaccio*, en treu justament el fragment que en parla:

“[Q]ue tot animal és més net que ellas, y encara lo porch no's tant sutze, qui ab quant fa no pot aconseguir a la brutesa lur. **E si per ventura alguna cosa neguar volien, reguarda las lurs parts e cercha los lochs sacrets de ellas, on avent verguonya se van amagant ab los lurs orribles vestiments**, los quals porten per amagar las lurs supèrfluas umors” (Boccaccio, 1935, pàg. 37).³⁰

Tornant a l'enveja, la virtut contraposada és la benevolència. A *Lo somni* trobem l'exemple d'Emília, muller del primer Escipió l'Africà, que encobreix l'adulteri del marit amb una esclava, i a la mort d'aquest no només no es revenja, sinó que li atorga la llibertat i un espòs. En aquesta història, segons Lola Badia, Metge segueix Petrarca, compendiat amb Valeri Màxim i Boccaccio. Així, Emília apareix com a exemple de la fidelitat de les esposes als marits als *Factotum et dictorum memorabilium* de Valeri Màxim, a les *Familiares* de Petrarca, i al *De claris mulieribus* de Boccaccio.³¹ Christine de Pizan també recull aquesta història a *La ciutat de les dames*. Segons Pizan, que explica molts més detalls d'aquest episodi que Metge, Emília era encara jove i bella quan el seu marit, ja vell, va començar a anar-se'n al llit amb la cambrera de la seva dona, i ho feia tan sovint, que a la fi se'n va adonar. Tot i el gran dolor que va sentir “no es va deixar portar per la passió gelosa sinó que va donar prova de discreció i de bon criteri”, de manera que ni tan sols ell es va adonar que ella ho sabia. “Va preferir, doncs, callar, perquè considerava que seria una vergonya fer retrets a un home tan important com ell; dir-ho a una tercera persona encara hauria estat pitjor, ja que era atemptar contra la glòria d'un home tan venerable i entelar l'honor degut a l'heroi que havia conquerit tants regnes i imperis”. Així, Emília el va continuar servint i honorant i a la seva mort va alliberar l'esclava i la va casar amb un home lliure (Pizan, 1990, pàgs. 151-152). Constitueix, certament, un bon exemple de com es desitjava que fos la benevolència femenina.

³⁰ En aquesta citació, corresponent al *Corbaccio*, s'ha marcat en lletra blava els fragments de text que apareixen a *Lo somni*.

³¹ Lola Badia a “Comentaris” a Bernat Metge (1999). *Lo somni*. Edició i comentaris de Lola Badia. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 225.

4.7. MANDRA/DILIGÈNCIA

Binimelis afirma que les dones són desidioses, indolents i peresoses, i afirma que, segons Albert Magne, és per disposició innata. A *Lo somni* s'afirma que les dones fingeixen indisposicions després dels àpats, massa calòrics, per anar al llit i no fer res fins al següent moment d'entaular-se (vegeu Annex I, 105). Aquest és, novament, un fragment que no està extret del *Corbaccio*. El fragment redactat per Metge continua tot retraient a les dones que sempre voldrien ser destinatàries de les poesies d'amor (vegeu Annex I, 106). De nou, doncs, apareix el plantejament que les aficions literàries són inadequades per al gènere femení.

Segons Antònia Carré, l'ociositat femenina també és objecte de la crítica de Francesc d'Eiximenis, i fins i tot arriba a equiparar les dones que no filen amb les putes.³² Jaume Roig, a l'*Espill* també retreu la peresa femenina i la relaciona amb el fet de no filar: “Los jorns feiners entre setmana mai era sana; al llit s'estava. Ella es llevava tocades les deu, com a la Seu Déu s'hi alçava. Nunca filava, ni dels guants treia les mans, jamés cosia” (Roig, 2006, pàg. 154).

Christine de Pizan, entre els arguments que esgrimeix en defensa de les dones esmenta diverses ciències creades per dones, i explica els mèrits de Minerva com a inventora de l'art de la llana i el teixit:

“[F]ou la primera a pensar d'esquilar les ovelles i escarpir la llana, pentinar-la i cardar-la amb l'ajuda de diversos estris, rentar-la i cabdellar-la en broques de ferro i filar amb la filosa, va inventar també els telers per teixir i la tècnica per obtenir una roba fina” (Pizan, 1990, pàg. 95).

I Pizan encara continua amb la història d'Aracne, que diu que ha extret de Boccaccio, que fou la primera a descobrir la manera de tenyir la llana i a teixir usant els diversos colors. La tercera història de Pizan relacionada amb aquest tema és la de Pàmfila, que fou la primera a recollir la seda dels cucs i a tenyir-la i teixir-la. Tots aquests exemples deixen ben clar el convenciment que teixir i filar estaven estretament lligats al rol femení. D'altra banda, Pizan, en contra dels arguments misògins, defensava també la conveniència de l'educació escolar de les dones.

Pel que fa a Bernat Metge, a la seva defensa de les dones, ben lluny d'aquests arguments, argüeix la gran diligència d'Elionor d'Aragó. Aquesta, ja morta al moment que Bernat Metge escrivia aquest elogi, era la mare del rei Martí, i la seva lloança no és significativa, ja que forma part de la seva lloança interessada a les reines catalanes. Lola Badia, a la *Història de la literatura catalana* exposa que cadascun dels elogis de les cinc reines catalanes comença amb un segment de text que s'obre amb un interrogatiu retòric, igual que ho feien els elogis anteriors, adaptats de Petrarca i

---

³² Antònia Carré a “Comentaris” a Jaume Roig (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 633.

Boccaccio, i que si així ho fa és per a integrar la casa regnant d'Aragó en el repertori dels grans exemples morals de la història. A més, per a acabar de donar-los pàtina clàssica, compara aquestes reines amb figures de l'antigor, amb al·lusions extretes de Valeri Màxim.³³

---

³³ Lola Badia a Badia, Lola. (dir.) (2014). *Història de la literatura catalana. Literatura medieval (Volum II)*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, pàg. 234.

5. CONCLUSIONS

Ha arribat el moment de la veritat, el de respondre la pregunta que dóna títol al treball, i entorn de la qual ha girat tot l'argumentari d'aquest text. Així, quin era el posicionament de Bernat Metge? Era la seva intenció fer un al·legat contra la condició femenina, o volia en canvi defensar-la? O potser, tal com defensava Martí de Riquer, el que buscava era únicament quedar bé amb els nous reis, coneixedors del fet que tenia una amant?³⁴

L'última part de *Lo somni*, el divertit i original al·legat contra la condició masculina, pel qual aquest treball ha passat un pèl de puntetes, pot ser un bon indicatiu de per on va la resposta. Bernat Metge va estructurar d'una manera no paral·lela però prou parella l'acusació de les dones amb la dels homes. A més, si l'extensió d'aquest treball ho hagués permès, a l'apartat 4 s'hauria pogut afegir l'estudi de l'acusació dels homes, ja que també s'hi poden trobar tots i cadascun dels pecats atribuïts abans a les dones.

L'al·legat del Bernat personatge conclou dient a Tirèsies: “atesos los defalliments dels hòmens, són assats excusades les dones dels vicis que els has dessus imposats”. Tirèsies reconeix que s'ha divertit amb l'enginy de l'argumentari de Bernat, però manté que no ha fet variar la veritat, que és allò que ell ha dit de les dones. El diàleg, així, genera més dubtes que certeses:

TIRÈSIES. –La veritat però, no has mudada, car una mateixa és. E si volies confessar ço que en dicta la tua consciencia, atorgaries ésser ver tot ço que t'he dit dessus.

BERNAT. –No faria jamai, ab aquesta opinió vull morir.

TIRÈSIES. –Consell-te que no faces, car major apariencia ha que existència de veritat.

(Metge, 1999, pàg. 174)

El llibre acaba amb un al·legat final de Tirèsies que passa pels llocs comuns del debat sobre la condició femenina, aconsellant a en Bernat que abandoni l'amor a les dones i el substitueixi per l'amor a Déu, i que acaba amb una metàfora, en la qual li recomana que trenqui els ponts amb el passat i que oblidí la tempestuosa mar en la qual ha viscut per anar a morir en un port tranquil i segur. Un final que no ajuda a interpretar la tessitura de Bernat Metge, sempre fidel a la seva natura esquiva.

Tot recapitulant, tot i que a dia d'avui només sigui possible especular sobre la intencionalitat última de Bernat Metge en escriure *Lo somni*, les raons que Riquer al·legà per a creure que el movia la intenció de quedar bé amb els nous reis, són ben versemblants. Pel que fa a si Metge es creia l'acusació a les dones, és possible que sí, perquè va triar curiosament quins fragments

---

³⁴ Martí de Riquer a Riquer, Martí de; Comas, Antoni; Molas, Joaquim (1964) *Història de la literatura catalana (Volum III)*. Barcelona, Editorial Ariel, pàgs. 83-94.

aprofitava del *Corbaccio* i els va reordenar a la seva conveniència. És indiscutible que el plantejament de l'atac a les dones que fa Bernat Metge no és, ni de lluny, furibund. Aprofita molt de text del *Corbaccio*, però ho fa rebutjant aquelles parts que no li són propícies, adapta només aquelles que li interessin i hi afegeix allò que considera que hi manca. A més, elimina els fragments que no li agraden, tal com s'ha posat de relleu a l'apartat 4.6, quan d'un paràgraf del *Corbaccio* aprofita gairebé tot el text excepte la referència a la menstruació femenina. D'altra banda, potser aquest no és un paràgraf del tot significatiu, ja que Metge va construir tot l'atac a les dones sabent que després les justificaria atacant els homes, i la referència menstrual no es podia, de cap manera, contrarestar en masculí. Sobre la defensa de les dones que fa Metge es podria dir que passa per llocs comuns, la fa cenyint-se als paràmetres de l'època. L'originalitat de l'atac als homes fa que no sigui susceptible fer-ne comparacions, però permet apreciar el caire jocós del blasme que realitza en major grau que quan ataca les dones. La broma es torna menys subtil, més oberta, i permet al lector adonar-se de com d'injustificat és l'atac a la condició femenina. En realitat, crec que l'obra transmet que ser dona no constitueix ni cap pecat ni cap virtut, sinó que cada dona pot assumir un paper o un altre, segons siguin les circumstàncies. Metge, doncs, acaba dient el mateix que ja havien dit els altres autors que també havien adoptat els dos rols en el debat. El fet diferencial és que Bernat Metge afegeix un altre matís, un detall que no és menor, ve a dir que ser dona no constitueix per si sol cap pecat ni cap virtut, exactament igual que ser home.

6. BIBLIOGRAFIA

FONTS DOCUMENTALS

BOCCACCIO, Giovanni (1935). *El "Corbatxo"*. Traduït per Narcís Franch, Transcrit i publicat en primera edició amb pròleg, notes i glossari per Francesc B. Moll. Mallorca: Edicions de l'obra del diccionari.

BOCCACCIO, Giovanni (1989). *La elegía de doña Fiameta. Corbacho*. Introducción, traducción y notas de Pilar Gómez Bedate. Barcelona: Planeta.

METGE, Bernat (1999). *Lo somni*. Edició i comentaris de Lola Badia. Barcelona: Quaderns Crema.

BIBLIOGRAFIA

ARCHER, Robert (2001). *Misoginia y defensa de las mujeres. Antología de textos medievales*. Madrid: Ediciones Cátedra.

BADIA, Lola (1993). "Bernat Metge i els "auctores": Del material de construcció al producte elaborat", a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* (Barcelona), pàg. 25-40.

BADIA, Lola (dir.) (2014). *Història de la literatura catalana. Literatura medieval (Volum II)*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona.

BADIA, Lola (2003). *Tot per a la dona però sense la dona: notes sobre el punt de vista masculí al "Tirant lo Blanc"*. Alacant : Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives. [Data de consulta 17/04/2015]. URL: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/tot-per-a-la-dona-per-sense-la-dona---notes-sobre-el-punt-de-vista-mascul-al-tirant-lo-blanc-0/>

BASTARDAS i PARERA, Joan (desembre 1993). "Fembra i dona en "Lo Somni" de Bernat Metge", a *Revista de l'Alguer* (l'Alguer), vol. 4, núm. 4, 10 p. [Data de consulta 20/02/2015]. URL: <http://revistes.iec.cat/index.php/RdA/article/viewFile/35822/35817>

BINIMELIS, Joan Baptista (2014). *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable. Catàleg de dones especialment sàvies*. Palma: Lleonard Muntaner.

- BOCCACCIO, Giovanni** (2002). *Decameró*. Traducció, introducció i notes a càrrec de Francesc Vallverdú. Barcelona: Edicions 62.
- BRANCA, Vittore** (1975). *Bocacio y su época*. Madrid: Alianza Editorial.
- CANTAVELLA, Rosanna** (1992). *Els cards i el llir: una lectura de l'Espill de Jaume Roig*, Barcelona: Quaderns Crema.
- CARRÉ, Antònia; SOLER, Albert** (2011). *Narrativa catalana medieval*, Barcelona, FUOC (material docent de la UOC)
- CARRÉ, Antònia** (2001). “Des de l'altra banda del mirall: la visió masculina del cos de les dones en l'embriologia medieval” a *Asclepio*, LIII, fasc. I, pàg. 173-196. [Data de consulta 18/04/2015]. URL:
<http://asclepio.revistas.csic.es/index.php/asclepio/article/view/176/172>
- DUBY, George; PERROT, Michelle** (dirs.) (1992). *Historia de las mujeres* (Volumen 2: La Edad Media). Madrid: Taurus.
- ENSENYAT, Gabriel** (2013). “Tiraquellus, plagiat per Binimelis” a *eHumanista/IVITRA*, volum 3, 2013 [Data de consulta 11/11/2015]. URL:
<http://www.ehumanista.ucsb.edu/eHumanista%20IVITRA/Volume%203/>
- ESTEVA de LLOBET, Lola** (desembre 2013). “Sobre la fortuna de Boccaccio en la tradición peninsular. Las primeras traducciones catalanas y la incorporación de la misoginia en Cataluña” a *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, núm. 2, MONOGRÀFIC: Boccaccio a la Corona d'Aragó, pàg. 213-226. [Data de consulta 20/02/2015]. URL:
<https://ojs.uv.es/index.php/scripta/article/view/3092/2671>
- FARINELLI, Arturo** (1929). *Italia e Spagna*, 2 vols. Torí: Fratelli Bocca.
- FONQUERNE, Yves-René; ESTEBAN, Alfonso** (coord.) (1986) *Coloquio hispano-francés. La condición de la mujer en la edad media*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense.
- JUVENAL, Dècim Juni** (1961). *Sàtires*. Text revisat i traducció de Manuel Balasch, Barcelona: Fundació Bernat Metge (Volum I).
- LABARGE, Margaret Wade** (1986). *La mujer en la edad media*. Madrid: Nerea.

- LACARRA, María Jesús** (1986). “Algunos datos para la historia de la misoginia en la Edad Media”. A: *Studia in honorem prof. Martí de Riquer*, Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 339-362.
- MAHIQUES, Joan** (2005). “Lo somni de Bernat Metge i els tractats d' apareguts”. *Llengua & Literatura*, 2005, vol. 16, pàg. 7-31. [Data de consulta 05/11/2015]. URL: <http://www.raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/184909/238187>
- OVIDI** (1996). *Metamorfosis*. Traducció de Jordi Parramon. Barcelona: Quaderns Crema.
- PIZAN, Christine de** (1990). *La ciutat de les dames*. Barcelona: Edicions de l'Eixample.
- RIQUER, Martí de** (1975). “Boccaccio en la literatura catalana medieval”. *Filología moderna*, XV, núm. 55, pàg. 451-471.
- RIQUER, Martí de** (1975). *Los trovadores. Historia literaria y textos (Tomo I)*. Barcelona, Editorial Ariel.
- RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim** (1964) *Història de la literatura catalana (Volum III)*. Barcelona, Editorial Ariel.
- RIQUER, Martí de** (1959). *Obras de Bernat Metge*. Barcelona: Universidad de Barcelona.
- ROIG, Jaume** (2006). *Espill*. A cura d'Antònia Carré. Barcelona: Quaderns Crema.
- ROMANO, David** (2012), “Boccaccio”. A: *Lecciones de literatura universal*, Jordi Llovet (ed.), 4ª ed. Madrid: Cátedra, pàg. 109-118.
- VINYOLES, Teresa** (2005). *Història de les dones a la Catalunya medieval*. Vic-Lleida: Eumo Editorial-Pagès Editors.

7. ANNEXOS

7.1. ANNEX I

Consisteix en una taula en la qual s'acara la part de *Lo somni* que és deutora del *Corbaccio* amb el text de la traducció al català del *Corbaccio* que Narcís Franch va fer a finals del segle XIV. Aquesta comparació ja va ser feta el 1929 per Arturo Farinelli a *Boccaccio in Spagna* i per Martí de Riquer el 1959 a *Obras de Bernat Metge*, però ambdós van comparar el text en català de *Lo somni* amb el text en toscà del *Corbaccio*, atès que Metge el va llegir en aquest idioma. L'interès de fer la comparació de *Lo somni* amb la traducció de Narcís Franch al català del *Corbaccio* és, principalment, dur a terme una comparació estilística.

A l'esquerra hi ha el text de *Lo somni* copiat de seguit, només ha estat extreta la petita interrupció que Bernat fa al discurs de Tirèsies que correspon a la pàgina 141-142 de l'edició de *Lo somni* de Quaderns Crema i que està convenientment anotada al quadre. El text de la dreta correspon als fragments del *Corbaccio* tretts del seu context, tal com Bernat Metge va fer, amb la intenció segons la suposició de Martí de Riquer, de poder redactar la defensa de les dones d'una manera més convenient per a ell.

Com que no deixa de ser interessant apreciar la gran tasca de composició que va requerir la versió que Metge va acabar redactant, així com el gran volum de text del *Corbaccio* que acaba sent copiat a *Lo somni*, a continuació del primer quadre és adjuntat un segon amb les pàgines del *Corbaccio* d'on són extrets els fragments, amb les parts copiades marcades en color blau.

	<i>Lo somni</i>	<i>Corbaccio. Narcís Franch</i>
1	Fembra és animal imperfet, de passions diverses, desplasents e abominables passionat,	Fembra és animal inperfet, apacionat de mil pacions desplasents e abominables
2	no amant altra cosa sinó son propri cos e delits;	
3	e si los hòmens la miraven així com deuriem,	La qual cosa los hòmens, recordantse'n així com deuriem
4	pus haguessin fet ço que a generació humana pertany, així li fugirien com a la mort.	fugirian havent fet allò per què la difficient e umana generació se repara
5	No és animal en lo món menys net que fembres.	que tot animal és més net que ellas
6	Si entens que no et diga ver, pren-te'n esment en llurs necessitats o malalties, no solament a totes comunes, mas particulars, les quals serien vergonyoses exprimir.	E si per ventura alguna cosa neguar volien, reguarda las llurs parts e cercha los lochs sacrets de ellas, on avent verguonya se van amagant ab los lurs orribles vestiments
7	E no hauràs poc fet que ho conegues, car elles saben bé celar llurs secrets, e coneixents si mateixes, tenen per bèsties tothom qui mirant solament llur crosta de fora, car no se'n pot àls veure, les ama o desija o les ha en alguna reputació. Elles, coneixents llurs defalliments, volen que homs pens que elles hagen molts coses que natura no els ha donat.	Y callant lo qui en aquesta part se pertany, sol dich que elles que clarament saben los llurs secrets, han per bèstia cascun home qui las ama e las desija ne las saguex. E en semblant manera ellas saben llurs defectes amaguar, que molts són qui solament las parts foranes reguarden, y no és tal malícia coneguda ne creguda
8	E per haver especialment la carn lluent e clara, no curants que n'envelleixen abans de temps	E no contenta de aver bella cara assau, ans encara la volia lluent e clara axí com si una joveneta fos
9	e en perden les dents e poden fortment, sinó que les aigües, perfums, algàgia, ambre e coses aromàtiques que	

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	porten supleixen llur pudor,	
10	pinten-se ab innumerables ungüents e colors.	ab mil enginys e colors se pinten,
11	E per tal que mills ne puixen venir a la fi que desigen,	
12	aprenen d'estil·lar, de fer untaments,	sobiranament a destillades aygues, a untures,
13	de conèixer herbes	e multitud de erbas,
14	e saber llur virtut, e propietat de les figues seques, del vermell de l'ou, del pa fresc de pura farina pastat, de les faves seques e de la llur aigua, de la sang e sagí de diverses animals e de la llet de la somera.	
15	Llurs cambres e altres llocs secrets trobaràs plens de fornells, d'alambrics, d'ampolles,	la casa mia, y era plena de fornells, de alembís e de barals
16	de caps e d'altres vaixells peregrins, plens de les confeccions que ab gran estudi hauran aparellades a llur pintar, ab ajuda de molts.	
17	Car no hauran algun especial veí o hortolà que per elles no sia terriblement ocupat: alguns per fer argent sublimat, argentada, pomada lliriada e mil llavadures e untaments; altres per anar cavant e cercant rael e herbes salvatges que no em pens que jamai hages oït nomenar.	e de veritat no havia en Florensa amichs ni parents, y especialmente los veyns, ni en lo comptat algún ortollà ni erbolarí que en faenes no'ls faés estar, los uns fer argent soblimat e ensercar verdes rames de diversos arbres per fer molts lavaments, e los uns cavant raylls salvatges e erbas que may pas no fores oydes anomenar
18	E desijants que llurs cabells negres sien semblants a fil d'aur,	treballen que los cabells negres de la conna partits semblants a fil d'or
19	moltes vegades ab sofre, sovent ab aigües,	e ara sofra, adés ab aygues
20	sabons e lleixius de diverses cendres,	Ara si no deya de quantas maneres de lexius lo seu cap và se lavava, fets de quantes cendres
21	e especialment de mares de vin grec e de ginesta, e a vegades ab sagí de serp e de guatlla e ab los raigs del sol, converteixen aquells en la color que desigen.	
22	Puis fan-los caure a vegades per lo mig de l'esquena, e sovint escampats per los muscles,	
23	e a vegades redortats en lo cap, segones els és vijares que mills los estiga.	adés sobre lo cap e a voltes segons que mils los par que'ls estigua componen
24	E han en gran e cordial privadesa algunes fembretes	Eren sobiranament los seus desigs de recreyacions molt grans, e d'altra part certes fembras
25	que els fan escorxaments, e els pelen les celles e lo front, e los raen ab vidre subtil les galtes e lo coll, llevants-ne certs pèls qui a llur parer hi estan mal, e los fan diverses maneres de pelador.	escorxant las fembras pelantlos las celes e lo front ab prim vidra raentsa las gualtes e lo coll e primantse la pell lavantne certs pèls
26	Noresmenys elles meten tot llur estudi	pensaments de las fembres, tot lur estudi y totas lurs obres, que de neguna altra cosa curen
27	en trobar guisa novella e pomposa, així d'arreaments com de comportaments. E no els dóna vijares que sia de bona manera, si doncs los hàbits no són novells, ben deshonest, trobats e portats primerament per fembres vanes, indignes estar entre dones castes;	E primerament en las leguases noves e en los ornaments vans e no acostumats e en las inflades pompes se adonen; e negunes par esser belles ne prou mirades tant com ellas, y en maneres, costumes e en lurs aresaments paren esser desonestes e públiques fembres, las quals tants nous àbits e desonest no's poden en la ciutat portar si elles toltes sian de aquells
28	e que sien de fins draps e altament folrats, ab les mànegues molt amples entrò als talons, e ab les gonelles, de la cinta avall, molt amples e folrades per retre e mostrar llurs anques ben grosses, e de la cinta amunt, embotides de tela e de cotó per fer-los bons pits e grans espatles e per cobrir molts defalliments que han; e ab les alcandores brodades, ben perfumades, e aptes a caber en un clovell de nou; e ab los perfils de les aljubes de vairs purats o erminis, e que els comences als jonolls e en rosseguen dos palms per terra, a denotar que de major honor són dignes que els hòmens de ciència, qui aquells solen portar sobre los caps.	
29	La gran cura e sobirana diligència que han en llur lligar, ¿qui la't poria dir? Si els hi anava gonyar o perdre l'ànima e la fama, no hi porien pus fer. Elles primerament	era averla vista com se colgave, adobar la testa e ab quanta cautela asò se feya. E en allò per cert penyavan las leys e las proffecias. Ella primerament
30	se meten davant un gran e clar espill, e a vegades dos, per tal que en aquells se puixen veure de cascuna part, e conèixer qual d'aquells dos mostra mills la sua figura; e en l'una part fan estar la serventa, e en l'altra la cabellera o les polseres, l'alcofol e les pintures.	se matia davant un gran mirall per çò que sa forma mostrar pogués, hi en una part se feya estar la serventa e de l'altra havia sis o cet ampoletes de vidra, cascuna de sa manera. E après que diligentment s'era feta pentinar revoltant los cabells al cap
31	E ab l'ajuda d'aquella comencen-se a lligar ab mil retrats dient; «Aquest vel no és bé ensafrenat; e aquest altre no és	ab la ajuda de la serventa comensantse arear, ab mil reguanys tots temps deya: Aquell vel fonch poch tirat, e de

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	bé estufat; e aquest penja massa d'aquesta part. Dona'm aqueix altre pus curt, e fé'l estar pus tirant que aquell que tenc al front. Lleva'm aquell	aquella altra part penja massa, e tira aquesta altra pus avayll, e fes estar pus tirant aquell qui', cobra lo front. Leva'm aquella
32	mirall petit que m'has posat detràs l'orella e posa'l pus lluny un poc. Adoba'm l'alfarda, que no em cobre tant los pits. Aqueixa agulla és massa grossa; aqueixa altra me serà caiguda del cap ans que sia acabada de lligar».	
33	E adés adés cridant, blastomen-les dents: «Vé a malguany, vilana traïdora, que no ést bona sinó a escatar peix e llavar les escudelles! Crida'm aqueixa altra, qui ho sap mills fer a cent vegades tu».	e cridant si una a sa guissa no'n agués feta, cent vegades blathomantla deia: Veste'n en llà, vil, pudent, ves al diable, que no sabs alre fer ne est alre bona sinó a llavar las escudelles. Mas cride'm a madona ay-tal, la qual vinent se matia tota en orda.
34	La qual venguda, posat que en sàpia tot ço que n'és, a cap de poc és pus vituperada que la primera, car impossible és que algú pogués lligar ne arrear fembres a llur guisa.	
35	E si per ventura llurs marits les reptaran d'aquest vici, diran que per més plaure a ells ho fan, e que ab tot açò no poden tant fer que plàien a ells més que les serventes o catives.	Quant per mi de la ocasió de aquest seu envalliment ab tanta sollicitud demanada l'avia, prestament, axí com aquella que més que altra fembra és plena de malícia, me responia que per més plaure'm ho feya, ajustanthi que ab asò ella no podia tant bé fer que plagués a mi tant que yo a ella no dexàs per anar detràs altres fembras per cantons e per plaças e encara en lochs públichs
36	Quan bé seran arreades e dibuixades, si algú les mirava les mamelles, les quals	
37	elles desigen per tothom ésser mirades, car per això les traen defora, amaguen-les corrent, volents donar a entendre que no han plaer que hom les veja; e és tot lo contrari, car a penes les hauran cobertes, les tornaran a descobrir e mostrar com pus deshonestament poran, per tal que hom les tanga per belles e els vaja bestiejant detràs. Puis, si algú les guardarà qui es prenga a lloar llur bellesa, seran tan alegres que tot quan los pories demanar te donarien tantost, si no els feia fretura. E si algú haurà dit lo contrari o passant lo les haurà guardades (car d'ésser mirades han gran desig), volrien-lo haver mort de llurs pròpies mans.	sobiranament era desiyossa de ésser mirada; e axí's torbava en si-matexa si algun fos passat que mirada no l'agués, com si una gran injúria agués rebuda. E si algun perventura aventla reguardada la sua bellesa agués loda, e l'ela fos estat oyt, aquesta era axí gran festa e gran alegria que neguna altra may no fonch semblant. Ne li aguera aquells aytal demanada cosa neguna que ella podentla fer no l'agués més que volanters feta, e molt tost. E axí per lo contrari, aquell qui blasmada l'agués, l'aguera volanters ab las sues pròpies mans mort. Cansons e sons e albadas e semblants cosas, pus volantera que tota altra fembra escoltava subiranament, e avia asò: que qual se vulla altra agués cantat o fetas albadas, axí com aquella qui de totas aquelles aguera volgut lo premi
38	Puis, en noces e convits e solemnes festes, demostren-se bé parades als mesquins qui els van detràs, los quals tantost caen en la ratera, car o les prenen per mullers, o a vegades per amigues.	mas algunes veguades mostrantse als dolentons que entorn los van, e havent de lur escha testat, los prenen sens lejar los; e d'aquestes d'infinits de aquests són mullers, e de molt major quantitat amigues
39	E encontinent elles agüen llur desig en haver senyoria; e fenyent-se obedients e humils, demanen als bèsties de marits (qui tantost los ho donen) fermalls, anells, perles, collars, paternostres, manilles, correges, moltes vestedures e diversos ornaments.	encontinent prenen esperança e ajusten lur desig per ésser senyores, e fenyentse humils e obedients y blanes, la corona, la correja, los draps d'or, los vays e molts vestiments e los altres ornaments variables
40	E pus són bé arreades e han bé parades llurs cambres, vénen així com a regines davant los dolents e efeminats, e de companyones que eren, ocupen a si mateixes la senyoria; car los desastrucs	aprés que la lur persona e lur cambra no en altra manera que las regias ha aparellades e los miserables de marits enlassats, sotosament se estudien de ocupar
41	no es gosen alegrar ni enfellonir, donar, prestar, vendre o alienar sinó tant com elles ordenen.	
42	Puis, ab contínua rumor e brogit, barallen-se ab los escuders e serventes e catius, e ab los germans e fills del marit qui aquí estan, volent mostrar que són gordadores d'açò que desigen despendre e fondre e destruir.	vinents per ocupar lo patrimoni e los béns e las riqueses dels marits, adés sà adés là descorden, e en contínuas rumors ab servidors, ab fadrins, ab factors, fills e ab lo marit matex estan, y mostrantse lejar d'asò majors engans cometan
43	¿Quantes solemnitats penses que sien servades quan deuen anar o van al bany, lo qual dien elles que continuen per conservar jovent? No les te poria dir, tantes són. Sàpies, però, breument, que untades hi van e pus untades se'n tornen.	e sí't designava quantes e quals solemnitats servava per anar a las estubas e com sovent; per las quals yo creya fos lavada, e al tornar venia pus pintada y pudent que no y era anada.
44	Puis, si per ta mala ventura les beses, jamai ocell no fou pus envescat per indústria de caçador que tu seràs entre els llurs llambrots. Si aquesta sola persecució te'n seguia, toleradora seria; mas altres enemics hi ha de què no et pots guardar sens gran reguard.	moltes veguades se esdevench que, no guardantme yo e bassantla, tots los moros m'envischava, y més ab lo nas que ab la bocha ne ab los ulls sentint pudor cruel, no solament sò que en lo ventrell era lançava, mas ab dificultat los esperits conservar podia.
45	Diràs per ventura que no els coneixs; jo els te diré per ton avisament. Los enemics del teu humit radical, los quals	

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	acompanyen les fembres del bany al teu llit, són aquests: molts perfums e aigües, calç viva, orpiment, olis, sabons, estopa, banya de cabró, caparrós, sang de voltor, tela de cabrit calda, drap de cànem passat per cera blanca fusa, e altres innumerables materials qui et provocarien a vòmit si els oïes. Guarda-te'n, doncs, si viure desiges.	
46	L'ardor de luxúria que elles han no la't vull dir a present, car massa em costa, segons que damunt has oït;	lur luxúria cremant, més gran multitud ne demanen. E per sò no demanen nombre ne elegeixen lo millor
47	e tu hi saps prou, si dissimular no ho vols. Solament, però, te'n diré un poc, car bé em pens que delit hi trobaràs. No és cosa que elles no assagen per poder satisfer a llur apetit.	E son cert que són prou d'aquests qui s'ardirian de negar asò si hom no-u sabés. E a moltes qui, no obstant lo marit present
48	E mostrant-se paorugues e temoroses, si llur marit mana a elles alguna cosa honesta, diran que no són bé dispistes; e si han a pujar en algun lloc alt, diran que el cervell no els ho pot soferir; si han entrar en mar, diran que l'estómac los fa mal; no iran de nits, car diran que paor han d'espírits e de les ànimes e de les fantasmes; si senten una rata anar per casa, o que el vent moga alguna porta, o que una pedreta caiga d'alt, criden e estremeixen-se, e fuig-los la sang e la força, així com si eren en un gran perill. Mas elles són ardides en aquelles coses que volen obrar desonestament. No hauran elles paor de passar per les sumitats dels terrats e de les torres, ni d'anar de nits e passar per los cementiris e pel mig dels hòmens armats, quan són cridades e esperades per llurs aimadors; e d'amagar aquells, si mester serà, en llocs secrets de llurs cases.	Elles se mostren paorugues e temoroses; e manant los ho los marits, posat que la ocasió fos honesta, no són en algun loch alt que lo cap los va entorn, e lo serveyll los roda; e entrant en loch fosch, que dien-y que temen los esperits e las ànimes e las fantasmes; e si senten una patita rata anar per casa o que lo vent mogua una finestra e que una petita pedra caygua de alt, totes se amaguan, e fugint los fuig la sanch e la forsa, axí com si un mortal perill los sobravenia. Mas elles presten molt fort guossar en aquelles coses las quals elles volen desonestament obrar. E quantes ya sobre summitats de las casses e dels palaus e de les torres sens llum són anades a lurs anomorats cridant e esperant en cassa e fora cassa! E quantes són qui presomexen o an presomit davant los ulls de lurs marits sota una polera o una caxa amaguar lur enamorat!
49		E quantes qui solas, de nits, per mig de hòmens armats, encara per mar e per los sementiris de les esgleyes, se troban continuamnet anant darrera a qui millor lavora!
50	¿Saps aquest foc de qual llenya viu? D'abundància de béns temporals. Mentre les romanes visqueren pobrament, observaren ab sobirana diligència castedat; tantost que foren riques, mudaren les demés llurs propòsits.	
51	Oh, quantes infanten abans de llur temps, tements que no venguen a vergonya! Si l'arbre qui llurs malvestats cobre sabia parlar, ell diria qui l'ha despullat.	O en quantes parts, aquelles que més temen los lurs deffalliments, se affollen e anans de temps parexen! E per sò la miserable de savina més que las altres coses se troba tots temps pelada
52	¿Quants te penses que sien los parts qui a mal llur grat són venguts a bé, e elles los giten a la fortuna? Los hospitals ho saben e los boscatges e los rius e los pous, on molts infants són gitats, e los peixs, ocells e bèsties feres qui devorats los han.	iquants parts, mal lur grat, són vengudes a bé, que han en los brasos de la fortuna llançats o als hospitals! Més encara, primer que ysquen del lit de la mara n-i-à que són lançats a las bèsties feres e als aucells salvatges ne són atorguats tants
53	La sospita e ira d'elles són incomportables,	E d'aquest inestimable seny femení ultra tota comperació poseeix la que fou mia.
54	car alguna cosa no es pot fer o tractar ab lo veí o ab lo parent o ab l'amic, que si elles tantost no ho saben, encontinent tracten e meten en obra que aquella cosa no venga a bona perfecció.	E cosa neguna [no mirant] no-s porà ab vey ne ab amich res tractar que elles encontinent no-s sospiten e s'optosament no-u publiquen e instantment no s'estudien de obrar contra ells, tractant lur destrucció
55	E si per ventura lo ca de llur pobre veí les haurà de nits lladrant despertades, cridaran, e així serà mester que es faça encontinent que el ca sia davant elles carregat de bastonades, e son senyor no en sia quití. E si per ventura la nit passada llurs marits los hauran girades les anques e los hauran dir alguna paraula desplasent, lo sendemà les serventes e catives seran bé batudes e los escuders e servidors vituperats, alguna justa causa no procedint, sinó sols iniquitat que han, com no es poden venjar de llurs marits així com volrien.	
56	Quan elles són bé pintades, lo sol, lo vent, lo fum, lo fred, la calor e les mosques són llurs enemics capitals;	a conservació de la qual molta industrutia aparellava; e lo sol, l'ayra, lo dia, la nit, la serena e al núvol, si molt no venian en son plaer y voluntat, ferament offenia, e la pols e lo fum avia ella en oy; e com los lavaments eren finits, si per ventura se posava una moscha en la cara, asò era un tant escàndol e axí gran turbament e major que no fon als xristians lo perda de Acra
57	e si una d'aquelles se posa sobre llur cara,	una moscha se possà sobra la sua cara ben envidriada
58	necessari és a aquells qui entorn los són, que o la dita mosca o altra prenguen e maten davant elles; si no, de vuit jorns no seran alegres ne en porà hom haver bon respost.	per aciuerala anava encalsant. E yo és ferma opinió que si a la fi morta no l'agués, o aquella o altra la qual agués cregut que fos aquela, que ella-s fóra desesperada o de verí esclatada

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
59	Tot llur estudi e pensament e altres coses no giren sinó a robar e enganar los hòmens. E sobre açò, e per saber semblantment si els deu venir bona ventura o mala, o si morran llurs marits abans que elles, o llurs amadors, consulten e han fort cars los astròlegs, nigromàntics e les fetilleres e los devins, e especialment aquells qui moltes vegades són estats presos e punits per divinar, los quals enriqueeixen dels béns de llurs marits. E si d'açò que saber volen no poden haver llur intenció, ab paraules verinoses e orgulloses s'esforcen a saber-ho dels dits marits llurs, los quals, posat que els ho diguen, no són gens creeguts. E ab la ira que han, corren al foc, a ferre e a pedres e a tota altra cosa disposa a fer mal, de la qual lo parent, l'amic, lo pare, lo frare,	tots los pensaments de las fembres, tot lur estudi y totas lurs obres, que de neguna altra cosa curen sinó en robar e en seyoreyas e en enguanar los hòmens, qui larguament creuen d'ellas totas las cosas que no saben, e no volen o poden abstenirse de asò. Tots los estròlechs, tots los nigromàntichs e las fembras maliciosas e los devinadors són de lur usansa demanats e tenguts en car. E en totas lurs oportunitats servintlas sinó de paraulas e de-sò dels mesquins dels marits són abondosament sovenguts e sostenguts e encara enrequets. E si de-sò plenament saber no poden lur intenció, furiosament e ab paraules verinoses se enginyen de sertifficarse de lurs marits, los quals, posat que diguen ver, molt tart ho creuen aquells. Mas axí com animals a asò inclinats soptosament discorren, en tant que las vibres, los leons e les serpents són en més umanitat inclinades que no elles. Las quals, qualsevulla que la ocasió sia per la qual se sian enceses a yra, soptosament a verí, a foch e a ferro corrent, e aquí ne amich ne parent ne frare
60	lo marit,	ne marit
61	o algun de sos amadors no són quitis, si doncs no compleixen encontinent ço que elles desigen.	ne algú de sos enamorats ne estalviarien.
62	Jamai en llur llit no s'hi dorm. Tota la nit despenen en plets e qüestions, dient cascuna a son marit: «Ben conec l'amor que em portats: bé és orb	E may en lurs lits no dormen tota la nit, mes em plets e en questions trespasen aquella, dient cascuna al seu: Bé veig yo com vós me amau; bé seria orba
63	qui per garbell no es veu.	
64	Altra tenits en lo cor més que mi. ¿Cuidats-vos que sia modorra e que jo no sàpia a qui anats detràs, e a qui volets bé e ab qui parlats tot jorn? Bé ho sé, bé.	si jo no-m apersebia que vós ne tenia altra en l'anteniment més que a mi. E creeu vos que yo sia axí enbasinada que no sàpia a qui vos amau, ne anau darrera, ne a qui vós més de mi voleu bé, e ab qui vós tot jorns parlau? Bé-u sé, bé
65	¿De què parlàvets l'altre jorn ab vostra comare del diable? ¿E per què guardàvets ab tan alegre cara la nostra serventa? ¿Quina privadesa ha ab vós aquella que l'altre jorn tan humilment saludàs?	
66	Millor espia he que no creets.	e jo he milors espies que vós no creeu.
67	Si vós amàvets mi, no us iria lo cor en altra, ne irien mills arreades que jo moltes que en conec, qui no mereixerien que em descalçassen. Mas poc de bé sabets; e encara valets menys, que no us presats que la mia honor vostra és.	
68	Ai, na desastruga! Quant temps ha que jo són en aquesta maleita casa, e nulltemps vos bastà lo cor que em besàssets a vostra requesta ni que em diguéssets quan jo m'anava a colgar: –Déu vos do bon vespre–.	Ay, mesquina de mi, qui ha tant de temps que yo us servesch, e pur una veguada encara no m'aveu dit l'ora que vench al lit: Amor bé sies tu venguda.
69	Mas, per la creu de Déu, pus aital sóts, jo faré tal cosa que no us sabrà a pinyons. ¿Són jo tan lleja, en tota mala ventura, que no em dejats amar? Bé hi ha cavall al cavaller. ¿No són tan bella com aquella que vós tant amats? Per ma fe, ella no és digna de seure ab mi en un banc. Bé és ver l'eximpli que qui dues boques besa, l'una cové que li puda. Via, en tota mala ventura! Anats detràs aquelles que us pertanyen. Bé féts atret d'on venits: cabra ronyosa sa parva cercant; ulls hi ha qui s'alten de llàgremes o de lleganya. E vós, en tot malguany, ja em cuidats haver llevada del fang.	Mes per la creu de Déu, yo faré de aquelles cosas a vós que vós feu a mi, car tal me fas e tal te faré, que degun peccat no'm auré. E yo son així maluyrada que no sia tant bella com n'aytal? Cert sí so. Mas ¿saps què-t dich, marit? Qui dues bocas besa, cové que una li puda. Ara feu vos en là, en vil bacallar, que si Déu me ajud no us acostareu a mi. Enlà, enlà, en vil bacalar, en aquelles de qui sou digne. Car certes vós no sou digna de aver a mi e feu bé atret aquell qui sou; pensau que no m'aveu treta del fanch.
70	Jo en sé, no un ne dos, mas molts, qui hagueren tengut a especial gràcia que m'haguessen presa menys d'aixovar, e fóra estada dona de tot ço del llur e m'hagueren adorada e llevada en palmes. E vós sabets bé quants bells florins hic he aportats; bon remei haja qui els me lleixà! Tots los claus d'aquesta casa lluen per mi e jamai no hic fui dona d'un tros de sal; ne les mies orelles hic oïren una paraula plasant, sinó cent milia retrets de vostres germans e de la companya, que bastaria que jo fos llur cativa.	E Déu sap quins ne quals són aquells qui sò agueren tengut a gràcia de averme presa sens adot, e fóra estada dona e madona, hoc e senyora de tots lurs béns; e a vós e donats tants centenars de florins d'or e may som estada d'un pitxer d'aygua, ans mil retrets aguts he de vostres frares e de vostres amichs, e assau bastara que fos lur serventa.
71	No hic ha dona menys honrada que jo. No m'havets treta de soca de roure, no.	
72	Maleit sia lo jorn que jo primerament m'acosté a vós! E les barres li asseguen a qui primer ne parlà que jo fos vostra muller!	Ay lassa de me, bé fon mala la mia desventura com may vos viu, si mal se trenchs la cuxa qui mal ne parlà.
73	Que jo no feia per vós, ni vós per mi. Una vil fembra	

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	mereixièts que us faés semblant que vós me féts. Ah, tants són los dolents si eren aplegats! Quant se deuria guardar la mesquina de dona quan pren marit: aquell jorn viu o mor. Mas los desastrucs d'amics e parents no guarden sinó qui ha diners; e valria més a vegades un hom nuu e cruu que altre qui hagués lo tresor del soldà».	
74	E ab aquestes coses e moltes altres semblants e pus coents, tota legítima e justa causa cessant, cascuna nit turmenten los mesquins de marits, dels quals són molts qui per complaure a elles o per fugir a plet immortal, giten de casa llurs pares, fills e germans, e roman-los sola la plaça.	E aquestes e semblants paraules cascun jorn e nit, justa ocasió han, tota la nit turmentant e conguxant de paciò immortal los mesquins, los quals són infinits que meten en divís ab los pares, ab los frares e ab los fills, e tal que lo pare ne la mare a cassa sua no vol veure, e lexa lo camp sol a la victoriosa dona
75	¿Què et diré de la llur avarícia? Si ho començaré, dubta'm que me'n puixa lleixar. Ultra los grans furts que fan als marits e a llurs fills pubills, e l'extorsió als amadors que molt no els plaen,	E per sò no lexen estar de robar a llurs marits e fills llurs. E las exturcions que fan a llurs enamorats qui massa no-Is satisfan, són molt evidents, e consuetes coses.
76	veges a quantes viltats se sotsmeten per créixer e aconseguir gran aixovar. No es poria trobar algun vell bavós, ab los ulls llagremosos e encara que les mans e lo cap li tremolen, per vil, sutze e disformat que sia, que elles per marit rebujassen solament que el vegem ric e opulent. E és-los vijares que sens falla dins un mes seran vídues;	E guarda a quanta viitat se sotsmeten per ampliar un poch los llurs adots, que negun vil bavós ab làgremes als ulls e ab las mans tremolosas no serà sort que elles per marit no prenguen, solament que rich lo centen, faentse molt certes que dins poch temps romendran vídues
77	puis, si en poden haver fills, bé està, e si no, bé saben elles d'on n'hauran: no et temes que muiren sens hereu. E si per ventura no es poden emprenyar, fan semblant que sien parteres, e han fills suposats, per tal que romanents vídues, puixen viure opulentment a messió dels pubills.	las quals, si la natura atorgua fills, bé va; e sino, no poden morir per sò sensa hereus. Car altres són qui fan lo ventre inflar; e si vídues romanen, encontinent, fengint esser prenyadas, arreus presentan per sò que vídues e a despessas dels pubills puxen pus laugerament e pus delitossament luxúria manar.
78	¿Saps en què són elles liberals? No pas a despendre, mas a gastar en devines, e especialment si els poden embacinar llurs marits; en pintadores, en metgesses e en amadors: e en açò no meten algun estalvi ne les pot hom reprendre d'avarícia. De fermetat no n'han gens: en un moment ploren e rien, desigen e avorreixen, volen e no volen una mateixa cosa cent vegades.	E solament doncs adobadors e metges e ruffians e ferguadors qui-Is plàcian, cascun jorn aquests tals las fan no solament costosas, mas deguastadores. E en asò algun esguart ni estalvi no avarícia alguna en elles se troba may. Movibles totes e asens alguna establital són, y en una hora volen e no volen y en un moment una cosa mateixa bé mil veguades
79	Presumpció han més que Nemrod. Elles creen que totes coses los estiguen bé, e que sien dignes de sobirana reverència e honor, e que sens elles los hòmens no valen res ne poguessen viure una hora.	Són generalment totes presumptuosas e a si matexes fan creure que totes cosas estiguen bé a elles, e de totes honors e de totes dignitats sian dignes, e que sensa elles los hòmens no pusquen viure.
80	E si per ventura són riques, impossible és que hom les puixa comportar, car no és cosa en lo món tan intolerable com fembra rica.	Alguna cosa no és pus fexuga a comportar que és una fembra richa
81	De llur parlar e rallar, que és una cosa fort malestant en fembra,	No són parleres, mas exordedores.
82	¿qui te'n poria dir la centena part?	
83	Los maestres en teologia, los doctors en cascun dret, los mestres en medecina, los naturals e matemàtics e altres hòmens de ciència, soferen molta fam e set, fred e poc dormir, mals dies e pijors nits per aconseguir aquella, e après molts anys troben haver après fort poc. E aquestes en un matí (que aitant com una missa baixa se diu estan solament en l'esgleia) saben	E los miserables d'estudiants qui sofferan treballs de dies y fent vigílies, y après molt temps se troben poques cosas aver apreses; e aquestes, pur en un matí, soltant com una missa's diu estant en la esgleya, saben
84	en qual manera l'Espirit Sant proceeix del Pare e del Fill, e si Déu poria fer semblant de si mateix, e quals coses són necessàries a separació de matrimoni, e com se poden anul·lar testaments; e si lo riubarbre és sec o humit, e quants materials entren en la triaga, e si lo cercle se pot quadrar, e qual fo millor poeta entre Virgili e Homer,	
85	quantas esteles ha en lo cel, e com s'engendren en l'àer lo tro e el llamp, l'arc de Sant Martí, la pedra e altres coses,	quantas estelas he en lo cel, e de las planetas, e d'on lo tro e lo lamp e l'arch de Sant Martí e la pedra e las altres cosas
86	e si los elements són simples o composts, e si es pot convertir la u en l'altre, e què signifiquen les cometes,	
87	e què es fa en Àsia, Àfrica e Europa,	e saben ço que-s fa en las Indies e en Espanya,
88	e quantes gents d'armes ha l'Almorat;	
89	qual és lo pus amorós de la vila e qual és estat enganat per aquella que ama, ab qui dorm sa veïna, de qui és prenys l'altra e en qual mes deu encaure, e quants amadors ha l'altra e qui li ha tramès l'anell e qui li ha dat lo collar de perles, e quants ous fa dins l'any la gallina de la sua veïna, e quantes fusades ixen d'una lliura de lli, e finalment, ço	d'altra part, quina dona la veyna sia, e da qui aquesta altra és prenyada e en quin mes deu parir, e quants enamorats ha aquella altra, e qui ha tramès aquell anell, e qui la correya, e quants ous fa la gualina de sa veyna, e quants fussions umplem per a filar una dotzena de ceros de li, e en breu tot sò que ferna may los troyans e los grechs e los

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	que feren jamai los grecs e los troians, los romans e los cartaginesos. E així de tot plenerament informades, tornen-se'n a llurs cases e parlotegen-ne, sens lleixar-se'n, ab les serventes	Romans, e de tot plenament tornen infformades; e aquella ab la dona, ab la serventa
90	e catives del matí entrò al vespre, e encara de nits en dorment. E si troben algú que no les vulla oir o els contrast, enfelloneixen-se fortment, e especialment si alguna cosa que dit hagen los serà reprovada.	e ab la lavenera guarulegen sens may cessar. E si altri no troban e si no les escolten o no-ls responen, torbanse molt fortment, e totes ellas són de asò que dich bé usadas.
91	¿E què et penses tu ara que isca d'aquesta així sobtosa saviesa, divinalment en elles infusa?.	
92	Cert, una bona doctrina a llurs filles, ço és: en qual manera sabran enganar llurs marits, reebre lletres dels amadors, respondre aquelles, estar en les finestres comportant los modorros qui els van detràs, anar ab bon donari, haver bell gest, tenir secret qui es volran en llurs cases fenyent-se malaltes per tal que el lliit del marit los romanga franc, e altres mals infinits	D'aquesta lur soptossa savieessa e davinament, neix una molt bona doctrina a las files, car a totes ensenyan de robar lurs marits, e com se deuen rebra las letres dels enamorats e com se deu respondra, e en quina guissa los deuen metra en cassa e quina guissa e manera deuen tenir e fenyerse malaltes per sò que solas romanguan al lit del marit ab las finestres tancades per no averhi claror, e molts d'altres mals saguents.
93	No deu ésser nombrat entre los savis qui creu que alguna mare s'adelit en haver millor e pus casta filla de si mateixa. Si han mester a dir una falsa o fer un perjur o una gran malvestat, o molts sospirs o falses llàgremes, no els ne cal eixir de casa ne anar-les manllevant per lo veinat;	E foyll és qui creu que alguna mara se adelit de haver millor fila que si-matexa, ne pus casta ni honesta, y per una falsa, per un falç sagrament, per una malvestat, per mil sospirs e cent milia falcias, falses llàgremes lansen y com elles no fan a lur voluntat com mester los han los presten
94	tan prestes les han com los cans l'orinar.	
95	Un bé han, a la veritat: que pacientment soferen ésser de llurs defalliments castigades, e singularment de les coses que hom ab los propis ulls veu. Car si són reptades justament, no responen als sinó: «Per la passió de Déu, no fo així. Mentits-ne per la gola. Enlluernat sòts. Poc cervell havets. Frenètic sòts sens febre», e diverses altres semblants paraules, en virtut de paciència molt fundades. No volen, emperò, que hom los contrast; e és gran raó, pus elles són tan pacients. Car si diran que han vist córrer cervos sobre la mar, e passar delfins en les selves, o porc volar per l'aire, necessari és que els sia atorgar. E si no ho és, oi e rancor seran tantost en lo camp.	Bé és ver que elles són umils, lexensa un deffalimnt provar, especialment aquells que altri ab los seus ulls mateix vists aurà. E forsa que no, han prest lo dir: «No fon axí»; «Tu ments per la barba»; «Tu est enbacinat»; «Tu has lo serveyll dat adobar»; «Aguesses menys bagut»; «Tu no sabs on est»; «Es est tu en thon bon seny?»; «Tu desmemorieges»; «Tu est frenètic», e semblants paraules apuntades. E si elles diran que han vist un assa volar, après de molts arguments en contrari, cové que'ls ho atorguen tot; si no, la enamistat mortal senten, e los oys seran de present en camp
96	Part açò, tenen a sobirana injúria si dels diners de llurs marits no són gordadores e tresoreres, e reptaran-los contínuament d'ésser hòmens sens fe, e majorment vers elles, tro a tant que faça ço que volran, dient que qui fe no ha, fe no dóna, e lloant si mateixes de lleialtat	carreguat de sobirana injúria a tot mon desplaer, que yo, axí tost com ella agué volgut, de qualsevulla quantitat de diners que yo agués ma tresorera e guardiana la fiu, e mil veguades home seu me feya e apellava, e fent yo tal me deya que envés ella molt desconaxent era y que no dave lloch en lo que ella volia ni manave. E d'altra part de leyaltat, de la que portave ella lo ceptre, y qual se vulla sinó per leyal homa molt lloava
97	sobre Fabrici. La cordial e indissoluble amor que han a llurs fillastres e a altres qui els facen nosa, és semblant a aquella que hagueren Fedra a Hipòlit, Clitemnestra a Agamèmon e les Bèlides als fills d'Egipte. De vanitat han així plen lo cap, que impossible és que t'ho pogués tot dir; emperò dire't ço que me'n recorda.	
98	Elles entenen ésser en gran felicitat haver molt delicadament e lloçania, e saber parlar diverses llengatges, recordar moltes cançons e noves rimades, al·legar dits de trobadors e les <i>Epístoles</i> d'Ovidi, recitar les històries de Lancelot, de Tristany, del rei Artús e de quants amorosos són estats tro a llur temps;	esperava d'ella esser ajudat, y en loch de oracions me socorria de romansos en francès, e de las cansons letines las quals ela deia, y de las istòries de Lansalot y de Tristany, e de Ginebra, e de Ysolda e de las proeses e honors e de las junctes e torneigs
99	argumentar, ofendre, defendre e raonar un fet, saber bé respondre a aquells qui d'amor les enqueren,	
100	haver les galtes ben plenes e vermelles, e grosses anques e grossos pits.	per esser grassa incomparable despessas de continu me dave, per que aquesta estimave que haver belles gualtes e inflades e vermeles e grosas e sots peses
101	E per venir a aquesta conclusió,	
102	si gros capó s'atroba,	E primerament, si gros capó se trobava,
103	cové que els venga davant, cuit en ast, ab bona salsa.	convenia que davant li vengués cuyt e ben aparellat.
103	Perdius, faisans, tords, gallines e alguns pagos, entre setmana és llur vianda comuna, solament que els mesquins de marits hi puixen bastar; les vedelles de llet, moltó bé gras e tendre, fina carnalada e molta vianda de pasta, ab bon formatge e panades de colomins e de polls, han així per fruita com si eren figues o préssecs.	E la vadella de let, e los perdigons, e los faisans, e los torts grasos e las tortes, e las sopas lombardes, los macarons e los buyols ab mel, los flahons ab sucra e la salsa blanca, de la qual ella feya no altra menyar e fartar que fan de figues o de siurons o de malons los pagessos quant novellament los encontran
104	Bé és ver que en llur beure han gran abstinència mentre	E so cert que si yo-t digués com ella era solempna

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
	que hom ho veu; mas si els girats l'esquena, més que arena beuran. No pas aigua ne vinagre, mas bona vernaixa, si se'n pot trobar, malvasia, grec, surià e tot altre bon vi e ben flairant, del qual han així clara coneixença, com si tostemp havien navegat o fet mercaderia d'aquell.	bavadora e ensercadora de bons vins de cuyt, e de vernetxe e de cornelia e del grech e de qualsevulla altra bon vi preciós e de gran cost, tu no me'n creuries, perque parria imposible a creura; e si tu aguesas vistas las suas gualtes com yo vivia, e si rellar e guarguanteyar la aguesas oyda, perventura tu m darias laugerament fe
105	E quan entre elles disputen de bons vins, la final conclusió de les mellors bevedores és que vi no val res si no parla llatí, car los altres grossers són. Aprés que elles són bé farcides e plenes, entren-se'n en llurs cambres, e fenyent-se no ésser ben temprades o que la nit passada, per moscards qui les han ben enujades e per corcons qui roseguen les bigues, no han pogut dormir, meten-se nues al llit entre frescs llençols e dormen entrò que deuen sopar, si doncs no han anar a mirar juntes o jocs o esposalles o parteres o a deportes o a altres coses semblants. Puis dormiran entrò al sendemà migjorn. Però bé guardaran que no vindran dejunes a taula, car adés brous ben espessos per engreixar, no pas de bou, mas de grosses gallines e a vegades de tartugues e de caps e peus de moltó, a vegades molts ous ben frescs, ab fin gíngebre e ab bon vi pruent, beuran. Puis tornen dormir, per tal que sia feta la digestió a l'hora del dinar. E los mesquins de marits conviden-les a taula d'açò que les deurien llunyar: si ho feien, emperò, per tal que tost esclatassen, ben obrarien.	
106	Cançons e danses e semblants coses escolten ab gran plaer, majorment si per amor d'elles seran fetes; e si per altres seran dictades o cantades, han-ne sobiran fastig, car de totes volrien haver lo títol.	Cansons e sons e albadas e semblants cosas, pus volantera que tota altra fembra escoltava subiranament, e avia asò: que qual se vulla altra agués cantat o fetas albadas, axí com aquella qui de totes aquelles aguera volgut lo premi
107	¿Quantes e quals cerimònies penses que hagen a servir quan se lleven del llit? Regla general és que d'hivern o d'estiu no eixiran entrò són armades de totes peces; e és mester a la serventa que tot quant elles han a vestir, hoc encara calçar, ab les puces que hi són, sia posat sobre el llit. Puis, espau e ab gran devoció revesten-se pus copiosament que el papa quan deu celebrar missa o santificar la crisma; e si foc se prenia en llur cambra, no n'eixirien entrò que sien bé reparades. E parlant ab tu així com ab bon amic, a la veritat e sens trufa, bé fan e raonablement usen, car si hom les veia aitals com ixen del llit, no serien presades un ciuró, e per ventura la humana generació prendria gran tomb.	
108	[...]	
109	-Aqueixa ídola-dix ell -que	
110	tu adores e penses ésser sàvia, tan bella e tan graciosa, ultra les malediccions dessús per mi dites, de les quals és entre les altres fembres abundantment dotada,	la bellesa de aquela comensar, en la qual tant las suas arts vetlan, que no solament a tu, mas a molts altres
111	és fort orada e atrevida, car no pories pensar res possible, que ella no gossàs assajr, pus li fos plasant, posa que li anàs pena de mort; e ab hipocresia de què és farcida, decep tu e los altres que no la coneixen ne la han molt privada. Hages per clar que l'atreuiment e lo poc seny de Messalina, muller de Claudi, la qual sobre totes quantes a present me recorden, fo atrevida e gosada en assajar tota viltat e follia, no són res en comparació de l'oradura d'aqueixa. La bellesa de què la lloes, o pus pròpiament parlant diformitat e llegesa, te diré quina és en breus paraules e pots-me'n ben creure, car si en les coses esdevenidores són estat mentre vivia e són encara expert, pensar pots que no són a mi amagades les passades e les presents, majorment que són esperit, qui en tancar e en obrir l'ull, vaig d'orient a occident.	
112	L'hora que ella ix del llit	averla vista al matí com del lit se lavava
113	sembla que ella haja continuament habitat en estanys d'aigua o en lloc de pantà:	
114	ab la vista verda e ab la carn crostuda e rascosa, semblant a cuixa d'esturç.	eixia del lit ab la cara verda e grogua, mal tinta de color de fum de palla axí com cón los aucels com mudan, crotossa, armalosa e tota cascada, tant contrària al que aparia com havia agut espay de liguarse

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

	Lo somni	Corbaccio. Narcís Franch
115	¿Has-la vista moltes vegades blanca e llisa? Sàpies que ella és negra e tan aspra, que un llaurador hauria prou fet tot l'any que li preservàs lo camp de romegueres e de canyota. Ella emperò hi dóna tan bon recapte, que tu no ho coneixes.	
116	Mas, ¿qui ignora que la paret fumada e la cara de les fembres ixen tan blanques e colorades com lo pintor volrà?	qui és que no sàpia que-ls murs fumats, quant més las caras de las dones, posantlos desús lo blanquet tornan blancs e acolorats segons la color que al pintor plau de posar sobra lo blancs?
117	¿Les sues mamelles, quines penses que sien?	
118	Cert, blanques com a cotó, grans entrò al llombrígol e buides com bossa de pastor.	e si caure las lexàs per'ventura o sens ventura fins al lomblich li plegaren, no en altra manera buydes o fronsides sinó semblant a una buffeta desinflada
119	E après que s'ha vestida e ben cordada la camisa, fa-les inflar e estar tan plenes, rodones e plantades en los pits, que sembla que així sien nades o que ella sia joveneta de quinze anys.	la sinta vist, ages per cert que ells no's estreny ne altra no reprèn sinó la carn sola de las duas busogues que ya per'ventura semblants a pomes faran per tocar delitables
120	Mas no és meravella, car si la pasta fa hom inflar manejant, quant més la carn que és sensible.	¿E qui no sap que per maneyar, la pasta qui és insencible infla, quant més la carn viva
121	Molt mills enganen les fembres los hòmens bestials, quant a la vista, ab mamelles grans e molles que ab les dures, car aquelles posen en la manera que volen, e les dures no poden; les quals, si naturalment són mal compostes, així han estar, que no hi val alguna maestria, o és fort poca e dispоста a ésser lleugerament coneguda.	que regardant los pits seus tu sentist delit e estimist aquells deure esser tals e axí tirats com veyas la sua cara, sens veura las barras cascadas que las blanchas benas amaguan
122	Del ventre, que ha solcat de llongs e espessos solcs, e de les altres parts del cos e membres seus amagats, no te'n diria res per ma cortesia. Assats has d'acò que te n'he dit, e no vull que més sàpies, quant és per mi, car moltes coses són en què cau mills ignorància que ciència.	
123	Graciositat és la darrera cosa de què la lloes. Aitampoc ést enganat!	E de la sua gentillesa ya en part n'è parlat, la qual ella diu que entigua
124	No entén que pus terrible fembra e mal graciosa visca;	com ignorant no sab què-s diu, axí com aquella que negun sentiment no ha de gentillesa
125	però si en demanes la companya e lo seu veïnat e aquells que l'han familiar, concordablement te'n diran que filla és de Dionís tiran o de Sil-la.	
126	¿Saps per què et par graciosa?	
127	Per tal com t'escolta de bon grat e et fa rialletes e bell acolliment e et dóna entenent que no ama sinó a tu. E ella seria abans contenta d'una sola orela que d'un amador.	E sie-t notori e manifest que aquella la qual en aquesta maleyta multitut pus casta e pus honesta te par, volria més un sol ull aver que esser contenta d'un sol home
128	Açò no vol àls dir sinó que menysguarda't, car verí no es dóna ab àloe, mas ab sucre. Ara veus què pots esperar d'aquest maleit llinatge femení. Llunya ta esperança d'ell, e peresca ab sa iniquitat e falsia, que això mereix.	

Corbaccio, traducció de Narcís Franch
[pàg 33] Fembra és animal inperfet, apacionat de mil pacions desplasents e abominables a recordarse'n, quant més a raonarna. La qual cosa los hòmens, recordantse'n així com deuriem, no en altra manera yrian darera elles ne ab altre dalit o apatit que van naturalment les coses al contrari llur, las quals violentment ajustades ab cuitós pas fugen. E axí elles fugirian havent fet allò per què la deficient e umana generació se repara, axí com encara tots los altres animals que asò molt més que-ls hòmens fan, e per asò moltes veguadas cruels e malvades fembres las he anomenadas. -En la primera cosa, responguí, e moltes veguades folament obrat, e majorment en creura massa laugerament així altes coses d'una fembra com aquell recomptava sens altre veure, d'on no sé com en los lasos d'amor esser me encabestrat e en las mans d'una fembra enemigua de virtut, liguant la mia llibertat, sotsmatent la mia raó e l'ànima qui ab aquesta acompanyada solia esser dona, sens esser trobada may servent. De la qual cosa ne tu ni altri no dirà que de doler no sia fins a la mort. E la segona, segons que a mi apar, en assau cosas e falit, e clarament mostra aquell mentir per la guola que axí amplament de las suas extremes virtuts en mi parlant discorrech, per què, segons que a mi apar haver comprès, hu lo qual no perquè ell ho sia,[pàg 34] mas perquè li'n par esser, los seus veyns apellan lo segon Absalon, és d'ella molt amat, al qual ella per fersa pus cara a ell, las mies lletres publica, e públicament ensemps a mi en guisa d'un modoro escarnexen y no cessant ne fan una faula ab alguns en la manera que més los plau. E aquell, axí sert com yo son aquí, per pus larch espay haver de parlar, féu la tacanya resposta de la mia letra, la qual ella me féu fer. E ultra asò, segons que'ls meus ulls m'an fet veure, ella somrient a molts amostrantme ab lo dit, dient: ve aquell és lo meu Juliu, vejau si me'n pux tenir per benaurada. «y ab senyals y altres paraules desonestas li plau que-s manifest públicament per ella sens vergonya neguna». E axí com lo seu amant entre los hòmens va parlant, axí ella entra las fembres da mi laguoteja. Ay desonesta cosa e descovinent, que mi gentil home, posat que yo no-m tingua per aquell tots temps n'è usat e en las coses del món no plenament mas covinentment son informat, sia d'una fembra a quisa d'un foyll, adés ab lo dit

adés ab los morros, a las altres fombres mostrat! Yo-t diré la veritat: que aquesta m'induy a tanta indignació de ànimo, que yo son estat algunes veguades de usar de paraules que poch honor seria d'ela. Mas pur alguna sentilla de raó me demostra que molt major verguoya a mi fayent asò aquistaria, que no a ella, «que la gentilesa o viltat n'està en aquel qui la obra».

L'esperit ladonchs en la vista mostrant haver bé las mies paraules «hoydas y» entesa la intenció de aquelles, en si-mateix no'm sé què dient, un poch pensós, puis girantse a mi ab veu assau mansueta comensà parlar dient:

«Ara parla l'esperit»:

–Com tu te enamorest e de qui ne per quala ocasió [pàg 35] bé crech per las tues paraules haver comprès. Ara vull yo que greu no-t sia si en servey de la tua e forsa d'altres, yo ab tu me estén a rahonar. E primerament de tu comensant, perquè de la tua error fuist tu-matex principi; e de sò vendrem a dir de aquella de la qual tu mal conaxent te enamorest follament; e si temps nos basta, alguna cosa direm de la tua ocasió qui a tu a tant treball ha portat que quasi a tu-matex has fet exir d'esment. Comensant d'asò que permès havem, dich que aquesta ocasió justament a mi e a tot altre pot moure justament a rependra't. Mas perquè temps no perdam y per fer lo raonament menor, dues solament me'n agradan de tocarna. La una és la tua edat, la segona és lo teu estudi, las quals cascuna per si e endues ensempe te daurien retre cautelós e guardar dels amorosos lasos. E primerament la tua edat, la qual, si los cabells blanchs e la canuda barba no-m enguana, tu deuries haver los costums del món ya fora lo teu recort, car ya són en tu dels anys passats coranta, e en asò quinza pasats que has comensat aver plena conexensa e longua espariència de las fatigues d'amor, que en la tua joventut te havia calsiguat, e ara en la valesa te ha trebutat, e asò almenys te dauria obrir los ulls a ferte conèixer y aquesta fort paciò encalsant te no't duria fer caure. E ultra asò mostrar't é qualtes e quals fosan les forsas per alavarte, las quals coses si ab estimació raonable agueses reguardades, conegut agueras que en l'amorosa bataylla de les dones, los homes jóvens, e no aquells qui envers la vellesa corren, deuen anar. Semblantment agueres vistes las noves làgremes e fictes de las fombres desijant en los jóvens e no en altres parts estar, avorrint la cosa que stimen virtuosa, y de veritat [pàg 36] lo sonar, cantar, dançar e'l júnyer e'l tornejar e coses delectables sobiranament afectadament volen. Tu matex, no solament diràs que a tu sia descovinent, mas ab rahó inexpugnable blasmeràs tots aquells qui asò fan.

¿E com és a la tua edat condecet lavar de nits e de fer cercha e de amaguar a cascuna hora que a una fembra serà plasant e no a ta voluntat, e no solament en aquella part que per ventura per menys desdenyosa per tu seria elegida, mas en aquella que ella volrà, per ventura glorieyarse per fer de un hom sa voluntat com de un sinpla jova desonest burlant se'n alagrarà? ¿E com satisfà a la tua edat ni quin eximpli se pot pendre de tu, que per tal ocasió sovint ajas de pendra armes per la tua salut o per ventura de la tua dona a deffendra? Certes yo crech sens pus dir lo que dich atorgaràs y que per res no diràs que mal asò a tu no paregua, e a mi e a cascun altra lo qual ab pus discret ull guarda que tu empatxat, per ventura fer no pots. Apar donchs en veritat per la tua edat los enamoraments descovinent o no concedent cosa són, e seguint los pasos d'onestat y fent obras virtuosas la tua fama amplirarà e de nostre senyor aconsejiràs complit perdó.

Mas a la seguona part venint, la qual és que als jóvens hi encara a vells fa amor visiosament obrar, e si no m'engan asò no era lo teu estudi mentre que en lo teu món vivia, e ara apertament ho conec, y que may algun manual art has après y que tostemps lo esser mercades aguist en oy, y moltas veguades tu ab altres e ab tu matex t'est gloriajat dient tenies l'enginy poch abta en aquelles cosas las quals als hòmens envelexen d'anys, e de seny fan cascun jorn tornar jóvens; «no basta sapiència ne siència en defendre's complidament dels engans de les dones, y l'apartarse d'ellas és medecina singular. Asò maldien alguns» del tot ignorants, que alguna cosa pus avant saben sinó quants pasos ha [pàg 37] del [alfóndec] taverna o de la plaça a lur casa, e par a ells que tot hom qui d'asò los volgués enguanar aguesan vensut e confús, y tenen per aprovada sentència, ignorant lo ver, que en alguna altra cosa estigua lo saber sinó en abundosament enganar. Tu dels estudis de la santa philosophia te partist en la tua puerisa més que-l teu pare no aguera volgut, e tu discretament abrasist aquella part que paciò procura y més que altra per ventura après has ab pus fervent guosar que abtesa d'enginy amada aquesta no menys vil que las altres, que tot animal és més net que ellas, y encara lo porch no-s tant sutze, qui ab quant fa no pot aconseguir a la brutesa lur. E si per ventura alguna cosa neguar volien, reguarda las lurs parts e cercha los lochs sacrets de ellas, on avent verguonya se van amagant ab los lurs orribles vestiments, los quals porten per amagar las lurs supèrfluas umors. Y callant lo qui en aquesta part se pertany, sol dich que elles que clarament saben los llurs secrets, han per bèstia cascun home qui las ama e las desija ne las saguex. E en semblant manera ellas saben llurs defectes amaguar, que molts són qui solament las parts foranes reguarden, y no és tal malícia coneguda ne creguda. Y d'aquelles són qui sabent que sò bè se lexen dir, que més que nosaltres perfectes se troben e que asò e allò farien e fan, las quals per cert no són de esser enomenades entre-ls hòmens.

E venguam a las altres cosas lurs, e en alguna de aquellas que volent les complidament dir no-ns [pàg 38] bastaria l'any lo qual és prop de entrar nou. E si de malícia o de bondat la qual may soplex, ans sempre crex lo seu defalimnt, considerada la lur baixa e molt minua condició, tota sollicitut posan a ferse majors. E primerament de la libertat dels hòmens actenen e enlassen, e ultra allò que natura e lur bellesa o parensa ha prestat, ab mil enginys e colors se pinten, e ara sofra, adés ab aygues, treballen que los cabells negres de la conna partits semblants a fil d'or fasan tornar; adés espergits sobre los musclos, adés sobre lo cap e a voltes segons que mils los par que-ls estigua componen, e adés ab baylls, e adés ab cants, no tostemps,, mas algunes veguades mostrantse als dolentons que entorn los van, e havent de lur escha testat, los prenen sens lejar los; e d'aquestes d'infinitos de aquests són mullers, e de molt major quantitat amigues. E parent esser elles muntadas de un altra grau, posat que conegen que sian nades per esser serventes, encontinent prenen esperansa e ajusten lur desig per esser senyores, e fenyentse humils e obedients y blanes, la corona, la correja, los draps d'or, los vays e molts vestiments e los altres ornamentals variables, dels quals no-s pense que tot allò sian armes per combatre la sua senyoria e aquella vençra. Las quals, après que la lur persona e lur cambra no en altra manera que las regias ha aparellades e los miserables de marits enlassats, soptosament se estudien de ocupar «gosadament y manifesta los béns de la casa y» en fer ardidament se metan, argumentant que si as res a elles soffert que no seria soffert a las serventas e clarament [pàg 39] poden condecet ellas esser donas e senyores.

E primerament en las leguases noves e en los ornamentals vans e no acostumats e en las inflades pompes se adonen; e negunes par esser belles ne prou mirades tant com ellas, y en maneres, costumes e en lurs aresaments paren esser desonestes e públiques fombres, las quals tants nous àbits e desonestos no's poden en la ciutat portar si elles toltes sian de aquells, e los folls marits creen esser quitis, los quals, havent mal los lurs dinés desposos, per sò que lansats no apareguen, aquestes coses y semblants los lexen usar sens guardar en quina manera deu ferir aquella destrala. E com elles de aquest colp en la casa feren, los miserables de marits ho saben, qui continuament ho proven. E ellas, axí com arrempanys e famejants lops vinents per occuparlo patrimoni e los béns e las riqueses dels marits, adés sà adés là descurren, e en contínuas rumors ab servidors, ab fadrins, ab factors, fills e ab lo marit matex estan, y mostrantse lejar d'asò majors engans cometan, y quant més grans són ne restan pus contentas. E may en lurs lits no dormen tota la nit, mes em plets e en questions trespasen aquella, dient cascuna al seu: Bé veig yo com vós me amau; bé seria orba si jo no-m apersebia que vós ne tenia altra en l'anteniment més que a mi. E creu vos que yo sia axí enbasinada que no sàpia a qui vos amau, ne anau darrera, ne a qui vós més de mi voleu bé, e ab qui vós tot jorns parlau?

Bé-u sé, bé, e jo he milors espies que vós no creeu. Ay, mesquina de mi, qui ha tant de temps que yo us servesch, e pur una veguada encara no m'aveu dit l'ora que vench al lit: Amor bé sies tu venguda. Mes per la creu de Déu, yo faré de aquelles cosas a vós que vós feu a mi, car tal me fas e tal te [pàg 40] faré, que degun peccat no'm auré. E yo son així maluyrada que no sia tant bella com n'aytal? Cert sí so. Mas ¿saps què-t dich, marit? Qui dues bocas besa, cové que una li puda. Ara feu vos en là, en vil bacallar, que si Déu me ajud no us acostareu a mi. Enlà, enlà, en vil bacallar, en aquelles de qui sou digne. Car certes vós no sou digna de aver a mi e feu bé atret aquell qui sou; pensau que no m'aveu treta del fanch. E Déu sap quins ne quals són aquells qui sò agueren tengut a gràcia de averme presa sens adot, e fóra estada dona e madona, hoc e senyora de tots lurs béns; e a vós e donats tants centenars de florins d'or e may som estada d'un pitxer d'aygua, ans mil retrets aguts he de vostres freres e de vostres amichs, e assau bastara que fos lur serventa. Ay lassa de me, bé fon mala la mia desventura com may vos viu, si mal se trenchs la cuxa qui mal ne parlà. E aquestes e semblants paraules cascun jorn e nit, justa ocasió han, tota la nit turmentant e congouant de pació immortal los mesquins, los quals són infinits que meten en divis ab los pares, ab los freres e ab los fills, e tal que lo pare ne la mara a cassa sua no vol veure, e lexa lo camp sol a la victoriosa dona, la qual és espayossa en la sua casa. Vénen a la sollicitud sua los cristians e al amar segur e cert no és que així no sia.

E sie't notori e manifest que aquella la qual en aquesta maleyta multitut pus casta e pus honesta te par, volria més un sol ull aver que esser contenta d'un sol home, y encara si dos o tres los bastassen seria qualque cosa e per ventura tolerable; o si forsa aquests dos o tres avastassen los marits o fossen lurs pars, ab lur luxúria cremant, més gran multitut ne demanen. E per sò no demanen nombre ne elegeixen lo milor, ans [pàg 41] lo servidor, lo leurador, lo modonari, lo moliner, e encara lo negre e lo búguar e lo tartre; cascun d'aquests és bo, sol que pugua. E son cert que són prou d'aquests qui s'ardirian de negar asò si hom no-u sabés. E a moltes qui, no obstant lo marit present o aquell lexant en lo lit dorment, són anadas als bordells públicament anant ab vestiments mundans, e de aquells esser partides cansadas, mas no sadoyllles. E quinas cosas són aquestes considera, y no tenen poder lo bestial apetit lur sadollar.

Elles se mostren paurugues e temeroses; e manant los ho los marits, posat que la ocasió fos honesta, no són en algun loch alt que lo cap los va entorn, e lo serveyll los roda; e entrant en loch fosch, que dien'y que temen los esperits e las ànimes e las fantasmes; e si senten una patita rata anar per casa o que lo vent mogua una finestra e que una petita pedra caygua de alt, totes se amaguan, e fugint los fuig la sanch e la forsa, axí com si un mortal perill los sobravenia. Mas elles presten molt for t guossar en aquelles cosas las quals elles volen desonestament obrar. E quantes ya sobre summitats de las casses e dels palaus e de les torres sens llum són anades a lurs anomorats cridant e esperant en cassa e fora cassa! E quantes són qui presomexen o an presomit davant los ulls de lurs marits sota una polera o una caxa amaguar lur enamorat! E quantes són que en lolit matex de llurs marits los han fet amaguadament entrar! E quantes qui solas, de nits, per mig de hòmens armats, encara per mar e per los sementiris de les esgleyes, se troban continuamnet anant darrera a qui millor lavora! E per major vituperi, sabentho lo marit, ne són infinides qui presumexen [pàg 42] fer a llur plaer. O en quantes parts, aquelles que més temen los lurs deffalliments, se affollen e anans de temps parexen! E per sò la miserable de savina més que las altres cosas se troba tots temps pelada, y posat que asò practiquen, [quants parts, mal lur grat, són vengudes a bé, que han en los brasos de la fortuna llançats o als hospitals! Més encara, primer que ysquen del lit de la mara n'i-à que són lançats a las bèsties feres e als acells salvatges ne són atorguats tants; e en semblant manera ne parexen, que, bé considerades totes cosas, lo menor peccat lur los par aver seguit l'apetit de la luxúria.

E d'aquest inestimable seny femení ultra tota comperació poseeix la que fou mia. E cosa neguna [no mirant] no-s porà ab vey ne ab amich res tractar que elles encontinent no's sospiten e soptosament no'u publiquen e instantment no s'estudien de obrar contra ells, tractant lur destrucció. Bé que de-sò los hòmens no's deuen maravallar per sò com natural cosa és que las cosas que altra obra en altra de aquella del altra sempre's tem. E per sò acostumen los ladres saber e comprendre tots los pensaments de las fembras, tot lur estudi y totes lurs obres, que de neguna altra cosa curen sinó en robar e en seyreias e en enganar los hòmens, qui larguament creuen d'ellas totes las cosas que no saben, e no volen o poden abstenirse de asò. Tots los estròlechs, tots los nigromàntichs e las fembras maliciosas e los devinadors són de lur usansa demanats e tenguts en car. E en totes lurs oportunitats servintlas sinó de paraules e de-sò dels mesquins dels marits són abondosament sovenguts e sostenguts e encara enreiquits. E si de-sò plenament saber no poden lur intenció, furiosament e ab paraules verinosas [pàg 43] se enginyen de sertificarse de lurs marits, los quals, posat que diguen ver, molt tart ho creuen aquells. Mas axí com animals a asò inclinats soptosament discorren, en tant que las vibres, los leons e les serpents són en més umanitat inclinades que no elles. Las quals, qualsevulla que la ocasió sia per la qual se sian enceses a yra, soptosament a verí, a foch e a ferro corrent, e aquí ne amich ne parent ne frare ne para ne marit ne ciutadà ne algú de sos enamorats ne estalviarien. E pus tost se acabaria lo stelat cel e sò qui és desota ell universalment en unahora o punt confondra e tornar a no res, que ab coratge reposat aver cent hòmens al lur delit per obrar.

E si lo temps me consentís recitar llurs mals e com són celerades las lurs yres e lo que an ya fet, no dubta que tu no digueses que és lo major miraclo que may fos oyt que elles sian sostengudes per Déu. E per sò no lexen estar de robar a lurs marits e fills lurs. E las exturcions que fan a lurs enamorats qui massa no-ls satisfan, són molt evidents, e consuetes cosas.

E guarda a quanta viitat se sotsmeten per ampliar un poch los lurs adots, que negun vil bavós ab làgremes als ulls e ab las mans tremolosas no serà sort que elles per marit no prenguen, solament que rich lo centen, faentse molt certes que dins poch temps romendran vidues e que aquest en lo lit no deu a elles satisfacer. E no han vergonya que lurs membres e-ls cabells que ab tant estudi han fet bells ab las coronas e guarlandes enamorades e valuts e draps d'or e tants ornaments e tantes falaguerias e tantes gibories los sotmeten, lexantse tocar e maneyar e palpar a las mans paralíticas e a la boca besar molt bavossa, pudent e vil, pus que aquelles elles [pàg 44] creen que poden robar; las quals, si la natura atorgua fills, bé va; e sino, no poden morir per sò sensa hereus. Car altres són qui fan lo ventre inflfar; e si vidues romanen, encontinent, fengint esser prenyadas, arreus presentan per sò que vidues e a despessas dels pubills puxen pus laugerament e pus delitossament luxúria manar. E solament doncs adobadors e metges e ruffians e furguadors qui-ls plàcian, cascun jorn aquests tals las fan no solament costosas, mas deguastadores. E en asò algun esguart ni estalvi no avarícia alguna en elles se troba may.

Movibles totes e asens alguna establital són, y en una hora volen e no volen y en un moment una cosa matexa bé mil veguades, acceptant asò que a luxúria se partany, per sò com aquella tostemps volan. Són generalment totes presumtuosas e a si matexes fan creure que totes cosas estiguen bé a elles, e de totes honors e de totes dignitats sian dignes, e que sensa elles los hòmens no pusquen viure. E són reguanyades e inobedients.

Alguna cosa no és pus fexuga a comportar que és una fembra richa, ne alguna pus desplasent a veure enrabiar e maleyr que una pobra. E las cosas que a elles són enomenades, tant ne fan com elles creen per aquelles ornaments e arrassaments guanyar. D'aquí avant sempre una reuacia desagradant de esser pus obedients perseveran. E per sò, sinó que a elles ve voluntat, neguna cosa faran may. E ultra asò, qui ab elles habita és semblant d'una tacha en armini. No són parleres, mas exordedores. E los miserables d'estudiants qui sufferan treballs de dies e festant vigílies, y après molt temps se troben poques cosas aver apreses; e aquestes, pur en un matí, soltant com una missa's diu estant en la esgleya, saben com se regeix lo firmament, e quantes estelas

he en lo cel, e de las planetas, e d'on lo tro e lo lamp e l'arch de Sant Martí e la pedra e las altres cosas en l'ayre se crien, e com la mar creix o [pàg 45] minva, e com la terra produex lo fruit; e saben ço que s fa en las Indies e en Espanya, e com són fetes les abitacions dels etiòbs, e on creix lo Nillo, e si lo crestayll se engendra sobra la tremuntana del glas; d'altra part, quina dona la veyna sia, e da qui aquesta altra és prenyada e en quin mes deu parir, e quants enamorats ha aquella altra, e qui ha tramès a quell anell, e qui la correya, e quants ous fa la gualina de sa veyna, e quants fussions umplem per a filar una dotzena de ceros de li, e en breu tot sò que ferna may los troyans e los grechs e los Romans, e de tot plenament tornen infformades; e aquella ab la dona, ab la serventa, ab la texidora e ab la lavenera guarulegen sens may cessar. E si altri no troban e si no les escolten o no'ls responen, torbanse molt fortment, e totes ellas són de asò que dich bé usadas.

D'aquesta lur soptossa saviessa e davinament, neix una molt bona doctrina a las files, car a totes ensenyan de robar lurs marits, e com se deuen rebra las letres dels enamorats e com se deu respondra, e en quina guissa los deuen metra en cassa e quina guissa e manera deuen tenir e fenyerse malaltes per sò que solas romanguan al lit del marit ab las finestres tancades per no averhi claror, e molts d'altres falsos saguents. E foyll és qui creu que alguna mara se adelit de haver millor fila que sí'matexa, ne pus casta ni honesta, y per una falsa, per un falç sacrament, per una malvestat, per mil sospirs e cent milia falcias, falses làgremes lansan y com elles no fan a lur voluntat com mester los han los presten. E plagués a Déu que agués sabut conèxer e pensar tant que yo sabés decernir on elles las tenen, que axí prontes a llur voler las han. Bé és ver [pàg 46] que elles són umils, lexensa un deffalment provar, especialment aquells que altri ab los seus ulls mateixs vists aurà. E forsa que no, han prest lo dir: «No fon axí»; «Tu ments per la barba»; «Tu est enbacinat»; «Tu has lo serveyll dat adobar»; «Aguesses menys bagut»; «Tu no sabs on est»; «Es est tu en thon bon seny?»; «Tu desmemoriesges»; «Tu est frenèlich», e semblants paraules apuntades. E si elles diran que han vist un assa volar, après de molts arguments en contrari, cové que'ls ho atorguen tot; si no, la enamistat mortal senten, e los oys seran de present en camp. E són de tanta audàcia, que qui un poch lo lur seny en vil té, en continent elles dien: «les sibelles, no foren fembres?» axí com si cascuna d'ellas degués esser la onzena. O miraculosa cosa, que entra tants milanars d'anys com són passats despuys que'l món fo fet, e entra tanta multitut com és estada de fembres, no'n sian estades sinó X de sàvias tan solament, e cascuna par esser digna de esser una de aquelles enomenades.

Entra las altres lurs vanitats, sí que moltes sobre los hòmens se volan comparar, e dien que totes bonas cosas són fembres, e las estelas, las planetes, e las scièncias, las virtuts, las riquessas, las quals, sinó que desonest seria, neguna altra cosa si volria respondra sinó que totes són fembres. Mas ultra assò, molt sovent totes follament se glorieyen dient que aquella en lo ventra del qual se enclogué la universal e general salut e de tot lo món universal, verge poseint totes virtuts, de las quals virtuts espacial colempnitat fa Santa Mara Esgleya, fou axí fembra com elles, e per sò signantment de deura esser reguardades argumentan y que neguna cosa puscha esser dita contra elles ne de las lurs viltats que alcú contra d'aquella verge molt sancta cosa no és digna ne per a dir que l'ascut de lur deffensa en los brassos de aquella romangua qui en neguna cosa los sembla sinó en una. Ma aquesta no és de deurala [pàg 47] consentir, per sò com aquela és verge esposa del Esperit Sanct, e fon una cosa tant pura e tant virtuosa e tant munda e plena de tota gràcia e remogua de tota corporal brutessa, que és estada digna, entre'ls altres mortals, d'esser abitació e hostal del fil de Déu, lo qual, volentsa per la nostra salut encarnar, per no deura abitar en lo cor de las fembras modernes eternalment la preparà axí com a digna cambra e tant alta cosa. E si altra cosa de aquesta vil turba esser estada separada no la mostràs, los seus costums dels lurs tots separas la mostravan, e semblantment la sua bellessa, la qual no artificiada ne colorada fon engendrada, que és en lo beneventurat regna, alegranssan los àngels e servexenla tots los beneventurats, y contenta e ab son fill, ab tota glòria e marvellòs delit reposa. La qual, mentra que dins fou en lo regna dels mortals, may de algú fon guardada que lo contrari no obràs de sò que las vanas fembres disponent se enginyen de fferse majors, per sò com la ombra de aquelles en lo concupicible e desonest apetit comouen e encenen la natura. Axí aquella Regina del cel, tot vil pensament e tota desonesta voluntat de aquells qui la miravan gitava súbitament, e a virtuosament obrar axí marvellosament los encenia, que loant devotament aquell qui creada l'avía, a metre en obra lo bé encès de bon grat se disponien. E de assò no avia vana glòria ne supèrbia, e tant la sua humilitat crexia, que obrà de tant grat forsa que la incomutable disposició induy trametra lo seu fil en terra, del qual ella fon mara. Las altres poques qui aquesta molt ravarent e vera dona s'estudia ren ab tota lur forsa de semblar, no solament las mundanes pompas no seguiren, ans las fugien ab sobiran estudi; no's pintaren per pus bellessa de la natura a elles prestada menysprehen, la celestial esperant, y en loch d'ira e de supèrbia agueren mansuetut e umilitat, e la rabiosa fam de la carnal [pàg 48] concupicència maravellosament mataren, prestant maravellosa paciència a la corporal adversitat e martiri; de las quals cosas reservada l'ànima lur immaculada maresqueran de venir en companyia de aquella en la eternal glòria, en la qual són graduades ab complida benaventurança. E si honestament se pogués acusar la natura d'ellas, yo diria que ella ferament en axí acabadas donas porta sos pasas amaguant axí gran ànimo e viril costant e fort sots axí vils membres e sota axí vil seny com és lo femeníl. E perquè bé reguardant qui aquelles foren e qui aquelles són qui en lo nombra de aquelles se volan mesclar e per asò esser honradas e reverenciades, assau bé's veu mal convenir la una ab l'altra, ans esser del tot la una de l'altra contrària.

[...]

[pàg 51]E elles ab engelical veu te recitaran las cosas que del principi del món son estadas fins en aquell jorn, e sobra las erbas, e sobra las flors en las delicades ombras sient tu a lurs lats, de la Font on las derrerres ondes no's veen jamay te mostraran ocasió, y de las variacions del temps e del trebayll del cel e de aquell de la luna, e qual magna de virtut las planetes nodrexen y e n temps fan los animals amiguables, e d'un ploen las ànimas dels hòmens, e a la setla de la divina bondat eternal e inffinida per quina escala s-i puja, e per quals balsos se enderroquen de la part contrària. E pus que as los versos de Homero e de Virgili e dels altras entichs e valerosos comptats, sí diligentment tu volias contar llur bellesa no't encendrias al desonest foch, ans lo lançarías fora, e los lurs costums te serian reperable doctrina a fer virtuosas obres.

[...]

[pàg 54] Aquesta, donchs, se féu dona del tot de mi e de las mias cosas, no segons la rahó aguera volgut ni segons lo meu estat e condició requeria. E primerament la manera del viura e la quantitat del seu orda volch que s sagués, e semblant se féu en los seus vestiments, no en aquells que yo li feya, mas aquells que ella pleya ferse. E de qual se vulla de las mias pocacions havia lo govèrn, e a mi covenia mostrarli los comptes e que los fruyts [pàg 55] prengués e destrubys segons lo seu plaer, carreguat de sobirana injúria a tot mon desplaer, que yo, axí tost com ella agué volgut, de qualsevulla quantitat de diners que yo agués ma tresorera e guardiana la fui, e mil veguades home seu me feya e apellava, e fent yo tal me deya que envés ella molt desconaxent era y que no dave lloch en lo que ella volia ni manave. E d'altra part de leyaltat, de la que portave ella lo ceptre, y qual se vulla sinó per leyal homa molt lloava; y volent cascuna cosa destinctament recitar, en cosas inffinides me posava contrari, e may de tal bataylla sinó vencedora, posadas las armas, volch veura la fi. E yo, miserable e mal en asò avisat, creyentse disminuyr l'ang uoxa e l'affany, pus forsat que acostumat seguía lo seu voler molt simplament per que ab umilitat estimave vençre tan crescuda y nova malícia, y despanent lo temps en và continuament crexia. En tal manera, donques, ella dona e yo servidor tornat, ab pus ardid

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

cara no vaient alguna resistència, mostrà clarament que defallia dels béns de gràcia y de natura.

Mas no conaxent tu a ella axí com yo fas, me plau ab major orda comptarte sens mentir algunes de sas maldats. E per lo repòs que yo esper, si tost ell me sia atorguat, yo crech que a son juy en nostra ciutat no fou ne és ne será dona o fembra que puscha dir que més ne tanta d'auctoritat aya com ella. E per semblant, **per esser grassa incomparable despessas de continu me dave, per que aquesta estimave que haver belles gualtes e inflades e vermeles e grossas e sots peses** avent per ventura les anques en fora, oyant que sobiranament parlen en Alexandria esser molt gran part de bellessa en una dona, **en alguna cosa tant no-s estudiava com en fer que aquestes dues cosas conservaàs, y totes a despeses mies qui tal vegada dejunava per avanzar, e ella al contrari per despendra.** E primerament, si gros capó se trobava, ella ab molt gran diligència [pàg 56] feya nodrir, e **convenia que davant li vengués cuyt e ben aparellat.** E la sopa grassa ab formatge fonedor, las quals cosas no ab escudela, mas en gran guavadal, en guissa d'un porch axí bromossament menjava, com si lavors d'un loch de fam fos estada destreta. E la vadella de let, e los perdigons, e los faysans, e los torts grasos e las tortes, e las sopes lombardes, los macarons e los buyols ab mel, los flahons ab sucra e la salsa blanca, de la qual ella feya no altra menyar e fartar que fan de figues o de siurons o de malons los pagessos quant novellament los encontran. No li satisfeyan cosas salades, coents ne acetoses, dient que eren agudes, malencòlicas y de mal digirir, abans las avia per enemigues mortals. E so cert que si yo't digués com ella era solempna bavadora e ensercadora de bons vins de cuyt, e de vernatxe e de cornelia e del grech e de qualsevulla altra bon vi preciós e de gran cost, tu no me'n creuries, perque parria imposible a creura; e si tu aguesas vistas las suas gualtes com yo vivia, e si rellar e guarguanteyar la aguesas oyda, **perventura tu'm darias laugerament fe sens las mias paraulas, car per aquelles d'ella ne pories comprendre'n prou e plenamentesser infformat; e ab grossas anques e tals que reputen mils inflades que no grosses pervench.** No sé si ella, per los molts dejunis que ha fet per salut de la mia ànima, las ha minvades après la mia mort. Ara las te tengués sobra la cara e que yo't digués: què't par de l'ascampador foradat?, crech yo que diries: sie donat a foch y a sanch tal empremta.

Que ab tota la dolor y pena que sostenia de la mia culpa davont los meus ulls posada, de les paraules del esperit yo no-m poguí tenir de riura. Mas ell sens mudar de cara dix:

—Jamés no fos estada mia, mas tua o del diable! **E no contenta de aver bella cara assau, ans encara la volia luent e clara axí com si una joveneta fos,** la qual esser [pàg 57] per maridar li covengués de necessitat suplir al que natura avie a son parer fallit; e après de la cura del ben menyar e del ben beura e del vestir, **sobiranament a destillades aygues, a untures, a grexos e servells de diversos animals, e multitud de erbas, a olis, e en semblants cosas sentia la casa mia, y era plena de fornells, de alembís e de barals, e de veritat no havia en Florensa amichs ni parents, y especialmente los veyns, ni en lo comptat algún ortollà ni erbolari que en faenes no-ls faés estar, los uns fer argent soblimat e ensercar verdes rames de diversos arbres per fer molts lavaments, e los uns cavant raylls salvatges e erbas que may pas no fores oydes anomenar** sinó d'ella. E a la fi ab fornells de reyola feya coura closques d'ous e ros de bot a e altres mils cosas e vanes y fastigosas, de las quals conffeccions ella **untantse e pintantse** axí com si vendra's degués anar, **moltes veguades se esdevench que, no guardantme yo e bassantla, tots los moros m'envischava, y més ab lo nas que ab la bocha ne ab los ulls sentint pudor cruel, no solament sò que en lo ventrell era lançava, mas ab dificultat los esperits conservar podia.**

Ara si no deya de quantas maneres de lexius lo seu cap và se lavava, fets de quantes cendres, tu te'n maravalaries, y los uns pus forts que'ls altres; e si't designava quantes e quals solempnitats servava per anar a las estubas e com sovent; per las quals yo creya fos lavada, e al tornar venia pus pintada y pudent que no y era anada. Eren sobiranament los seus desigs de recreyacions molt grans, e d'altra part certes fembras **las quals per la nostra ciutat van assau fayent paladors e escorxant las fembras pelantlos las celes e lo front ab prim vidra raentsa las gualtes e lo coll e primantse la pell lavantne certs pels;** e d'aquestes tals no era may que dues o tres a ella no fossan en estret concell trobades, tractant segons que ab las altres [pàg 58] tracten. E moltes veguades axí com aquelles qui ultra aquella art sots títol de la qual alegrement van per las altres casas visitant las donas són molt abtes e mestres de fer que lo misser puscha entrar en la vayll escura, d'on après de moltes làgremes és gitat deffora. Yo no vendria a cap de vuyt dies volent comptar totas las cosas que ella follament obrava ni la glòria que de sa alquennada y desplasent bellessa prenia, **a conservació de la qual molta industria aparellava; e lo sol, l'ayra, lo dia, la nit, la serena e al núvol, si molt no venian en son plaer y voluntat, ferament offenia, e la pols e lo fum avia ella en oy; e com los lavaments eren finits, si per ventura se posava una moscha en la cara, asò era un tant escàndol e axí gran turbament e major que no fon als xristians lo perdra de Acrà.**

E dirt-é una altra follia que per'ventura may no fon oyda. Sò és que una veguada entra las altres se esdevench que **una moscha se possà sobra la sua cara ben envidriada,** e avent ella una nova manera d'affaytament atrobada, d'asò ferament torbada, moltes veguades se enginyà de ferirla ab la mà. Mas aquella prestament se lavava axí com saben tots que fan, e axí tost retornava; per què, no podentla pendra ni matar, tota encessa pres una granera, e per tota la cassa, adès sà adès là descorrent, **per auciurala anava encalsant. E yo és ferma opinió que si a la fi morta no l'agués, o aquella o altra la qual agués cregut que fos aquela, que ella-s fóra desesperada o de verí esclatada.** Mas pensa què aguera fet si a las mans li fos vengut d'aquels seus antichs cavallers una d'aquelles espassas daurades; per cert ella agera donats en l'ayre ravesos e mandrets. E si per fort desaventura algún mosqueló o mosquit, qui volan de nit per las cambras, fos per la cassa sentit, quina que hora de nit, convenia que lo servent o la serventa e tota l'altra companya se lavassan e ab lums encessas en las mans se matessan en l'anquesta [pàg 59] del malvat mosquit torbador del repòs e del bo e passífich estat de la tant affaytada dona; e abans que a dormir se tornassan convenia que mort o pres lo tornassan davant aquella, qui deya que en son despit se'n anava passant estudiantse de sullar la sua bella e graciosa cara.

E lo qui era sobra totas altres cosas a qui res no calgués de riura, **era averla vista com se colgave, adobar la testa e ab quanta cautela asò se feya. E en allò per cert penyavan las leys e las proffecias.** Ella primerament, lavòs en los anys pus jóvens, posat que fos pus veyna de quoranta e sis anys, fon axí bona cantadora que tots temps vint e vuyt anys complits no atorguava. Ara lexem estar l'abril e lo maig; mas en lo desembra e en lo janer, de sis maneres d'arbetes verdas e d'altras tantes de flors, d'un se vulla que ella las hagués, d'aquestas certas garlandes componia e feya. E lavantse per gran temps e fayentsa venir la serventa, après que s'evia la cara, la guola e lo coyll de diversas lavaduras turmentada e ab aquells vestiments ab què mils li paria mostrarse posave's a seura a una part de la nostra cambra. E primerament **se matia davant un gran mirall per çò que sa forma mostrar pogués, hi en una part se feya estar la serventa e de l'altra havia sis o cet ampoletes de vidra, cascuna de sa manera. E après que diligentment s'era feta pentinar revoltant los cabells al cap,** no-m sé quin volum de seda o de cabells, lo qual ella apellava treses, se possava sobre'l cap e aquell ab un cordonet d'or e de seda affermava faentse adobar la guarlanda de flors, e possantse primerament aquell al cap e per totes las parts compartia e axí ab delit s'aressava contenta de si matexa y més que de la coha lo paguo no resta, y en neguna manera res no se fermava que primerament al mirall no demanàs de concell. Mas après, parent que massa los cabells blanchs comensaven a créxer, [pàg 60] posat que molts se'n faés arençar tots jorns, requeria los vels, e axí com las erbas e las flors sobr-ells d'abans posave, d'aquelles los musclos e los pots se umplia. E de algunas **ab la ajuda de la serventa comensantse arear, ab mil reguanys tots temps deya: Aquell vel fonch poch tirat, e de aquella altra part penyava massa, e tira**

aquesta altra pus avayll, e fes estar pus tirant aquell qui', cobra lo front. Leva'm aquella agulla que m'as sota la orella posada e posal pus enlà un poch, e fes pus estret lo plech qui deu anar sots las barres, e pren aquell vel e leva'n aquell pelet que t'ench sota la cella del ull esquerra. Aquestes coses e moltes altres li manava, e cridant si una a sa guissa no-n agués feta, cent veguades blathomantla deia: Veste'n en llà, vil, pudent, ves al diable, que no sabs alre fer ne est alre bona sinó a llavar las escudelles. Mas cride'm a madona ay-tal, la qual vinent se matia tota en orda. E après que tot aço havia fet, la dita dona y matrona subtilment l'adobava, adés un cabel adés altra tornant asò per-ventura sinquanta veguades, adés davant adés al costat, y ella en lomirall se mirava, e molt a sí-matexa plasant, apenes de aquell se sabia partir. E noresmenys se feya a la sua bona dona reguardar e cautelosament la exhaminava si bé estava, e si alguna cosa li mancava, no en altra manera sinó axí com si la sua fama e vida penyàs en allò. E après que moltes veguades havia oyt que totes las cossas estaven bé, e encara de aquella prenía consell.

E sò sé bé que algú podia dir que no és nova cosa ne en ella ne en otras donas; ne cert yo no-u dich per esser ova, mas per esser viciosa, desplasant e dolenta e per mostrar que ella no és separada dels costums de las otras. E prech te que prompta fe sia per tu prestada al que t'e rahanot hi a quant te diré. Quant per mi de la ocasió de aquest seu envaliment ab tanta sollicitud demanada l'avía, prestament, axí com aquella que més que altra fembra és plena de malícia, me responia que per més plauré'm ho feya, ajustanthi que ab asò ella no podia tant bé fer que plagués a mi tant que yo a ella no dexàs per anar detràs altres fembras per cantons e per plaças e encara en lochs públichs. Mas de-sò mentia ella per la guola, que yo jamés aní darrera altres fembras. E per semblant ella avía poca cura de volerma plaura. Mas axí com yo moltes veguades me avissé si algun jova passàs o algun altra qui alguna esguart plasant agués e davant la sua casa o en loch on ella fos, no en altra manera sinó axí com lo falchó a ui és tret lo capel se mira tot, axí'u feya ella, qui sobiranament era desiyossa de esser mirada; e axi-s torbava en si-matexa si algun fos passat que mirada no l'agués, com si una gran injúria agués rebuda. E si algun perventura aventla reguardada la sua bellesa agués loda, e l'ela fos estat oyt, aquesta era axí gran festa e gran alegria que neguna altra may no fonch semblant. Ne li aguera aquells aytal demanada cosa neguna que ella podentla fer no l'agués més que volanters feta, e molt tost. E axí per lo contrari, aquell qui blasmada l'agués, l'aguera volanters ab las sues pròpias mans mort. Cansons e sons e albadas e semblants cosas, pus volantera que tota altra fembra escoltava subiranament, e avía asò: que qual se vulla altra agués cantat o fetas albadas, axí com aquella qui de totes aquelles aguera volgut lo premi, parentli que de sò e de tota altra cosa més que neguna altra era digna, sobiranament se'n glorieyava.

[...]

[pàg 65] Aquest és donques aquest saber, o qual ella ab longua vigília molts anys ha estudiat, e és ne entra totes otras ella Sibilla Sàvia e mestra esdaventuda, en tant que ella ab algunes sues companyones ha moltes veguades disputat qui més dignament pus que madona la Reyna ya dita ne madona Diana ne altra semblant a ella succeyia digna la cadira tenir en lur escola. Aquest és aquell seny en lo qual ella volia cascuna dona o home veure savi e aprenent. E per sò avise't, pus has entès, que ella sia sàvia, devies creue lo teu amich; que pus las dues cosas ya ites al ravers as entesas, axí per semblant en la terça est caygut en error que ella tots temps s'és delitada ultra manera, sò és de veura los hòmens de mesura e de gualardia. E no cregues que ella volgués o desijàs o li plagués veura los hòmens prous egualment ab la lansa ferrada junyent ebra las sanguonosas bataylles, ne en mil perills mortals ne combatent las ciutats e los castells ab las espasas en las mans ensemps aciuera. No és axí aquesta cruel e brava com mostra, ne cregues que ella vulla bé als hòmens perque's matan, ne vulla de la sanch que morint m'om vermella vessa. La que ella vol és aquella sanch blanca que-ls dispost corsors poden sens recobrar prestar; aquella proessa donchs que li plau no la sap algun milor de mi. Ella no usa en las plasas ne en los camps ne alt per los monts, ne ab cuyrassa en [pàg 66] l'asquena ne ab lo bacinet al cap, ne ab algun offanent ab ferro algun altra. Ella mesa en las cmabras e en los lochs amaguats y en loslits hi en altres semblant lochs adobats, ellas ensemps cors per cors davalla a so de trompeta e dret a la junta se'n va a plan ras. E aquell e ntén ella que sia Lançalot, Tristany, Rotlan e Oliver de proessa, la lansa del qual en guissa que pus no-s dres. Aquests aytals, encara que aguessau lur visatge semblant de sarrayns o bèsties, havia ella sobra totes cosas. Aquests tals sobiranament e ultra mesura li pleyan: per què, si los anys no t'an tola la virtut, no-t deuries per res desesperar de plaurali, axí com fayst creent tu que ella volgués per ventura que tu fossas l'asmirolt d'Irlanda. E de la sua gentillesa ya en part n'é parlat, la qual ella diu que entigua li par, de que yo't sertiffich que totes las precedents cosas que ditas són veres segons demostracions fan testimoni, y da veritat com ignorant no sab què-s diu, axí com aquella que negun sentiment no ha de gentillesa ne quina cosa és ne d'on partex ne perquè-s diu no coneix, sinó que ha en aço volgut mostrar que ella és gentil e desija e ama las cosas gentils. E és tanta la vana glòria e la pompa que ella fa de la sua gentillesa, que en veritat aquells de Bavera e los de la Reyala casa de França e qualsevol otras, si otras se'n troban d'antichs las obras dels quals sian estadas gloriosas, serian no res en esguart d'ella. Mas bé poria, si ella volia, mostrar la sua gentilesa e si-matexa entigua dona esser, de las quals cosas la una sensa paraulas porà d'uymés tost ab la sua cara mostrar, sò és que-s dona antiga. De gentil no crech yo que jamés ho pogués mostrar, pus no's en esser. E si-t diré que li plàcian los grans parladors, no serà maravellosa, pus de parlar tota altra persona traspassa. E dicte que-l seu guarganteyar és tant que molt més parlaria ab un quart d'ora y [pàg 67] sens trebayll, que no han fet ni farien deu mil reladors en cent anys. E yaquiscam estar los actas que ella fa com gargoleya ab las altres fembras dient los: Aquells de la cassa mia e los meus antichs acostats an fet e fan tant que és molt bellesa cosa e tota glorieyantse li par de totes esser exelsada. E com veu que madona d'en aytal e d'en aytal li fan gran rotlo, ella en molt breu espay de temps dirà sò que's fa en Fransa e sò que ordona lo rey d'Anglaterra, e si los secilians auran bona recolta o no, e si los genovesos e vanecians aportaran espècies de lavant o no, e si la Reyna jova jagué la nit passada ab lo Ray o no, e daquè los florentins prepossan del estament de la ciutat; tot asò li par molt cosa laujera, y de qualsevol dels regidors o principals de la ciutat no altrament sinó lurs sacrets tancats e amaguats si en lo seu morter aguesen volgut mular la sopa. E otras tantes cosas ultra aquestas diu, que maravellosa cosa y estranya és de pensar, d'on tant parlar li ve. E per cert, si aço és ver que aquests físichs dien que aquell membra lo qual m'animal e l'aucell e lo peix més acuyta, si és pus plasant de menyar e pus fa al estòmach, negun bocí deu may esser pus saborós que és la lengua d'aquesta, la qual de guarguanteyar may no cessa, may no molla, may no fina, dali dali, del matí fins a la nit, en la qual dormint no sap calar. E qui no la conagués, oyntla de la sua honestat, de la sua devoció, de la sua sanctadat ab aquells de cassa sua parlant, creurà per cert que ella és una santa e de linatge reyala. E axí en contrari a qui la coneix, oyntla una veguada en tal hora e moltes, és per ferli venir voluntat de retra l'ànima; y consentirli las falcies sues, de las quals ella és més que altra fembra plena, neguna altra cosa seria sinó burlantla volerla fer jactar, la qual par que avansa a Galeoyt de la londada ylla Ophebus; e ya assau veguadas, venantse, diu que [pàg 68] si home fos estat, li diu lo cor de esser estat no solament Ararcho bello, mas lo bel Sirdino qui-s combatia ab Lançalot.

E per què vaig yo en pus paraulas estament, que si volgués una cosa comptar, op ur la pus notable de sos affers, no'm bastaria lo temps. E si tu has l'anginy agut axí com yo creu, prou laugerament pots compendra quantas ne quals són las seus costums e en què las sues grans virtuts e la magnificència e lo seny e las altres cosas estan, e les cosas virtuosas en què ella se delicte. Per què, sens pus dir de aquella, tornant a reonar de sò que tu no has pogut aver sabut, e de què per ventura tu'matex fas una molt gran

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

estima, sò és de las amaguadas parts cubertas de vestiments, las quals per ta bona ventura may no't foren publicadas, e plagut fos a Déu que l'ascoltar no-t anuyàs.

Mas abans que pus avant te digué, te vull moura d'un pensament lo qual per ventura has agut o aver pories en esdevenidor, solvente una objecció que fer pories. Tu per ventura has en tu matex dit o pories dir: Quines cosas són aquestes que aquest parla? quants són los vocables que diu? no satisfan a negun home honest, lo qual ha los passos onests envers la glòria eternal. A la qual oposició no soffesticadament faré una resposta, la qual son cert que en tu matex consentiràs que sia no solament bona, mas necessària. Deus donques saber que tota malaltia ne tot malalt no pot esser tots temps del discret metge ab odorants anguents metyat, per ço com prou són d'aquells e d'aquelles qui no u raqueren cosas pudens si a sau se volen conduyr. E algunes són qui ab odorants anguents goren, altres ab cosas fastyoses purgantse curar se volen. Lo qual concebut d'amor en l'oma és una d'aquelles, per sò més una pudent paraula en l'anteniment desdenyós obra en una petita hora que mil pensers e honestes persacions per las orelles pasades en lo fort cor no faran [pàg 69] en un gran temps. E si a negú martiri fonch may de aquesta ygnocència pudrida dat, tu est hu sens degun dupta de aquells, per què yo, axí com Déu ha volgut, así vengut so per socorrerte amablement e per adisir lo teu desordenat apetit, alguna cosa axí com oyt has a parlar me cové, e encara pus larch, per ço com aquestes paraules axí dites çón los verdaders instruments ab los quals se taylen las verinoses plantes e las espines e los entortoliguats troncs qui no a lexarte veura la carrera de exir te són portats davant; e axí com los martells e los picons e los parpals, los quals los alts murs e duras rochas e los trabucats balsos rompan, cové que de tanta injúria, de tant de suplici, de tant perill e del loch axí mortal com és aquesta vayll, sens empatxament te puxes partir. Sosté, donques, pacientment de oyr las correccions mies, e no paregua a la honestat greu, ne estimas aquelas esser culpa e defalliment y desonestat del metge que la tua pastelenciosa malaltia és ocasió de aquestes mires paraules axí sutzes e fastigoses que aquel abeuratge amarch lo qual, per aver tu massa sentit en las cosas delitables e plasents al teu grat, los discret metge ya en la tua corporal malaltia t'a dat. E la fi perseverant lo corroptible cors aquelles amarguants cosas, no solament se sosté, ans cobra complidament la sanitat, doncs quantes e quals amarguors per guarir l'ànima, qui és axí eternal, se deuen sostenir.

E yo creu bé assau aver satisfet al que pusqueras aver mes en dubte. E en l'asdeuenidor poràs de la manera e dels vocables del meu parlar valerte. E tornant al meu propòsit, vull de aquella dona, nova poycedora de la tua ànima, particularment parlar, que per rahó tot lo que dit e diré a tu no posquera esser manifest per veurela ne encara per ymaginació, tant és sofisticada e maligna. E primerament me plau de **la belleza de aquela comensar, en la qual tant las suas arts vetlan,** [pàg 70] **que no solament a tu, mas a molts altres** qui menys de tu eren presos ab mi d'ella eran mesos en falsa opinió: sò és de la frescor de la sua cara, la qual era artificiaida e semblant a las roses matutinals, parent a tu e a molts altres cosa natural; la qual, si a tu e als altrats folls axí com a mi fos estat possible de averla vista al matí com del lit se lavava ans que ella posats se agués los affaytaments, laugerament la vostra error aguereu coneguda, effora aquesta vella, pudent, ronyosa **com al matí eixia del lit ab la cara verda e grogua, mal tinta de color de fum de palla axí com çón los aucels com mudan, crotossa, armalosa e tota cascada, tant contrària al que aaria com havia agut espay de liguarse,** que a males penes algú ho pogra creura si vista no l'agués axí com l'é vista mil veguades. ¿E qui és que no sàpia que-ls murs fumats, quant més las caras de las dones, posantlos desús lo blanquet tornan blancs e colorats segons la color que al pintor plau de posar sobra lo blancs? ¿E qui no sap que per maneyar, la pasta qui és insencibla inflia, **quant més la carn viva?** E axí de mustia paria tornar ranovada, e ella estopassant tant e tant se pintava e's feya la peyll per lo repòs de la not davayll cayguda rellavar, que a mi, que vista la havia de primer, una estranya maravella paria. E si tu, axí com yo, los damés matins l'agués vista ab lo capell esquinat al cap, e ab velet entorn lo coyll envorçat, ab la cara depanta exí com damunt e dit, e ab lo manteyll forrat, entorn del foch sient sopra los telons, e ab los ulls torbats e mustius, e escopir e tussir lansant corrupcions proceynt del pudent cors, no crech yo que todas las virtuts que del teu amich has oydas aguessan tant poscut que d'ella te aguessan fet anemorar. E qual ella davia esser en temps que la sua camissa semblant a la bandera dels pisans era, e ab lo cap estret e tota emborrossada estant, pensau que-u sé yo molt cert; e si en semblant manera l'aguesses vista y ab les mans e galtes untades, [pàg 71] t'aguera paregut que't fos més al davant una faldada de sutzura o un mont de fems, per la qual seria forçat axí com de las desplaçants cosas fogir com de la mort, y er la veritat pasant proceyr pus avant resta. **Tu la vist gran e complida, e parma esser cert** axí com sò de la beatitut que a mi s'espera, **que regardant los pits seus tu sentist delit e estimist aquells deure esser tals e axí tirats com veyas la sua cara, sens veura las barras cascadas que las blanchas benas amaguan.** Mas de la gran larguessa llur seria lluny la tua estimació de la veritat, posats cars que molt poguessan a las mias paraulas veras e aspras testimoniansa donar, que per ventura pus laugerament e pus longuament no podenthi alre fer, esperyència e testimoni tenian d'aquelles que injustament sobra **la sinta vist, ages per cert que ells no's estreny ne altra no reprèn sinó la carn sola de las duas busogues que ya per-ventura semblants a pomes faran per tocar delitables** e al veura per semblant, posat que yo-m cregués que axí covenints las portàs com las havia tretas del cors de sa mara. Mas jaquint anar asò, **qual se sia la ocasió o lo massa esser tiradas per altri o lo soberch pes de aquellas estesas tant ultra mesura, que de lur natural siti estaven penyades e alonguades, e si caure las lexàs per-ventura o sens ventura fins al lomblich li plegaren, no en altra manera buydes o fronsides sinó semblant a una buffeta desinflada.** E cert si de aquelles axí com de caputxos se usan a Paris o en Florensa, per donositat sobra las espatlas las se poguera lansar a la francesa, **poch més o menys. Ellas són blanques, ben estiradas y estesas, a las quals respon lo ventra per semblant, lo qual de larchs y espessos solchs és brodat que par un sac buyt,** no d'altra guissa penyant que al bou fa aquella pell buyda que li penya de guorgua pels pits e del ventra; no menys ab draps aquella li cové en alt lavar com segons la oportunitat natural vol descarregar la vexigua e segons la delectació enffornar lo delitós apetit. [pàg 72]

[...][pàg 76] Entrant donchs en la esgleya e no sensa cautela haent regart per tot e prestament incircuynt ab los ulls tot quant hi avia, comensava sens aturarsa jamés trebalar un dolent fil de paternostres, adés de la una mà en l'altra, e de l'altra en l'altra trapasant, e ab la orella escoltant adés una adés altra, posat que en aquesta fos molt greu de escoltar ne neguna xí com aquella li paria que ho sabés mils dir que negun-altra. E en asò sens alre fer may, tot aquell temps que en l'asglesia aturava consumava. E per-ventura dirà algú que asò que en la sgleya no feya, que ella hi suplía en la casa. La qual cosa no és gens ver, si bé quisvulla pusquera esser de'sò enguanat; que yo, si algún bé o algunas oracions o paternosters digués, h aguera sentit e no-n poguera esser enguanat, per ço com no altrament que la frescha aygua sobra los calts corsors és suau, axí per aquells lo meu cremament sentira [pàg 77] reffreschar. Mas què dich yo? Per-ventura son yo enguanat, ela-n diu a altra no menys que a mi? car bé sé yo que no a encara lonch temps pasat que del vostra món se partí un per qui tanta afflicció la hora que morí ella prè, que de vuyt dies dormir no volc ni beura ne asseyar de menyar. Mas yo molt fiansosament **esperava d'ella esser ajudat, y en loch de oracions me socorria de romansos en francès, e de las cansons letines las quals ela deia, y de las istòrias de Lansalot y de Tristany, e de Ginebra, e de Ysolda e de las proeses e honors e de las junctes e torneigs** d'aquells que sobre totes cosas continuament legia y del que rahonava de alguns d'altres qui ab lurs dones en la cambra sacretament e sols estaven, axí com aquella qui de cert tot asò que feya volentera dels altres esmagnave. E si ella per ventura en semblants cosas no entenia, fabricave fins la ora que venia lo seu desijat guayol alguna nova malícia, e jamés en alguna cosa de virtut la sua vida no despenia, y per fugir a anuy y descansar

algun tant, a guisa d'una infanta ab certs animals, que en cassa tenia, se deportava.

7.2. ANNEX II³⁵

Consisteix en un taula que ordena cronològicament gran part dels autors i obres protagonistes d'aquest treball. La taula no pretén ser exhaustiva, sinó que només intenta situar el lector del treball en el marc temporal en el que es va esdevenir aquest debat, així com recollir les obres i autors més significatius que el van propiciar i el van influir.

	Referents literaris i històrics.	Rellevància pel que fa al context d'aquest treball (o citació).
384aC-322 aC	Aristòtil.	Planteja la teoria que la dona és un <i>masculus occasionatus</i> .
106aC-43aC	Ciceró.	
70aC-19aC	Virgili.	
65aC-8aC	Horaci.	
43 aC-17dC	Ovidi.	
60-128 (aprox.)	Juvenal, <i>Sàtires</i> .	"Si al contrari, estimes ingènueament la teva esposa, i a ella sola has lliurat el teu cor, inclina el cap amb el bescoll disposat a portar el jou. No en trobaràs ni una disposada a estalviar penes a l'amant: encara que estigui bojament enamorada, es diverteix angoixant-lo i empobrint-lo" (Juvenal, 1961, pàg. 107).
150-220 (aprox.)	Tertul·lià.	Considera les dones un perill sexual.
331-420	Sant Jeroni.	És l'autor d' <i>Adversus Jovinianum</i> , un influent al·legat contra les dones que adaptava fragments de l'obra <i>De nuptiis</i> Teofrast.
337-397 (aprox.)	Sant Ambròs.	Propugna la virginitat.
354-430	Sant Agustí.	

³⁵ Per a la realització de la taula de l'Annex II, vaig partir d'una taula que l'Editorial UOC tenia penjada a internet, l'enllaç de la qual actualment no funciona. La taula no duia referències ni autoria, i per tant no els puc referenciar.

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

1130-1145	Neix Bernat de Ventadorn.	És l'autor de "Can vei la lauzeta mover", una influent composició trobadoresca que critica les dones: "De las donnas me dezesper; ja mais en lor no·m fiarai; c'aissi com las splh chaptener, enaissi las deschaptendrai. Pois vei c'una pro no m'en te vas leis que·m destrui e·m cofon, totas las dop'te las mescre, car be sai c'atretals se son." (Riquer, 1975, pàg. 385).
1184	Data que es creu que Andreu el Capellà va escriure <i>De amore</i> .	Es considera que aquesta obra va donar les pautes de la <i>fin'amors</i> .
1190-1200	Mor Bernat de Ventadorn.	
1208	Naixement de Jaume I.	
1221	Jaume I es casa als tretze anys amb Elionor de Castella.	
1223		
1225	Naixement de Sant Tomàs d'Aquino.	
1229	Conquesta de Mallorca per Jaume I. La Santa Seu anul·la el matrimoni de Jaume i Elionor de Castella.	
1231		
1232	Data probable del naixement de Ramon Llull.	
1234		
1235	Jaume I es casa amb Violant d'Hongria. Conquesta d'Eivissa.	
1240	Neix Jean de Meun.	
1244	Mor Sant Tomàs d'Aquino.	
1250	Mor Violant d'Hongria, segona esposa del rei Jaume.	
1257	Ramon Llull es casa amb Blanca Picany i esdevé senescal del príncep Jaume, fill menor de Jaume el Conqueridor, destinat des de 1253 a ser rei de Mallorca.	
1259	Primera documentació sobre Cerverí de Girona.	És l'autor del <i>Maldit bendit</i> , una obra en la que per una banda blasma el gènere femení però per l'altra el defensa.
1260	Neix Mateu de Bolonya.	
1263	Conversió de Ramon Llull.	

1265	Conquesta de Múrcia per part de Jaume I; cessió a Castella en virtut del Tractat d'Almirra.	
	Neix Ramon Muntaner a Peralada.	
	Després d'un pelegrinatge a Rocamadour i Sant Jaume de Compostel·la, Llull s'entrevista, segurament a Barcelona, amb sant Ramon de Penyafort, que li aconsella que no estudiï a París sinó a Mallorca. Compra un esclau moro i s'inicien nou anys de formació intel·lectual i lingüística.	
	Naixement a Florència de Dante Alighieri.	
1268-1295	Jean de Meun escriu la segona part del <i>Roman de la rose</i> .	És una obra molt important pel que fa al debat sobre la condició femenina.
1275	Revolta sarraïna a València. Abdicació de Jaume I en els seus fills, Pere i Jaume. Mort del Conqueridor a València.	
1283-1288	Probable redacció del <i>Llibre del rei en Pere</i> de Bernat Desclot.	
1285	Última documentació que presenta Cerverí de Girona viu.	
	Ramon Muntaner abandona Peralada, s'enrola a l'exèrcit de Roger de Llúria i participa en la conquesta de Menorca.	
1295	Mateu de Bolonya composa el poema llatí <i>Liber lamentationum Matheoluli</i>	L'autor exposa autobiogràficament les terribles desgràcies que li van ocórrer en el seu matrimoni. És una obra misògina i misogàmica que no va tenir gaire difusió fins que no va ser traduïda al francès per Jean Le Fèvre, al segle següent.
1304	Neix a Arezzo Francesco Petrarca.	
1305	Mort de Jean de Meun.	
1307	Dante Alighieri comença a escriure la <i>Commedia</i> , l'obra que posteriorment seria coneguda com a <i>Divina Comèdia</i> . Constitueix l'inici del <i>Dolce Stil Novo</i> , que idealitza la figura femenina.	"L'ànima enamorada, festejant sempre amb la meua dama, ja cremava més que mai per posar els ulls en ella; i si la natura o l'art han format esca -per atrapar els ulls, i amb ells la ment- amb carn humana o amb la seua imatge, tot seria no res si es comparava amb aquella bellesa enlluernadora quan vaig mirar els seus ulls somrients" (Dante, 2000, pàg. 1213).
1313	Neix a Certaldo Giovanni Boccaccio.	
1316	Llull mor a Tunis, en el vaixell de tornada o a Mallorca mateix. Devia tenir uns vuitanta-quatre anys.	

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

1320	Mort de Mateu de Bolonya.	
	Neix Jean Le Fèvre.	
1321	Mort de Dante Alighieri.	
1327-1332	Neix a Girona Francesc Eiximenis.	
1335	Giovanni Boccaccio escriu el <i>Filostrato</i> .	
1336	Ramon Muntaner mor a Eivissa.	
	Giovanni Boccaccio escriu el <i>Filocolo</i> .	
1339-1341	Giovanni Boccaccio escriu la <i>Teseida</i> .	
1341-1342	Giovanni Boccaccio escriu la <i>Comèdia de les nimfes</i> .	
1342	Giovanni Boccaccio escriu <i>Amorosa Visione</i> .	
1348	Primera trobada entre Francesco Petrarca i Giovanni Bocaccio.	
1348-1350	Naixement a Barcelona de Bernat Metge.	
1348-1351	Giovanni Boccaccio escriu el <i>Decameró</i> .	
1350	Naixement a València de Vicent Ferrer.	
1353	Petrarca fa el redactat definitiu de <i>Secretum</i> .	
1362	Giovanni Boccaccio escriu la carta a Francesco Nelli.	
1365	Giovanni Boccaccio escriu el <i>Corbaccio</i> .	Fembra és animal imperfet, apacionat de mil pacions desplaents e abominables a recordarse'n, quant més a raonarna. La qual cosa los hòmens, recordantse'n així com deuriem, no en altra manera yrian darera elles ne ab altre dalit o apatit que van naturalment les cosas al contrari llur, las quals violentment ajustades ab cuitós pas fugen (Boccaccio, 1935, pàg. 35).
	Naixement a Venècia de Christine de Pizan.	
1361-1375	Giovanni Boccaccio escriu <i>De mulieribus claris</i> (l'obra va ser iniciada el 1361 i reelaborada en nou fases successives de redacció).	Aquesta obra, molt influent, conté 106 biografies de dones famoses en la història.
1371	Bernat Metge esdevé notari i forma part de la cancelleria de la reina Elionor de Sicília, esposa de Pere el Cerimoniós.	
1374	Mort de Francesco Petrarca.	
1375	Mort de Giovanni Boccaccio.	

	A la mort de la reina Elionor, Bernat Metge passa al servei de l'infant Joan, hereu de la corona.	
1379-1381	Francesc Eiximenis escriu el <i>Primer del Crestià</i> , a Barcelona.	
1380	Bernat Metge compon el <i>Llibre de Fortuna e Prudència</i> .	
	Mort de Jean Le Fèvre.	
1382-1383	Francesc Eiximenis escriu el <i>Segon del Crestià</i> .	
1383	Francesc Eiximenis es trasllada a València, seguint els requeriments de l'ajuntament de la ciutat. Hi resideix fins a 1408 i hi escriu la majoria de les seves obres.	
	Vicent Ferrer és el confessor de Violant de Bar, esposa de l'infant Joan, hereu de la Corona d'Aragó.	
1384	Francesc Eiximenis compon el Terç del Crestià.	En aquesta obra, Eiximenis planteja la teoria que els homes, en nèixer, ploren amb la <i>a</i> mentre que les dones ho fan amb la <i>e</i> , en record d'Èva.
1386	Francesc Eiximenis acaba el Dotzè del Crestià.	Eiximenis defensava que l'accés a la cultura escrita era imprescindible, fins i tot per a les dones. Aquesta idea tenia força detractors.
1387	Bernat Metge, escrivà del rei Joan I.	
1388	Bernat Metge compon la <i>Història de Valter e Griselda</i> .	
1392-1396	Bernat Metge desenvolupa tasques administratives amb responsabilitats econòmiques.	
1395	Bernat Metge viatja a la cort papal d'Avinyó en una ambaixada. Durant l'estada de la cort reial a Mallorca, per mor de la pesta que assola Barcelona, el rei Joan I i Metge llegeixen plegats Macrobi. Metge comença l' <i>Apologia</i> .	
	Vicent Ferrer és a Avinyó amb el papa Benet XIII.	
1396	Francesc Eiximenis escriu el <i>Llibre de les dones</i> .	
1396-1397	Probable empresonament de Bernat Metge a causa dels fets relacionats amb la mort del rei Joan I.	
1397-1398	Viatge de Ramon de Perellós al Purgatori de Sant Patrici, a Irlanda. A la tornada, a la primavera del 98, escriu el seu <i>Viatge al Purgatori</i> .	

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

1398-1399	Composició de <i>Lo somni</i> de Bernat Metge entre el final del 98 i l'abril del 99.	"Considera, doncs, si atesos los defalliments de los hòmens, són assats excusades les dones dels vicis que els has dessus imposats" (Metge, 1999, pàg. 174).
1400	Naixement d'Ausiàs March.	
1400 (aprox.)	Naixement a València de Jaume Roig a començaments del segle XV.	
1402	Bernat Metge torna a exercir com a escrivà reial.	
1405	Christine de Pizan escriu <i>La ciutat de les dames</i> .	"Recordeu, estimades amigues, com aquests homes us acusen de fragilitat, de lleugeresa i d'inconstància, la qual cosa no els priva però de desplegar les astúcies més sofisticades i d'escarrassar-se de mil maneres per seduir-vos i prendre-us com a bèsties a les seves xarxes" (Pizan, 1990, pàg. 279).
	Bernat Metge esdevé secretari del rei Martí I.	
1409	A la mort de Martí l'Humà, Bernat Metge abandona la cancelleria reial.	
1410	Naixement de Joanot Martorell a València.	
	Francesc Eiximenis mor a Perpinyà.	
1413	Mor Bernat Metge.	
	Mor el poeta Pere March, pare d'Ausiàs March.	
1419	Mor, a Vannes (Bretanya), Vicent Ferrer.	
1423	Mor Jordi de Sant Jordi a Barcelona.	
1431	Mor Christine de Pizan.	
1435	Neix Joan Roís de Corella.	
1434-1477	Jaume Roig exerceix d'examinador de metges, de cirurgians i de menescals.	

1443	Jaume Roig es casa amb Isabel de Pellicer, que és lloada a l' <i>Espill</i> , on és etiquetada com a "única dona virtuosa que coneix".	"Crec ha trencat l'ull al diable una lloable sola famosa e fructuosa, ben coneguda, dona tenguda per prous, valent, Déu molt tement e cristiana, tota humana, comunicable, dolça i amable e graciosa, certa, curiosa, neta, gentil, sabent, humil e poc parlera, mas gran feïnera, dona endreçada en tot quant feia. Ses hores deïa en tot ofici, mas lo servici e treballar per son orar no romanïa. A tots parïa la llur persona més hom que dona" (Roig, 2006, pàg. 590).
1446-1469	Jaume Roig exerceix de metge de reis.	
1459	Mort d'Ausiàs March.	
1460	La cort de Carles de Viana adopta March i Corella com a models.	
1460-1464	Joanot Martorell escriu el <i>Tirant lo Blanc</i> .	
1460-1462	Jaume Roig escriu l' <i>Espill</i> .	"Sol·licituds de dones vives te prec esquivës, sols te deportes de semblants mortes llegint llur vida, car han seguida en qualque pas, sens contrapàs, la bona via de qui m'envia. Així desfàs e satisfàs tos arguments e pensaments. Lleixa disputes e no refutes los consells meus; cert si no els creus viurà penat, morràs damnat" (Roig, 2006, pàgs 566-568).
1462	Roís de Corella escriu el <i>Triümf de les dones</i> .	Es tracta d'una obra epistolar en la qual Veritat, que és dona, es dirigeix al col·lectiu femení per demostrar que és més perfecte que el masculí.
1463	Pere de Portugal arriba a Catalunya com a pretendent al tron. El príncep Ferran de Portugal, destinatari del <i>Tirant</i> , és el seu hereu.	
1464	El <i>Tirant</i> està acabat i Joanot Martorell empenyora el manuscrit a Martí Joan de Gualba per 100 rals de plata.	
1465	Mort de Joanot Martorell; no fa testament. Galceran Martorell reclama el manuscrit del <i>Tirant</i> a Galba.	
1478	Mor Jaume Roig.	
1497	Mor Joan Roís de Corella.	
1539-1540	Naixement a Manacor de Joan Baptista Binimelis.	
1568	Binimelis escriu <i>De mulierum vitüs ac variüs earum moribus</i> . En una data propera va escriure <i>Mulierum non vulgariter doctarum nomenclatura</i> .	Ambdues obres estan compostes aprofitant gran part de l'obra <i>De legibus connubialibus et iure maritali</i> d'André Tiraqueau. Les de Binimelis són obres plenament antifeministes, atribueix a les dones tots els tòpics misògins existents.

La condició de la dona per a Bernat Metge, pecat o virtut?

1583-1588	Binimelis exerceix de rector de Marratxí.
1593	Binimelis escriu la <i>Història general del regne de Mallorca</i> .
1604	Binimelis cau en desgràcia arran d'un procés inquisitorial. La causa fou que algunes monges del convent de Santa Clara l'havien acusat d'haver fet sol·licituds indecoroses i d'exercir pràctiques deshonestes. Va ser suspès de dir missa durant sis mesos i va ser privat de confessar a perpetuïtat.
1616	Mor Joan Baptista Binimelis.